

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

**KOMMUNIKATSIOONI PROTSESS EESTI AUTORI JA VENEKEELSE
LUGEJA VAHEL MEEDIATÕLGETE KAUDU AJAKIRJA INFOPRESS
NÄITEL**

Bakalaureusetöö (8 AP)

Julia Dadon

Juhendaja: Valeria Jakobson, PhD

Tartu
2006

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	4
2. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	8
2.1. Mis on tõlge?	8
2.1.1. Tõlge definitsioon	8
2.1.2. Tõlge spetsiifika	10
2.1.3. Põhilised mõisted	11
2.1.4. Tõlkevigade tüpoloogia	15
2.2. Tõlge kui kommunikatsiooni akt	15
2.3. Ajalehetekstide tõlge	21
2.4. Tõlked eesti keelest vene keelde	32
3. METOODIKA	34
3.1. Andmeallikad	34
3.2. Valim	34
3.3. Andmekogumismeetodid	34
3.3.1. Standartiseeritud (kvantitatiivne) kontentanalüüs	34
3.3.2. Kvalitatiivne analüüs	37
3.3.3. Võrdlev lingvistikaanalüüs	38
3.4. Analüüsiühikud ja nende valiku põhjendus	39
4. TULEMUSED	45
4.1. Tõlkmaterjalide valik ja nende iseloomustus	45
4.1.1. Allikad	45
4.1.2. Kuupäev	46
4.1.3. Rubriigid	47
4.1.4. Väärtustatus	50
4.1.5. Žanrid	55
4.1.6. Teematika	56
4.2. Lühendid ja lisad	58
4.2.1. Lühendid	59
4.2.2. Lisad	70
4.2.3. Kompressioonivõtte kasutus	79
4.3. Pealkirjad	81
4.4. Juhtlõiged	88

4.5. Reaaliad	94
4.6. Pärinimed	98
4.7. Fraseoloogia	112
4.8. Stilistiliselt markeritud sõnad	121
5. JÄRELDUSED	128
6. DISKUSSIOON	134
7. KOKKUVÕTE	136
8. SUMMARY	138
KASUTATUD KIRJANDUS	141
LISAD	146
Lisa 1. Tõlke- ja originaalartiklite nimekiri	146
Lisa 2. Kodeerimisjuhend	150
Lisa 3. Originaalmaterjali ilmumiskuupäev	151
Lisa 4. Eestikeelsete stilistiliselt markeeritud sõnade klassifikatsioon.....	152
Lisa 5. Originaalartikli stilistiline adaptatsioon tõlges ehk lisatud SMSd.....	153

1. SISSEJUHATUS

Massikommunikatsiooni tormiline areng maailmas viib tihedamate kontaktide ja suhete arenemisele erinevate rahvuste ning mitmesuguste kultuuride esindajate vahel. Oma igapäevases elus puutume me sageli kokku tõlketekstidega, kui võtame näiteks kätte välisklassiku raamatu, lähme kinno uut hollywoodi filmi vaatama või loeme välisuudiseid. Tõlge on vahend, mille abil teostub kultuuridevaheline kommunikatsioon.

Tõlge kui uurimise objekt pakub huvi erinevate teadusharude spetsialistidele. Kõige pealt muidugi lingvistidele, kes uurivad neid keelelisest seisukohast. Semiootika uurib tõlget kui ülemineku protsessi ühest märgisüsteemist teise. Loogika kui mõtete transformatsiooni protsessi, kognitiivistika kui võõra tegelikkuse oma (tegelikkuse) prisma kaudu tundmise protsessi, psühholoogia kui psüühilise tegevuse teisendit, sotsioloogia kui sotsiaalsete rollide vastastikuse mõju üht liiki, õigusteadus tõlkija tegevuse tulemuse eest vastutuse aspektis.

Ajakirjandus käsitleb tõlget eelkõige kui publitsistliku žanri tekste, millele on omased erilised väljendamisega eesmärgid ja funktsioonid ning nendele esitatud nõudmised.

Meediatõlgete ehk artiklite, mis on oma olemuselt originaal meedia produkti teise keelde tõlge, unikaalsus võrreldes tavaliste artiklitega seisneb selles, et need tekstid produtseeritakse mitmeetapilise kommunikatsiooni protsessi teel. Iga operatsioon on oma poolt transformeeritud, jättes oma pitseri esialgsele mõttele, mida autor tahtis lugejateni viia. Võrreldes teiste tõlgitud tekstide tüüpidega on meediatõlgetel oma spetsiifika, näiteks ajaline aspekt. Mida hiljem ilmub tõlge, seda madalam on tema uudisväärtus originaaliga võrreldes. See seab lähtematerjalide valimisel teatud piirangud.

Tõlketooria käsitleb ajalehe ja ajakirja artikleid eri teksti tüübina, mis nõuavad tõlkimisel teatud lähenemisviisi. Neid ei saa mehaaniliselt tõlkida, kuna publitsistikatõlgetele esitatakse mõnevõrra teised nõudmised kui ilu- või teaduskirjanduse tõlgetele. Ja põhjus on selles, et kõik teksti koostisosad – pealkiri,

illustratsioon, fraseologismid jne – täidavad teist funktsiooni, kui, ütleme, samad elemendid teise tüübi tekstis.

Erilise tähenduse on saanud meediatõlked pärast Eesti taasiseseisvumist rahvusvähemuse keeles produtseeritavates meediakanalites, mis on kutsutud riigi keelt mittevaldava auditooriumi tagamiseks vajaliku informatsiooniga. Nii näiteks tegutsevad Eestis venekeelsete toimetuste töötajad pidevalt nii vene kui eesti keeleruumis. Sellest, kui adekvaatselt, täiuslikult ja korralikult on tõlgitud, teiste sõnadega, tõlkija professionalismist sõltub, kui õigesti on informatsioonist aru saadud, kuivõrd efektiivseks osutub kommunikatsiooni akt, kas see saavutab püstitatud eesmärgid.

Kaasaegse Eesti kontekstis on tõlkeartiklid eesti meediast haruldane nähtus, kuna venekeelne press püüab produtseerida oma materjali ja mitte tõlkida. Kuid oma piiratud võimaluste tõttu ei saa vene press kahjuks haarata paljusid teemasid, millest kirjutab eesti trükimeedia. Uudisajakiri Infopress püüab seda vajakajäämist täita oma lugejate jaoks rubriigiga „Eesti pressis lehekülgede jälgedes“. Selle rubriigi lood, mis kujutavad endast valikut eesti väljaannete materjalide tõlgetest, on käesoleva töö uurimisobjektiks. Analüüsimiseks on võetud 70 lugu, mis ilmusid 2005. aasta algusest.

Uurimusi on selles valdkonnas nii vähe, et praktikas on toimetuse töötaja sunnitud rohkem oma intuitsiooni ja kogemuste peale lootma. Eestis pole ka ühtegi õpperaamatut selle kohta, kuidas tõlkida eesti keelest vene keelde, rääkimata praktilise suunaga raamatute publitsistikatekstide tõlkimise puudumisest. Üksikasjalikuma teooria väljatöötamine oleks kasulik nii tõlkijatele enestele kui ka inimestele, kes tegelevad õpetamisega või kes õpivad seda kunsti.

Antud uurimus on kutsutud analüüsima tõlketegevust seisukohalt tõlkija otsuste mõjustamise kommunikatsiooni akti edukusele eesti autori ja vene lugeja vahel. Kommunikatsiooni kulgemist tõlketekstide abil analüüsin erinevatel tasanditel: teksti väljas- ja seespool. Teksti väljaspoolsele tasandile kuuluvad väljaande, kus ilmus artikkel, rubriik, piltide, graafika, ja teiste tähelepanu äratajate olemasolu, aga ka kuupäev. Teksti seespoolsele tasandile kuuluvad temaatika, still, väljajätmine ja

lisamine, fraseologismide, pärisnimede, reaaliade olemasolu ja nende tõlke kvaliteet. Aga ka pealkirjade ja juhtlõigete tõlge.

Niisiis töö ülesanded seisnevad selgitamises:

- 1) millised tekstid eesti meediast valitakse rubriigi „Eesti pressis lehekülgede jälgedes“ jaoks,
- 2) millisel määral transformeerub lähteteksti maht,
- 3) millised viisid valib tõlkija kategooriaid, mis tekitavad raskusi tõlkimisel, edastamiseks,
- 4) milline on tõlkeigade iseloom ja millised on kõige probleemsemad alad, mis esinevad antud uurimuses, tõlkimisel eesti keelest vene keelde ,
- 5) mil määral pidas tõlkija kinni oma praktikas olemasolevatest publitsistliku teksti kirjutamise nõuetest,
- 6) millised võimalikud mõjurid põhjustavad tõlkija otsuseid,
- 7) ja kuidas kõik see mõjutab kommunikatsiooniprotsessi.

Kuna uurimus puudutab kahe teadusharu valdkonda (ajakirjandust ja keeleteadust), on erinevate aspektide analüüsimiseks on kasutatud kvantitatiivse (kontentanalüüs) ja kvalitatiivsete (võrdlev lingvistika analüüs, sõnavara analüüs, võrdlev analüüs) uurimismeetodite kombineerimist. Selline lähenemine eeldab maksimaalselt kvaliteetsete tulemuste saamist.

Tasub märkida, et kuna publitsistliku teksti põhifunktsioon on informatiivsus, siis formaalsed mõtteväljendamis vahendid jäävad tagaplaanile. Nimelt sellepärast grammatika küsimusi käesolevas töös eraldi ei käsitleta.

Teoreetilises osas räägime tõlke mõistest, on antud teaduslikud definitsioonid uurimisobjekti täpsemaks määratlemiseks ja sarnaste nähtuste piiritlemiseks. On antud ka mõnede töös kasutatud tõlketooria terminite definitsioonid, kuna uurimus on mõeldud põhiliselt ajakirjanikele ja teistele asjatundjatele kommunikatsiooni alal, kes on võib-olla vähe sellise terminoloogiaga kokku puutunud. Põhjalikumalt peatume tõlke kui kommunikatiivse akti kirjeldamisel. Vaatleme publitsistika tekstide tõlgete teoreetilisi põhimõtteid ja teeme ülevaate olemasoleva materjali tõlkest eesti keelest vene keelde.

Metoodika osas loetleme analüüsiühikud, mis on võetud antud uurimuse jaoks, põhjendame nende valikut ja toome ära kogumispõhimõtted. Anname ka tõlkeartiklite allika ja valimi lühikirjelduse. Kuid selle osa põhilise sisu moodustab uurimuses kasutatud meetodite kirjeldus.

Tulemuste osas on süstematiseeritult esitatud uurimuse käigus saadud andmed kategooriate kaupa.

Järelduste osas on taasesitatud põhilised tulemused kontsentreeritud kujul, on antud ka soovitusi ja ettepanekuid, kuidas võib saadud informatsiooni praktiliselt tõlkimises kasutada.

Diskussiooni osas on antud mõned suunad uurimustöö edasiseks arendamiseks ja märgitud teised võimalused meediatõlgete uurimiseks.

Kokkuvõttes püüame saadud andmete alusel vastata siin püstitatud küsimustele ja põhjendada loogiliselt uurimuse kokkuvõtet.

2. TEOREETILINE OSA

2.1. Mis on tõlge?

2.1.1. Tõlke definitsioon

Kuna tõlkimine kujutab endast erinevate teadusharude uurimisobjekti, tõstab iga teadlane selle defineerimiseks esile kas ühed või teised küljed sõltuvuses esitatud eesmärkidest ja uurimuse ülesannetest.

Tuntud õpetlaste poolt tehtud määratluste alusel toob Garbovski (2004:6-9) välja tõlke olemuslikud tunnused. Tõlge on

- kõneteos oma vahekorras originaaliga (Fjodorov);
- selle väljendus, mis oli juba väljendatud teise keele vahenditega, ümberväljendus (Fjodorov);
- keelte- ja kultuuridevaheline kommunikatsiooni protsess suunitlusega kommunikatsiooni efekti edasiandmisele (Šveitser);
- kaheks osaks jagunev protsess: mõtte vastuvõtmine ja selle väljendamine (Lederer);
- terviklik ja täpne algupärandi sisu edasiandmine teise keele vahenitega (Retsker);
- keelte kontakt, bilingvismi nähtus (Munen);
- teadusele põhinev kunst (Munen);
- eriline, omapärane ja iseseisev keelekunsti liik (Vinogradov);
- kommunikatsioon kahe keele kasutamisega (Minjar-Belorutšev);
- keeletegevuse liik, milles kahekordistuvad kommunikatsiooni komponendid (Minjar-Belorutšev);
- keeltevaheline transformatsioon (Bahhudarov).

Eristatud tunnuste baasil formuleerib Garbovski (2004:214) tõlke definitsiooni, mis eeldab distsipliinidevahelist lähenemisviisi: „Tõlge – see on erinevaid keelesüsteeme kasutavate inimeste kommunikatsioonivahenduse ühiskondlik funktsioon, mis realiseerub bilingvisti psühhofüüsilise tegevuse käigus, reaalsuse peegeldamisel interpreteerija individuaalvõimete alusel, kes teostab üleminekut ühest semiootilisest

süsteemist teise, eesmärgiga ekvivalentselt ehk võimalikult täielikult, kuid alati osaliselt edastada lähtesõnumi mõtete süsteemi ühelt kommunikandilt teisele“.

Antud uurimuse jaoks, mis on teostatav ajakirjaniku seisukohalt, osutub peamiseks töömääratluse formuleerimiseks see, et tõlge on keelekomponentide topeldamise kommunikatsiooni akt, mis on orienteeritud algteksti kommunikatiivse efekti taasloomisele (Garbovski 2004). Just sellest definitsioonist hakkame me juhinduma tõlgete analüüsis.

Tuleb märkida, et sõna *tõlge* on mitmetähenduslik ja ta on vastavuses vähemalt kahe mõistega:

- 1) tõlge kui mingi intellektuaalne tegevus ehk protsess,
- 2) ja tõlge kui selle protsessi tulem, tõlkija poolt loodud keeleteos (Garbovski 2004).

Antud töös on kasutatud mõlemat mõistet.

Üldise kommunikatsiooni teooria seisukohalt on tõlge tähenduslik ja vajalik tegevus, sest see teostab suurt vahenduslikku tagades missiooni kontakte kultuuride vahel (Garbovski 2004). Kommunikatsiooni algataja (saatja) arvamusest annab tõlge juurdepääsu keelelaldatuse tõttu suletud saajate gruppidele. Samal ajal saab uus auditoorium omakorda informatsiooni, mis oli enne kättesaamatu.

Meedias tõlketgevuse uurimine näib selle töö autorile sama tähtis, kui igakülgne ühe keele kasutusega kommunikatsiooni akti uurimine. Põhjused on järgmised. Esiteks, meediatõlked vaatamata produtseerimise viisi erinevusele on sama massimeedia toode, kui originaalartiklidki. Kuigi pole võimalik keelelisest küljest abstraheeruda, lingvistiline analüüs on antud töös vahend selle kommunikatsiooni protsessi paremaks mõistmiseks. Esiplaanile tuleb eestikeelse saatja ja venekeelse saaja vaheline kontakt, mille vahendajana esineb tõlge. Teiseks iseloomustab enamust olemasolevatest uurimustest kitsalingvistiline lähenemisviis. Meediatõlgete puhul on pragmaatilisel aspektil suurem tähtsus, kui teistes tõlketgevuse valdkondades, sest see mõjutab ülimalt teksti tootmise protsessi. Üksikasjalikumalt läheb jutt ajaleheteksti spetsiifikast osas 2.3. Isegi selle valdkonna asjatudjad väidavad, et „kitsalingvistiline lähenemisviis ei saa tõlketeaduse põhilisele komponendirollile pretendeerida, kuna ei

hõlma tõlke probleemide kogu kompleksi“ (Torop 1982:11). Niisiis on antud töö jaoks põhilisena valitud kommunikatiivne lähenemisviis. Seega uurimus ise toimub kahe distsipliini (ajakirjanduse ja keeleteaduse) piiril, sellepärast et meediatõlgete keeleanalüüs aitab tuua nähtavale mõned nähtused ja protsessid, millistest moodustub kommunikatsioon ja millised mõjutavad seda kõige rohkem.

Tuleb märkida, et peamiseks teoreetiliseks baasiks antud uurimuse jaoks on üldisesse tõlketeooriasse kuuluvad tööd. Sel noorel ja tormiliselt areneval teadusel on oma selgelt piiritletud uurimuse objekt – tõlke protsess tervikuna oma mitmekesisuses kõike temale mõjutavate faktorite kohustusliku arvestusega (Šveitser 1973). Selle teaduse kaardil on meedia vaid üks harudest, kus praktiliselt teostub tõlketegevus. Paljud üldised teoreetilised põhimõtted on vaadeldud nende rakendatavuses meediatõlgetele.

2.1.2. Tõlke spetsiifika

Nüüd vaatleme tõlget inimese kõnetegevuse eriliigina. Peamine tõlketeksti erinevusjoon originaalist seisneb selles, et see pole unikaalne keeletegevuse produkt. Tõlge, nagu kirjutab Garbovski (2004), peegeldab tegelikkuse fragmenti mitte otseselt, vaid nagu mõttestatud juba teise (autori) teadvusega, tõlgitakse mitte fakti kirjeldust, vaid fakti mõtet. Seepärast ei kuulu lähteartikli loomise protsess meediatõlgete uurijate huvialadesse. Originaali tajutakse kui mõnda ideaalset mudelit, millega võrreldes uuritakse tõlketeksti. Sellepärast ka selles lähteartiklite uurimuses ei esitata analüüsi täpses vastavuses ajakirjanduslikele normidele ja reeglitele.

Tõlke keelte- ja kultuuridevahelise kommunikatsiooni protsessi uurimisel avaldub keelte- ja kultuuridevaheline asümmeetria ehk mittevastavus selles, kuidas keeled peegeldavad tegelikkust (Garbovski 2004). See iseärasus ning see, et tekstide kokkupõrkel esineb ka ajalooliste, ideeliste ja teste faktorite asümmeetria, nagu märgib Garbovski (2004), teevad võimatuks täiuslikult edastada kõike seda, mida sisaldab lähteteos. „Tõlge on vaid originaaltekstile enam-vähem täielik lähenemine, kuid mitte kunagi absoluutne“ (Garbovski 2004:179).

Tõlke loomise protsessile jätab oma pitseri iga subjekti loomulik kalduvus lasta väljavalitud informatsiooni läbi isiklike tajude prisma. Trükitekstide puhul peab seda

spetsiifilist joont arvestama eelkõige inimene, kes tegeleb tõlkimisega. On teada, et „interpretatsiooni tegevuse iseloomu mõjutavad rahvuskultuurne kuuluvus, poliitilised vaated, väärtused, kinnistumist mingitele ideedele jne“ (Leontovich 2002:34-35). Pole võimalik eraldada interpretatsiooni ja tõlget kui protsessi, kuigi Šveitser (1973) näiteks püüab seda teoreetiliselt teha. Praktikas viib isegi hüpoteetiline sellise komponendi, nagu interpretatsiooni, kõrvaldamine selleni, mis teeb selle tegevuse mõttetuks. Kuna tõlke teooria kui kommunikatsiooni akti järgi (Kade 1978), millest põhjalikum jutt on osas 2.3., seisneb tõlke ülesanne tõlke lugejatele samasugust mulje loomises, mis on antud originaalteksti lugejatele. See pole võimalik ilma mistahes tõlkija lähtematerjali interpretatsioonita. Antud uurimuses näitab tekstisisene (eelkõige stilistiliselt markeeritud sõnade ja pealkirjade) kvalitatiivne analüüs tõlkija kaasatõmbamist interpretatsiooni protsessi ja selle suunitlust.

Tõlkespetsiifika seisneb ka kaotuste vältimatuses. Tõlketegevuse aluseks on „sellise elementi valik, mida arvestad tõlketeoses kõige tähtsamaks“ – *dominandi* (Torop 1982:15). Dominant tehakse kindlaks teksti objektiivse analüüsi abil. Dominandil on täiesti objektiivne iseloom ja see peab tulenema teosest, mitte aga lugeja (uuriija) teadvusest või ajaloolistest tingimustest, nagu märgib Torop (1982). Publitsistikatekstide töötlemisel teeb tõlkija tegemist kahte liiki kaotustega:

- 1) keelelised, st pole võimalik edastada tulemkeele originaali mõningaid keelelisi eripärasusi, näiteks riimi – tõlkija peab kas täpselt sõna tõlkima ja riimi kaotama või riimi säilitamiseks kaotada semantilist täpsust;
- 2) informatiivsed, kui toimub teksti informatiivsete ühikute lühendamine.

Tulemuste osas analüüsime tõlkija otsuseid nende kahe liigi suhtes.

Nüüd peatume tõlketeooria võtmemõistetel, mis on kasutatud antud töös, et inimestel, kes esmakordselt kokku puutuvad nende teadustermineid, ei tekiks probleeme mõistmisega.

2.1.3. Põhilised mõisted

Autor – teose (artikli) looja, teostaja. *Tõlkija* – teksti vahendaja ühest keelest teise. *Lähtekeel* – keel, millest tõlgitakse. *Tulemkeel* – keel, millesse tõlgitakse. *Originaal* – teos (artikkel) oma algkeeles, nii nagu autor on selle kirjutanud; vastand tõlkele. (Raamatukogusõnastik 2006)

Adekvaatsus

Tõlketeoorias on eristatud *adekvaatsuse* kategooria ehk *tõlketeksti vastavus eesmärkidele, ülesannetele, suhtlemise sfääridele, teiste sõnadega, kõikidele kommunikatiivse situatsiooni aspektidele* (Garbovski 2004). Adekvaatsus kui tõlketeooria uurimisobjekt sisaldab endas lähteoriginaali ideaalset skeemi, mis ilmub kohustusliku reguleeriva põhimõttena ja raamidena, mille piirides tegutsevad kõik ülejäänud konkreetsemad põhimõtted (Torop 1982).

Adekvaatsuse kategooria on antud uurimuses kõige tähtsam, sest see on lähtepunktiks tõlkeoperatsioonide hindamisel.

Ekvivalentsus

Adekvaatsust tuleb eristada *ekvivalentsusest*, mis on ka võtmemõisteks tõlketeoorias.

Komissarov (2001) analüüsis seda kategooriat märgib, et on olemas mitu ekvivalentsuse või *originaaltekstile tõlkevastavuse erinevatel tasanditel* tüüpi. „Ekvivalentsuse tasandite uurimine võimaldab määratleda, millist originaalile läheduse määra võib tõlkija saavutada igal konkreetsel juhul“ (Komissarov 2001:134).

„Ekvivalentsus eeldab võrdlevate objektide vastastikust asendatavust, kuid mitte absoluutset vastastikust asendatavust, aga sellist, mis on võimalik ainult mingisugusel määral“, – kirjutab Garbovski (2004:265). Kõige tuntumad ekvivalentsuse tasemete teooriad (Jeger 1978, Komissarov 2001) on ehitatud semiootikas eristatud märgi seoste kolme etapi põhjal –

- pragmaatiline (milleks rääkida ehk kommunikatsiooni eesmärk),
- semantiline (millest ja kuidas rääkida ehk situatsiooni kirjeldamise viis ja situatsiooni kirjeldamine)
- ning süntaktiline (kuidas paigutada väljendamise elemente üksteise suhtes ehk väljendamise struktuur). (Garbovski 2004)

Garbovski (2004) märgib, et täielikku ekvivalentsust originaal- ja tõlketeksti vahel saavutatakse siis, kui lähteteksti tähendused on invariantseid tõlketeksti tähendustele

kõikidel tasanditel. Seejuures „moodustab ekvivalentsuse pragmaatiline tasand sellist vajalikku kommunikatiivset tuuma, ilma milleta pole ekvivalentsus saavutatav. Ainult selle tasandi saavutamisel osutub võimalikuks rääkimine tõlkest“ (Garbovski 2004:296).

Retskeri (Šveitser 1973) väljatöötatud seaduspäraste vastavuste skeem keelelisel tasemel jaotab neid kolmeks grupiks:

- 1) *ekvivalentid* ehk püsivad võrdväärased vastavused, mis ei sõltu kontekstist;
- 2) *analoogid* ehk vastavused, mida tehakse kindlaks kontekstiga;
- 3) *adekvaatsed asendajad*.

Antud terminid on kasutatavad nii mõnede sõnade, kui ka sõnaühendite suhtes.

Ekvivalentsuse kategooria on määrav mõnede analüüsiühikute grupeerimise protsessis andmete kogumisel.

Transformatsioon

Transformatsiooni termin on kinnitunud kolmele väga erinevale mõistele ja tähendab:

- 1) suhet võrdlevate keelte keele- ning kõneühikute vahel;
- 2) keeleliseid või täpsemalt keelevahelisi operatsioone;
- 3) tõlke protsessi tervikuna. (Garbovski 2004)

Antud uurimuses on termin transformatsioon kasutatud selles tähenduses, mida andsid temale Šveitser ja Bahhudarov, – *tõlkeoperatsioonide kogum*. See termin on kasutatav termini „tõlkemuutumised“ kõrval (Garbovski 2004). Peale seda, mõistame mainitud termini all ka üksikut *keelevahelist operatsiooni*, millised on omakorda esindatud järgmiste mõistetega (Garbovski 2004):

- *Väljajätt* – komponentide kõrvaldamine, kaotamine, likvideerimine.
- Komponentide *lisamine*.
- *Ümberpaigutus* – komponentide ümberpaigutus, ka vastastikust asendust arvestades.
- *Substitutsioon* – komponentide vahetus.

Termin adaptatsioon (Garbovski 2004) kasutatakse tõlketeoorias sellise muundumise viisi tähistamiseks, mille tulemusel toimub mitte ainult muutus mõne ainesituatsiooni kirjeldamisel, kuid ka ainesituatsiooni enda asendamine. Tõlketransformatsiooni, mille tulemusel „originaalis kirjeldatud situatsiooni edastatakse tõlkes teiste semantiliste komponentidega“, märkamiseks kasutatakse ternimit ekvivalentsus (Garbovski 2004:405). Kuna antud uurimus ei sea eesmärgiks tõlkija tegevuse detailset analüüsi, siis kasutatakse ükskõik millise originaali vormi või sisu muutumisel, mis on motiveeritud tõlkija püüuga kohandada eestikeelset lähtesõnumit venekeelsele lugejale, ühte terminit – *adaptatsioon*.

Transkriptsioon ja transliteratsioon

Pärisnimede edastamise tõlkes analüüsimiseks on vaja piiritleda kahte tõlkeoperatsiooni. *Transliteratsioon* on sõnade tähttähele ülekandmine ühest kirjasüsteemist teise (Raamatukogusõnastik 2006). *Transkriptsioon* on ühes kirjasüsteemis teksti häälduspärane edasiandmine teises kirjasüsteemis (Raamatukogusõnastik 2006).

Deformatsioon

Deformatsioon täpselt samuti nagu transformatsioon kujutab endast *teadliku protsessi lähteteksti ümberkujundamisel* tõlkes, mis on põhinenud tõlkija kujutlusel tema töö lõplikust eesmärgist, märgib Garbovski (2004). Ta kirjutab (2004:513): „Deformatsioon on mingisuguse originaalteksti parameetri teadlik moonutus, mis on põhjendatud püüdlusega lahendada globaalset tõlkeülesannet“.

Deformeeriv teksti muundumine tõlkes on kõigepealt seotud tõlkekaotuse kategooriaga, seepärast deformatsiooni aluseks, nagu märgib Garbovski (2004), on teatud tõlkekontseptsioon. Viimane eeldab omakorda tõlke lõpliku eesmärgi mõistmist ja selle eesmärgiga kooskõlas kindla peamise käitumisliini valikut – tõlkestrateegiat ehk lähteteksti muundumise strateegiat.

„Deformatsiooni, kui teadliku tõlkija tegevust, ei tohi segada tõlkevigadega“ (Garbovski 2004:514).

2.1.4. Tõlkevigade tüpoloogia

Tõlketeoreetikute poolt pakutud definitsioonid, põhimõtted ja klassifikatsioonid eeldavad ideaalselt kommunikatsiooni kulgemist tõlke kaudu. Nad lähtuvad sellest,

- et originaali tekst on täielikult arusaadav,
- et tõlkegevuse tulemus on lähteteksti täiusliku muundumise tagajärg,
- et on olemas mingisugune dominant, millest lähtudes teeb tõlkija iga oma otsuse, aga need otsused kooskõlastuvad omakorda tõlkekontseptsiooniga konkreetse teksti suhtes.

Praktikas pole asi nii lihtne. Iga tõlgete analüüsi puhul tuleb arvestada inimfaktorit ehk võimet alateadlikult vigu teha. (Garbovski 2004)

Tõlkevigade põhjuste tüpoloogia näib üldises joones järgmisena (Garbovski 2004:514):

1. Ebapiisav lähtekeele oskus.
2. Ebapiisav kognitiivne kogemus.
3. Tähelepanematu suhtumine mõtete süsteemisse, mis sisaldub lähtetekstis.
4. Oskamatus eristada lähtekeeletoose autori individuaalstiili iseärasust.

Selle uurimuse jaoks oli andmete kogumisel arvestatud tõlkevigade tegemise võimalikkust. Mõned kategooriad on analüüsitud just vigade olemasolu seisukohalt. Uurimuse käigus leitud kommunikatiivne ebaedu on käsitletud eelpool toodudvigade klassifikatsioonist lähtudes.

2.2. Tõlge kui kommunikatsiooni akt

Nüüd läheme tõlke üksikasjaliku käsitlemisele kommunikatsiooni aktina selleks, et selgitada põhilisi eristusjooni nende ja tavalise kommunikatiivse akti vahel. See aitab määratleda lähenemisviisi erinevust nende uurimisel. Lisaks sellele ülevaade

- näitab, mis, kuidas ja miks toimub originaaltekstiga eesti pressist selle edastusel venekeelse ajakirja lehekülgedele;
- võimaldab näha, millisel etapil on võimalik erinevuste tekkimine originaali ja tõlke vahel ning millised tegurid seda mõjutavad;
- annab arusaamise, millest sõltub akti edukas kulgemine ja kuidas ennetada võimalikke probleeme ja raskusi.

Niisiis, tõlge kujutab endast ühte keerulisemat keeletegevuse liiki, mis eeldab kahe keele kasutamisel kolme kommunikatsiooni osavõtja koostööd (Garbovski 2004).

On olemas küllalt palju skeeme, mis peegeldavad ühe või teise tõlke iseärasusi kui kahekeelset kommunikatiivset akti. Alustame vaatlemist kõige lihtsamast ja hakkame liikuma mudeli keerustumise suunas.

Nida transformatsioonide skeemid

Nida (Šveitser 1973) poolt esitatud mudeli järgi võib tõlkeprotsessi kujutada kahel viisil.

Kõige sagedasem on see esitatud joonseose näol lähte- ja tulemkeele vahel. Selline seos võib teostada nii vahendajakeele kaudu kui ka otseselt.

A -----(x)-----B

Sellisel skeemil A tähendab lähtekeelt, B tähendab tulemkeelt, (x) tähendab vahendajakeelt, mille olemasolu pole oluline, sest tõlke reeglid on kasutatavad pinnastruktuuridele. Me ei hakka üksikasjalikult peatuma sellel skeemil sellepärast, et see peegeldab vaid keelte vastastikust toimet tõlke hetkel. Aga peame seda skeemi silmas, et aru saada, millist teed lähevad mõned keeleühikud. Antud uurimuse juhul on need reaaliad, pärisnimed, fraseologismid, stilistiliselt markeeritud sõnad. Ekvivalendi puudumisel tulemkeeles kannab tõlkija lähteühikut vahendajakeeles üle mõne mõtete süsteemi näol. Just viimastele peab ta seejärel otsima vastavust adekvaatse tulemuse saamiseks tõlketgevusel.

Teine skeem (Šveitser 1973) on keerulisem, selles jaguneb tõlkeprotsess kolmeks etepiks: analüüs, edastus, rekonstrueerimine. Analüüsi all mõistame lähtesõnumi tajumist ehk mõtestamist, rekonstrueerimise all mõistame sünteesi ehk vastava väljendamise sünnitamist tulemkeeles. Edastuse mõiste kujutab endast pinnastruktuuri ümberkujundamist tuumalausetesse (antud keele lihtsaimad süntaktilised mudelid), millised seejärel on laiendatud transformatsiooni teel tulemkeele pinnastruktuurisse:

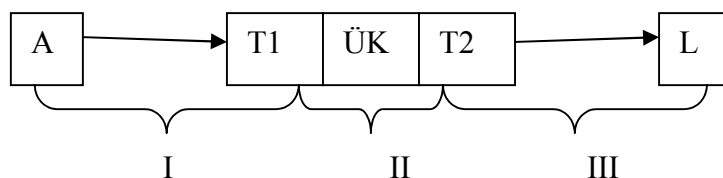

See skeem kujutab endast eelmise variandi arenemist ja näitab kõigepealt seda, millisel viisil tehakse sõnaühendite ja lausete tõlge. Skeem on tähtis tõlketransformatsioonidest arusaamiseks, pealkirjade ja juhtlõike edastamisel.

Tõlke kommunikatsiooni mudel Kade järgi

Kõige tähtsamaks ja põhiliseks antud uurimuse jaoks on Kade (1978) kommunikatsiooni mudel, milles on tõlkeprotsessi vaadeldud üldise kommunikatsiooniteooria terminites. On teada, et selle teooria järgi on kirjeldatud iga kommunikatiivne akt osavõtjate (saatja ja saaja) vastastikuse seosena mõne sidekanali kaudu. Kusjuures saatja kasutab mingit koodi, et konstrueerida sõnumit, mis on antud kanali teel edastatud, ning saaja, seda sama koodi kasutades, dekodeerib ehk võtab vastu talle saadetud sõnumit.

Kade skeem peegeldab tõlke kui keelekommunikatsiooni erilise liigi spetsiifilisi jooni:

Selle skeemi järgi jaguneb tõlge tinglikult kolmeks faasiks:

- I. Kommunikatsioon lähtesõnumi autori (A) ja tõlkija (T1) vahel. See faas ei erine põhimõtteliselt tavalisest keeleakti skeemist ühe keele piires. See etapp vastab sellele, mida Nida nimetab „analüüsiks“.

Juba siin tekib küsimus, millises rollis tajub tõlkija lähtesõnumit: kui tavaline saaja või kui analüüsija (selle sõnumi järgneva edastamise ülesandega)? Vaatavad ju kunstikriitik ja tavavaataja üht ja sama etendust erinevalt. Milline roll on tõlkijale eelistatavam kommunikatsiooni edukaks kulgemiseks? Kas on võimalik nende rollide ühendamine ja millisel määral? Vastustest sõltub pole ainult lähteteksti eelanalüüs, aga ka see, kuidas originaal on esitatud venekeelsele lugejale. Vastused püstitatud küsimustele on aktuaalsed eelkõige sellistele publitsistika žanritele, millistel nii või

teisiti ilmneb ajakirjaniku isiksus. Antud uurimuse autorile tundub kõige õigem jaotada see etapp kaheks osaks:

- 1) tõlkija tajub originaalteksti tavalise lugeja rollis ja fikseerib temale jäetud muljet,
- 2) tõlkija analüüsib põhjalikult artiklit eesmärgiga selgitada, tänu millele on saavutatud efekt, ja leitu järgnev fikseerimine tõlke dominandina.

Vaid sel juhul on võimalik adekvaatsuse saavutamine.

Teine moment, mida ei arvesta saksa uurija, aga mis mängib tähtsat rolli lähteteksti tajumise etapil, on tõlkija keeleline kuuluvus. Kas tõlkija on keele kõneleja või teise rahvuse inimene, kes vaid valdab lähtekeelt ja juba tajumise etapil tõlgib lähtesõnumit enda jaoks? Adekvaatsuse määrajaks otseselt sõltub sellest, kuidas õigesti on originaalist aru saadud. Kommunikatsioon osutub tervikuna edutuks, kui algmõtest on valesti või moonutatult aru saadud. Isegi sel juhul, kui tõlke tekst on perfektselt tulemkeeles kirjutatud ja lugeja ideaalselt sellest aru saanud. Üheks põhjuseks võib esineda välismaalase võimetus vastu võtta mõtet, mis on mõistetav vaid lähtekeele rääkijale.

II. Koodi vahetus lähtekeelest → tulemkeelde, kui tõlkija esineb ümberkodeerija rollis (ÜK). See kõige tähtsam ja spetsiifiline tõlke faas allub teatud tingimustes kommunikatsiooni raames, seoses oma erifunktsioonidega. Lähtesõnumi dekodeerides ehk analüüsides lähtekeele (esimese koodi) reeglite järgi viib tõlkija sel viisil saadud informatsiooni teise koodi mäkidesse, lõplikku sõnumit ehitades.

III. Kommunikatsioon tõlkija saatja rollis (T2) ja lõpliku sõnumi saaja ehk lugeja (L) vahel. See faas on esimese analoogia ja kordab traditsioonilist kommunikatsiooni skeemi.

Kade mudeli põhjal võib tõsta esile tõlke kui kommunikatsiooniakti spetsiifilised jooned (Šveits 1973):

- a. tõlke akt jaguneb tegelikult kaheks vastastikku seotud kommunikatiivseks aktiks: kommunikatsioon autori ja tõlkija vahel, kommunikatsioon tõlkija ja lugeja vahel;

- b. tõlkija kommunikatsiooni protsessi ühe osavõtjana esineb järjekorras saaja ja saatja rollis, ning see rollide vahetus mõjutab oluliselt tõlke protsessi.

Kade kommunikatiivne mudel andis suure panuse tõlketeaduse arendusse, sest „võimaldas formuleerida tõlke põhilist probleemi, mis kommunikatiivaspektis seisneb vastavuses tõlkijale originaalkeeletoose saajana jäetud muljega ja tema kavatsuses saatjana sõnumi realiseerumisel teise keele vahenditega“ (Garbovski 2004:236). Antud uurimuse üheks ülesandeks on praktiline vaatlemine seejärel, kuidas õnnestub tõlkijal seda ellu viia. Sest nagu lisab Garbovski (2004:236) „selline vastavus on lähte- ja tõlkesõnumi ekvivalentsuse eelduseks“. Kusjuures räägitakse mitte juhuslikult reaktsioonide vastavusest, mitte aga nende samasusest.

„Erinevused kultuurajalises kogemuses erikeelsetel saajatel teevad vahel täielike reaktsioonide samasuse võimatuks“, – märgib Šveitser (1973:75).

Tõlkemoonutuste meedias klassifikatsioon

Tähtis on silmas pidada, et ettekujutus mõtte objektist, mis on lähteteksti autori peas (significat 1), võib tõlkeprotsessis kolmel viisil moonuda (Garbovski 2004).

Esiteks, võib moonutusi põhjustada tõlkija lähteteksti ebaõige tajumine ehk significat 2 tekkimine, mis erineb significatist 1. Teiseks, võib neid põhjustada tõlkija oskamatus adekvaatselt edastada tulemkeeles korrektselt tajutud lähteteksti, sellest kannatab eelkõige algupärandi individuaalne omapära. Ning kolmandaks, moonutused on võimalikud juhul, kui tulemkeel ei esita tõlkijale vajalikke vahendeid adekvaaselt tajutud lähteteksti täpsemaks edastamiseks. Lõpuks tekitab tõlketekst saajal sellist ettekujutust mõtte objektist, mis erineb ettekujutusest, mida saatja püüdis edastada.

Eelpool toodud Malblani (Garbovski 2004) moonutuste klassifikatsiooni võib täiendada Halli kodeerimise-dekodeerimise mudeliga (McQual 2003), mida rakendatakse meediasõnumite suhtes. Tulemusena on järgmine skeem, mille põhjal saab otsustada kommunikatiivse akti eduka kulgemise tõenäosuse määra üle meediatekstide tõlkimisel:

1. Stsenaarium:

- a. Tõlkija on õigesti tajunud lähtesõnumi;
ta edastas selle adekvaatselt tulemkeele vahenditega;
tõlke lugeja tajus tõlketeksti õigesti.
- b. Kaks esimest tingimust püsivad;
lugeja tajus tõlketeksti moonutatult oma „mõttestruktuuride“ (ideed, kogemus) mõju põhjusel, mis erinevad autoritest.
- c. Kaks esimest tingimust püsivad;
lugeja tajus lähtesõnumi täiesti ebaõigesti (samatel põhjustel, mis olid eelneval juhul).

2. Stsenaarium (ühendab Malblani 2 ja 3 moonutusi):

- a. Tõlkija on õigesti tajunud lähtesõnumi;
ta ei suutnud tajutud lähteteksti adekvaatselt tulemkeeles edastada;
lugeja tajus tõlketeksti õigesti, kuid lähteteksti moonutatult;
- b. Kaks esimest tingimust püsivad;
lugeja tajus ebaadekvaatselt tõlgitud teksti moonutatult ja jäi veelgi kaugemale algpärandi tegelikust mõttest.
- c. Kaks esimest tingimust püsivad;
lugeja tajus tõlgitud teksti täiesti ebaõigesti, mis teeb algse mõtte tajumist võimatuks.

3. Stsenaarium:

- a. Tõlkija on ebaõigesti tajunud lähteteksti;
sel, kuidas ta oma mõtte (olemuselt väär) edastas, ja kuidas selle võttis vastu tõlke lugeja, pole mingit tähtsust, sellepärast et isegi osaline algmõtte õige tajumine on sel juhul võimatu.

Esitatud võimalike stsenaariumite skeem annab mõista, millist tähtsat rolli mängib tõlkija kommunikatsioonis eesti autori ja venekeelse lugeja vahel. Selle kommunikatsiooni efektiivsus on otseselt sõltuv tõlkija kui kanali tajumise „puhtusest“ ja võimelisusest lähtesõnumit taasesitada. Antud uurimus näitab sideme rikkumise reaalseid juhtumid autori ja lugeja vahel.

Tõlke adekvaatsuse hindamine

Tavaliselt hinnatakse tõlke tulemusi originaalteksti lähtekeeles ja lõputeksti tulemkeeles võrdlemise teel. Nida (Šveitser 1973) arvab, et tõlke kvaliteedi tuleb hinnata keskendudes mitte tekstide formaalsel vastavusel, vaid sellel, kuidas saavad vastavatest sõnumitest aru nende saajad – originaali ja tõlke lugejad. Seda küsimust võib küll selgitada informantide ehk lähte- ja tulemkeele kõneleja küsitluse teel. Mõnikord teebki tõlkija seda pöördudes isikute poole, kellele antud keel on emakeel ja ta selgitab nende reaktsiooni ühele või teisele tõlke variandile (Šveitser 1973). Kuid sageli piirdub tõlkija eeldustega lugejate reaktsioonile.

Šveitser (1973) peab adekvaatseks vaid sellist tõlget, mis peegeldab saatja kommunikatiivhoiakut, mitte aga tõlkija oma. „Vastasel juhul pole ilmselt tegemist kommunikatsiooniga“, – märgib ta (1973:75).

Antud uurimuse eesmärk pole Infopressi tõlgete mingisugune hindamine, vaid ainult selle protsessi kulgemise jälgimine ja selle analüüs positiivse või negatiivse mõju kommunikatsiooni kulgemisele eesti autori ja venekeelse lugeja vahel. Vaatamata sellele vastavus ülalpool kirjeldatud kriteeriumile on antud töös peamine adekvaatsuse näitaja.

2.3. Ajalehetekstide tõlge

Kuna antud uurimuse objektiks on meediatõlked, siis on nende analüüsimiseks valitud lähenemisviis lähtudes nii nendest nõudmistest, mida esitavad trükitekstide tõlkele tõlketeooria teoreetikud, kui ka üldistest ajakirjanduslikest nõudmistest artikli kirjutamisel. Kuid enne kui nõudmistest ja normidest rääkida, tuleb peatuda ajalehetekstide spetsiifikal võrreldes ilukirjandus-, teadus- ja teiste teksti tüüpidega.

Meediamaterjalide spetsiifika

Võib eristada mitu publitsistlike tekstide spetsiifilisi jooni, mis võivad mõju avaldada tõlke protsessile.

Antud töö autori arvates, on publitsistika peamiseks spetsiifiliseks jooneks, mis eraldab seda teistest teksti tüüpidest, **ajaline aspekt**. See on seotud tingimustega, millistes on

sunnitud tõlkija töötama, st piiratud aja tingumustega (Boikova et al. 1999). Nii, näiteks, võttis Autoriseeritud piiblitõlge (Kuningas Jamesi Piibli tõlge) seitse aastat, ja sellega töötas 47 teadlast (Garbovski 2004). Publitsistliku teksti tõlkijal pole selliseid ajaressurse, sest kui kaua aega ta raiskab artikli tõlkimisele, seda madalam on viimase uudisväärtus. Tõlkijal pole aega tundide jooksul täpsemat ekvivalenti otsida, sellepärast et selleks ajaks, kui ta lõpetab tõlget, ei huvi see informatsioon enam mitte kedagi. Sellistes tingimustes on vältimatud igasugused vead. Peale seda võib probleemseks osutuda töö ehk erinevate tõlkeprotsessi etappide (originaali tajumine, analüüs ja oma teksti loomine) ajaline jaotus.

Ajaline aspekt piirab tõlkematerjalide valikut. Kui palju, ütleme, tänastest uudistest äratavad huvi võõrkeelsele auditooriumile nädala pärast? Paljud sündmused kulgevad nii kiiresti, et mõned ajakirjanike enda originaalsed materjalid ei avaldata uudisväärtuse kaotuse põhjusel. Nii et võib eeldada, et Infopressi tõlkijate põhiliseks baasiks on artiklid olemusloo ja inretvjuu (kui teema pole päevakajaline) žanris.

Kolmas märkus puudutab sellise žanri artikleid, mis on kõige rohkem seotud ajalise aptektiga: „Uudis, mis on mõne aja jooksul „ootel olnud“, ilmub dinaamikas, teiste uudiste raames. Analoogete sündmuste reas vaatlemisel, mis on seda sama uudise jätkamine, täpsustub kvaliteetselt uudise hindamine ja isegi uuesti mõtestatus“ (Peregudov 2005). Teiste sõnadega, tõlke publikatsiooni aeg mõjutab seda, millises kontekstis esitatakse informatsiooni, mis omakorda oluliselt mõjutab seda, kuidas informatsiooni hakatakse tajuma.

Lõpuks, „lugejad ja kuulajad on tavaliselt piiratud ajas ja on tingimustes, mis tihti takistavad täielikku tajumist“ (Boikova et al. 1999:2). Tõlkija võib sel etapil, kui ta komuniqueerub lähteteksti autoriga, tegutseda selle sama skeemi järgi, sest ta esineb sel momendil tavalise saaja rollis. Just sellepärast tõlkija originaali tajumine võib osutuda ebatäpseks, ebatäielikuks, üldse ebaõigeks.

Antud uurimuse jaoks veelge tähtsaks spetsiifiliseks jooneks on väljaannete, millistest valitakse materjali, **perioodilisus**. Tõlkija saab kasutada seda eripära oma eesmärkides, näiteks, kogudes kokku materjale, mis valgustab üht teemat või

probleemi erinevates väljaannetes, või ta saab tõlkida artiklit koos, selle jätkava publikatsiooniga.

Koha piiratus väljaanne leheküljel mõjutab meediatõlgete sisu mahtu. Kui arvestada ka tõlke omadust ületada originaali mahus, siis on tõlkijal ruumi puuduse juhul kaks varianti (Krupnov 1979):

- kasutada *kompressiooni* võtet, st kompaktsemat ühe keele mõtte väljendust teise keele vaheditega, mahukamate semantiliste ühikute võtmise arvel;
- lühendada lähteteksti.

Teisel juhul tuleb ohtlik tee: kas jätta lugeja ilma mingisugusest informatsioonist, kustutades suuri tekstilõikude (ega siis kaob tõlke mõte üldse?), või jätta välja mõned sõnad, mis on liigsed tõlkija arvates (siin tähtsa ütluse elemendi väljajätmisel on võimalikud terve lause mõttemoonutused). Transformatsioonide analüüs ajakirjas Infopress võib kinnitada, kui sagedased on need juhtumid praktikas.

Tähtsaks momendiks on ka see, et praktikas tegeleb tõlkija lähte- ja lõputekstiga, mis **suunatakse erinevatele saajatele** (Šveitser 1973). See põhjustab lähteteksti pragmaatilise adaptatsiooni vajadust ehk „teatud paranduste sisseviimine sotsiaalkultuursele, psühholoogilisele ja teistele erinevustele originaalsõnumi ja tõlketeksti lugejate vahel“ (Šveitser 1973:241-242). Kuid kuidas selgitada, millised teksti elemendid vajavad adapteerimist? Ja millisel viisil seda teha? Kuigi antud uurimus ei sea oma eesmärgiks nendele küsimustele vastusi leida, adaptatsioonide juhtumite analüüs on esimene samm sel teel.

Meediamaterjalide tunnusjooneks on ka see, et nendel on täiesti **teised eesmärgilised ja funktsionaalsed hoiakud**. Need eristuvad žanriliselt, nende realiseerumiseks kasutatakse teistsugused keelevahendid. Või õigem öelda, et kasutatakse erinevalt. Seda on tähtis arvestada meediatõlgete hindamisel.

Ja viimane tegur. Publitsistliku teksti autor suuremal määral, kui, ütleme, ilukirjandusteose autor, on **juriidiliselt vastutav** oma tegevuse produkti eest. Seda peab tõlkija arvestama teksti faktilise külje muutmisel.

Kõik ülalpool toodud publitsistliku teksti spetsiifilised jooned mõjutavad üht või teisiti tõlkeartiklite iseloomu. Praktiline analüüs näitab seda selgesti.

Tõlkematerjalide klassifikatsioon

Enne tekstiga tööd alustamist peab tõlkija, kriitik või uurija kindlaks määrama, millise teksti tüübiga ja liigiga on tegemist, et vältida lähenemisviisi ebaõigseid kriteeriume (Rice 1978).

On olemas igasugused tõlkematerjali klassifikatsioonid. Üldtunnustatud on jaotada tekstid kaheks tüübiks: pragmaatilised ja ilukirjanduslikud. Kuid, nagu kirjutab Rice (1978), sellist lihtsustatud jaotuselt ilmselt ei piisa, sest mõlemas tüübis võib eristada mitmesuguseid liike, mis püstitavad absoluutselt erinevaid probleeme ja nõuavad erinevaid tõlkemeetodeid ning järelikult alluvad täiesti erinevatele seaduspärasustele.

Detailsemad klassifikatsioonid ei rahulda meediatõlgete uurijat, sest peavad neid erinevateks tekstitüüpideks. Näiteks, keele ja tõlke probleemi üks nõukogude juhtuurijatest A. Fjodorov (1983) jaotab tõlkematerjali kolmeks grupiks:

- 1) ajalehe-informatiivsed, dokumentaalsed ja eriteaduslikud tekstid;
- 2) publitsistlikud (ehk ühiskondlik-poliitilised) teosed;
- 3) ilukirjanduse teosed.

Sellise klassifikatsiooni kriteerium on stilistiline (sõna laias mõttes). Sisu üldise iseloomu sõltuvuses arvestatakse antud klassifikatsioonis rolli, mida mängib üks või teine keelevahendite kategooria (terminid, fraseoloogia, mis on antud žanrile iseloomulik, domineerivad süntaktilised konstruktsioonid, kujundlikud ja emotsionaalselt märgitud sõnastikuvahendid ning grammatika jne). Kuid meediatõlgete analüüs Fjodorovi klassifikatsiooni järgi osutub ebamugavaks, sest see eeldab kogu uuritava materjali jaotust ja asetamist erinevatesse gruppidesse.

K. Rice (1978) pakub tõlkematerjali klassifikatsiooni, mis põhineb Büleri keele funktsioonide tüüpidel:

- 1) orienteerumine sisule;
- 2) orienteerumine vormile;
- 3) orienteerumine pöördumisele.

Loendatud funktsioonidest lähtudes räägib Rice (Torop 1982) informatiivsest, ekspressiivsest ja operatiivsest tekstide tüüpidest tõlke aspektis.

Tema klassifikatsioon tundub kõige vastuvõetavam mitte ainult sellepärast, et lubab ühendada kõiki meediatõlkeid ühte gruppi (informatiivsed ehk orienteeritud sisule tekstid), kuid ka sellepärast, et eeldab ka edasist ühe tüübi tekstide jaotust liikideks sõltuvalt peatunnuste rollist. Rice (1978) märgib, et teksti tüüp teeb suurel määral kindlaks meetodi valiku ja selle tähtsuse, mis säilitatakse tõlkimisel, aga teksti liik teeb kindlaks, milliste keelesiseste seaduspärasustega peab tõlkija eelkõige arvestama.

Rice (1978) arvestab ka trükimaterjalide žanrilisi erinevusi. Kusjuures peab ta nii uudiseid, kui kommentaare üheks teksti tüübiks, sest arvab, et vaatamata omapärase kirjanduskäekirja ja individuaalse stiili olemasolule jääbki kommentaariks peamiseks kommenteeritav aine.

Šveitser (1973) rõhutab, et tuleb tähele panna ka žanri kommunikatiivset hoiakut. Just siin selgub nende erinevus. „Ajalehe keele uurijad märkasid kahte põhilist kommunikatiivset hoiakut, mis määravad kindlaks publitsistliku stiili žanrilist eripära: hoiak informatsioonile ja hoiak veenmisele“, – kirjutab Šveitser (1973:141). Teiste sõnadega neid võib määrata, kui denotatiivset ehk sellist, mis on seotud informatsiooni edastamisega ühest või teisest denotaadist, ning kui ekspressiivset ehk sellist, mis on seotud rääkija suhtumisega väljendusse (Šveitser 1973). Niisiis saab informatiivse teksti tüübi (millile kuuluvad kõik trükimaterjalid) sees eristada kahte teksti liiki: denotatiivse hoiakuga ja ekspressiivse hoiakuga. Aga juba nende tüüpide sees saab rääkida žanrilisest diferentseerumisest.

„Publitsistlikud tekstid, kus realiseerub eelkõige informatiivne funktsioon, nimetatakse unformatiivseteks žanrideks. Teine tekstide grupp, kus realiseerub eelkõige mõjuv funktsioon, on esitatud analüütiliste žanridega“ (Boikova et al. 1999). Neid üldistavaid termineid kasutame tulemuste analüüsil, kus osutub vahel tähtsaks mitte artikli konkreetne žanr, vaid publitsistliku teksti funktsioon.

Nüüd peatume nõudmistel, mida esitatakse artiklite tõlkimisele, sest nende põhjal on tehtud uurimisanalüüs.

Üldised nõudmised informatiivsete tekstide tõlkimisele

Esimine nõudmine, mida esitab Rice sisule orienteeritud tekstidele, on invariantsuse tagamine sisu plaanis. Sellest tähtsaimast nõudmisest tuleneb teine: tõlke keeleline kujundus peab olema orienteeritud esmajärjekorras tulemkeelele. „Tulemkeel domineerib, sest tähtsaimaks osutub siin informatsiooniline sisu ja lugeja peab selle tõlkes saama harjumuslikus keelevormis“, – märgib Rice (1978).

Üldised nõudmised trükitekstide tõlkimisele

Meediamaterjali tõlkimisele on iseloomulikud järgmised momendid:

- 1) Lühiesitus – püüd vältida liigseid sõnu.
- 2) Terminoloogia ja nomenklatuuri (asutuste, võimuorganite, ametite, mõne ürituste, parteide jm nimetused) iseloom. Nende tõlge nõuab üldtunnustatud täpsete, ühetähenduslike, püsivate vastavuste kasutust. Kusjuures peab tõlkija arvestama sellega, kuidas on vastu võetud nende elementide edastus pressis tema emakeeles, ning kasutama juba olemasolevat terminoloogiat ilma liigsete st originaaliga mitte ettemääratud terminideta hakkama saada.
- 3) Kujundlike ja kõnekeelsete väljendite ning emotsionaalselt mõjuvate kohtade olemasolu, mis ei luba pehmendamist, sellepärast et kõik see annab ajalehetekstile eredama ja elavama värvingu.
- 4) Süntaksi selgus.

Viimase nõudmise järgimist pole antud töös analüüsitud.

Nüüd peatume põhjalikult verbaalsete analüüsiühikute iseloomustamisel ja nende tõlkimiselele esitatud nõudmistele. Alguses vaatleme kahte teksti struktuurset elementi – pealkirja ja juhtlõiku, aga ka lühendeid, sest tähtsaks osutub ka sel juhul artikli struktuurne ülesehitus. Siis käsitleme stiililisi elemente – reaaliaid, pärisnimesid, fraseologisme ja stilistiliselt markeeritud sõnu.

Pealkiri

“Pealkiri on üks loetavamaid ajalehežanre – üle 90% inimestest, kes ajalehe kätte võtab, loeb läbi pealkirjad” (Kurvits & Hennoste 1994:47). Nii et lääneriikides ei pealkirjasta lugusid isegi mitte reporterid, vaid spetsiaalsed toimetused (Pullerits 1997). See on arusaadav, kuna pealkiri pole üksnes teksti informatiivne osa, kuid ka

lehekülje kujunduselement. Ta tõmbab lugejate tähelepanu artiklile, väärtustab lugu (Pullerits 1997).

Pealkiri on üks elementidest teksti formaalsest, kompositsioonilisest ja tähenduslikust struktuurist. Teksti struktuuriline korraldamine allub ühe või teise keele stilistilistele normidele ja sellepärast selgitatavad lahknemised tuleb kindlasti arvestada tõlkeprotsessis. Tõlkija peab arvestama neid struktuurseid ja tähenduslikke sidemeid, mis tekivad mõlemates keeltes ajalehesõnumi pealkirja ja teksti vahel. (Šveitser 1973)

Kaasaegses ajakirjanduses esitatakse pealkirjale ranged nõudmised: ta “peab andma lühidalt edasi olulisema artikli sisust, aga ka äratama huvi ja panema lehe sirvija lehte lugema” (Kurvits & Hennoste 1994:47). Peale seda peab iga pealkiri olema “iseseisev tervik, mis ei vaja mõistmiseks teksti või lisapealkirja lugemist” (Kurvits & Hennoste 1994:47). Eriti tuleb järgida reegleid uudiste puhul. Teistes žanrides lubatakse rohkem vabadust pealkirjastamisel. Kuid vene keelde tõlkes on tähtsad vaid järgmised printsiibid nimekirjast, mida toob Pullerits (1997):

- pealkiri peab näitama, mis on uudise keskne teema;
- pealkiri peab sisaldama verbi;
- pealkiri ei tohi olla liiga pikk.

Lisaks tuleb hoiduda pealkirjas vähetuntud nimedest ja lühenditest ning kirjutada arvud kuni 10-ni sõnadega, alates 11-st kasutada numbreid.

Vene pealkirjadele on iseloomulik nimefraaside ja kõneleksika traditsiooniline kasutus, aga verbifraasides kõikide ajavormide kasutus (Šveitser 1973). „Pealkirja tähendus ilmneb reeglina juhtlõiguses“ (Šveitser 1973:161-167).

Väljakujunenud traditsioonide järgimine viib selleni, et sageli on vene pealkirjad ebapiisavalt informatiivsed üldtunnustatud kaasaegses ajakirjanuses ajaleheteksti ülesehituse reeglite seisukohalt.

Juhtlõik

Juhtlõik on kõige tähtsam artikli lõik, sest sellest sõltub loo “edu” ehk see, kas inimene jääb lõpuni lugema või jätab järele. “Samuti on Erik Bagerstam öelnud, et kui

uudise algus lugeja tähelepanu ei võida, jääb uudis tal lugemata, ükskõik kui huvitavalt ja hästi on kirjutatud järgmised lõigud” (Pullerits 1997:19). Juhtlõigu peamine ülesanne on panna lugeja tähelepanu pöörama järgnevale põhitekstile. Kuid kirjutamise kriteeriumid eristuvad žanriliselt.

Pullerits (1997) märgib, et uudise juhtlõik peab sisaldama aktiivset sihelist verbi. “Hea juhtlõik on ühelauseline, sest see annab voolavuse. Samuti pole hea, kui juhtlõigus on liiga palju komasid, sest ka need võtavad voolavust vähemaks. <...> Keerulised juhtlõigud on aktsepteeritavad vaid keerulistes äriuudistes” (Pullerits 1997:23).

Sõnavalikul tuleb ka ettevaatlikult läheneda. Pullerits (1997:53) soovib kasutada “ainult kõige täpsemaid sõnu” ning hoiduda “eufemismidest ehk pehmendavatest ja ilustavatest väljenditest”. Ka võõrsõnad, moesõnad ja – väljendid, släng, argoo, žargoon ja klišeed rikuvad keele selgust (Pullerits 1997).

Adekvaatse tõlke puhul jälgitakse samu reegleid ja püütakse originaalartikli sisu ja vormi maksimaalselt säilitada.

Feature’ algus erineb uudisloost sellega, et lugejat tuleb intrigeerida. “Sissejuhatus ehk delayed lead peab olema lihtne, kergesti loetav ja arusaadav. Sissejuhatus peab haakuma feature’ keskse ideega, andma lugejale aimu, millest järgnevas loos juttu tuleb” (Pullerits 1997:98).

Lühendid

Ajalehe külje ruumilised piirangud viivad vältimatu kompressioonini ehk keeleelementide kahandamisele (Krupnov 1979). “Kompressiooni võtte tuum tõlkimisel on kompaktsema ühe keele mõtte väljendus teise keele semantiliselt mahukamate ühikute kasutuse arvel” (Krupnov 1979:13). “Kompressiooni saavutatakse ka ütluse liigsete elementide, mida saab kergesti kontekstist ja keelevälise situatsioonist, väljajätmisel” (Šveits 1973:271).

Peale seda, vajaduse korral lühendatakse teksti ka suuremal määral – mõned laused ja isegi terved lõiked jäävad võõrkeele lugejani jõudmata. Sellega kaotatakse teatud informatsiooni üksused.

Reaaliad

Reaaliad on esemed, mõisted ja nähtused, mis esinevad ühe rahva kultuuris. Peale seda on reaaliad ka sõnad, mis nimetavad neid esemeid, mõisteid ja nähtusi. Reaaliasõnad kuuluvad ekvivantidega sõnavarasse ja ei allu tõlkele. Nad tekitavad suuri raskusi tõlkijatele, sest, esiteks, puudub tõlkekeeles vastav sõna. Teiseks, tekib reaaliatel koloriit ehk konnotatiivne tähendus. (Pild 2004)

Tõlkijad valivad erinevaid viise reaaliade tõlkimiseks sõltuvalt sellest, kui tähtsat funktsiooni täidab üks või teine reaalia-märk tõlketeksti jaoks (Garbovski 2004). Reaaliade tõlkimise võimalused piirduvad põhilise nelja juhtumiga (Fedenko 2003):

- transliteratsioon,
- transkriptsioon,
- uue (või liit-) sõna loomine keeles olemasolevate elementide põhjal, sarnastav tõlge, mis on täpsustav konteksti tingimustes
- ja hüponeemiline tõlge (liigimõiste vahetus soomõistele).

Antud uurimuses teeme kindlaks, milliste reaaliatega teeb eesti tekstide tõlkija tegemist ja kuidas ta neid edastab.

Pärisnimed

Pärisnimed võivad olla kas reaalsed nimetused või väljamõeldud märgiks (Anikina 2000). „Pärisnimena märgitud objektid väljendavad mitte ainult üksikuid mõisteid, vaid üldisi ettekujutusi nendest rahva keeles, kõnes, kultuuris“ (Anikina 2000:19). Pärisnimede sagedane mainimine on iseloomulik meediamaterjalile (Fjodorov 1983). Ning Spiridovskaja (2002) kirjutab, et pärisnimed on rahvakultuuri markerid.

Keeltes, mis kasutavad ladina kirja, ei muutu pärisnimed (siin peetakse silmas isikute nimed ja tinglikud nimetused) kirjalikus kõnes reeglina oma kirja (Garbovski 2004). Vene keeles on võimalik neid edastada kas transkriptsiooni või transliteratsiooni kaudu. Aga tõlkijal tuleb eriti ettevaatlik olla, kui ta puutub kokku võõramaiste pärisnimedega, millistel on olemas tõlke traditsioonilised vormid.

Eesti venekeelsete väljaannete uurimised näitasid, et publitsistlikus tekstis on toimunud muutused pärisnimede edastamises 80-ndate aastatega võrreldes: trükkimine vene tähtedega asendatakse originaalse ladina kirjutamisega (Jevstratova 2000). Mõned uurijad arvavad, et „selline kirjutamisvorm raskendab tekstist arusaamist, eriti kui seal sisalduv informatsioon ei avalda nimetuse sisu“ (Külmoja 2000).

Sellise väitega võib nõustuda vaid klauslitega. Asutuste, organisatsioonide ja firmade nimetusi, mis on kasutusel igapäevas, on Eesti elanikele mugavam võtta vastu silmale harilikul viisil ehk ladina kirjas. Iga nimetuse sõnasõnaline tõlge võib lugejat viia eksiarvamusele ja mittemõistmisele. Kuid see ei puuduta juhtumeid, kui osutub oluliseks just nimetuse tähenduskülje edastamine.

Fraseoloogia

Fraseologism on püsiühend, “mida pidevalt kasutatakse valmis stereotüübina” (Krupnov 1979:32). Fraseoloogiliste väljendite tõlge tekitab teatud raskusi nende semantilise terviklikkuse ja keerukuse tõttu (Kemelbekova 2006).

Fraseologismi arengut ja rakendamist pressis soodustab keelestampide lai kasutus, mis on omakorda tingitud vajadusest kiiresti kirjutada kaasaegse kommunikatsiooni tingimustes (Krupnov 1979). “Teisest küljest viib ekspressiivsusse pürgimine selleni, et sagedasti osutuvad need fraseoloogiaüksused okasionaalselt muundatud” (Krupnov 1979:48). See teeb tõlkija ülesande veelgi keerulisemaks: tuleb leida tekstis muudetud fraseologismi ja adekvaatselt selle mõtte ning kujundlikkus üle kanda, ka seejuures fraseologismi stilistilist funktsiooni mitte silmist lasta (Krupnov 1979).

„Fraseoloogilise väljendi sõnasõnaline (bukvaalne) tõlge moonutab väljendamise tähendust, see peab olema fraseoloogilise ühiku tähenduse adekvaatne edastus teises keeles“ (Kemelbekova 2006). On olemas neli viisi, kuidas tõlkida fraseologisme (Kemelbekova 2006):

- 1) **ekvivalentne** ehk fraseoloogilise ühiku tõlge lähtekeelest tulemkeele fraseologismiga, mis ühtib esimesega tähenduses ja komponentide struktuursetes koosseisus;

- 2) **analoogiline** ehk fraseoloogilise väljendi tõlge lähtekeelest tulemkeele fraseologismiga, mis on adekvaatne sisu poolest, kuid erineb komponentstruktuurse koosseisu poolest;
- 3) **kirjeldav** ehk fraseoloogilise väljendi tõlge kirjeldavalt või ühe ekvivalentse sõnaga või sõnade grupiga (sel juhul, kui tulemkeeles puudub vastav fraseologism);
- 4) **kombineeritud** tõlge ehk kõik ülalpool loendatud viiside ühendamine. Analoogiline püsiühend ja ekvivalent ning lisaks kirjeldav tõlge. Seda viisi kasutatakse sel juhul, kui tulemkeel fraseoloogiline üksus ei avalda piisavalt lähtekeele fraseologismi tähendust.

Tuleb märkida, et tõlke mehhanismid ei sõltu fraseologismi konkreetsest tüübist (Pild 2004).

Ajalehe tekstis on püsiühendid orienteeritud esialgu ekspressiivsuse väljendamisega. Tänu nendele tajub lugeja isiksuse alget, autorite „mina“, autorite häält, mis kõlab tekstis. (Boikova et al. 1999)

Stilistilised modifikatsioonid

„Vene publitsistliku stiili uurijad leiavad selles eristiililiste elementide omapärasest ühendamist“, – märgib Šveitser (1973:193). „Madal- ja kõnekeelsed ühikud“, – räägib ta (1973:152), – „on kasutatavad ajakirja artiklis üksnes nendele omase ereda ekspressiivse hinnangu tõttu. Just sel põhjusel on nad eelistatavad stilistiliselt neutraalsetele ja ebapiisavalt ekspressiivesetele kirjakeelsetele sünonüümidele. Samadel eesmärkidel kasutatakse ka spetsiifiliselt raamatulikku sõnavara“. Venekeelse pressis uurimised selgitasid, et žargooniline ja madalkeelne sõnavara on kasutatav, nagu Venemaa ajalehtedes, põhiliselt kõnekeele ekspressiivsuse hindamise ümberkujundamiseks, kusjuures venekeelset meediat mõjutavad noortesläng ning kriminaalargoo (Jevstratova 2000).

Tõlkeartiklid vene keelde on vältimatult allutatavad stilistilisele adapteerimisele. Konkreetsete teostatud operatsioonide analüüs on võimalik originaalartikli ning tõlke stilistiliselt markeeritud sõnade vastandamise teel (ehk sõnade, millistel on sõnastikus

stiilimärgend, mis on leksikograafiline vahend leksemi stilistiliste eripärasuste näitamiseks) (Jemeljanova 2006).

Tuleb veel kord juhtida tähelepanu sellele, et üht või teist tõlkeprotsessi realiseerumise viisi valides peab tõlkija ühismõõtsustama erinevate sõnumi saajate reaktsiooni originaal- ja lõputekstile.

„Sama vahendi, mis oligi originaalis, kasutus tõlkes pole üldse kohustuslik. Tähtis on see, et sellega on saavutatud ühesugune stiili-ekspressiivne efekt ehk et on tekitatud sarnane reaktsioon saajatel“, – märgib Šveitser (1973:142-143).

Hakkame arvestama, et „iga sõnastik tervikuna jääb vältimatult maha olemasoleva keelematerjali seisundi fikseerimises, seepärast ei saa stiilimärgendidgi põhimõtteliselt peegeldada sõna stiililist potentsiaali kõiges tema mitmekesisuses ja arengus“ (Jemeljanova 2006). Nii siis tuleb märkida, et antud uurimuse tulemused baseeruvad vaid kaasaegsetes sõnastikutes (Eesti keele sõnaraamat 2006, Kuznetsov 2002) kinnitatud iseloomustamistele.

2.4. Tõlked eesti keelest vene keelde

Eesti ja vene keel kuuluvad oma päritolu ja tüpoloogilise iseloomustuse poolest erinevatesse keelegruppidesse. Vene keel kuulub ida-slaavi keeltesse, eesti keel kuulub soome-ugri keeltesse. (Külmoja et al. 2003). „Erinevused on olemas nende keelte foneetikas, morfoloogias ja süntaksis kõikides keeletasemetes“, – kirjutab Külmoja (2003:3). Kirjandus, mis on pühendatud eesti keelest vene keelde tõlkimise küsimustele, valgustab põhiliselt grammatika küsimusi, mis pole antud uurimuses aktuaalne.

Meediatõlgetele eesti pressist, ajakirjandusliku uurimise seisukohalt, osutub tähtsaks see,

- millisel viisil adapteerida lähtesõnumi keelelist tasemet uuele auditooriumile teisi traditsioone ning kultuurilisi iseärasusi arvestades,
- millist strateegiat välja töötada,
- mida määrata tekstiks dominandina,

- millist tõlkeviisi valida jm.

Teiste sõnadega, osutuvad vajalikuks võrdlevuurimuse andmed kultuuriliste ja rahvalikute erinevustes, mis leiavad väljendamist keeles, venelaste ning eestlaste vahel. Kuid uurimusi mainitud keele paari suhtes pole kahjuks siiani läbi viidud. Ning olemasolevaid praktilised õpperaamatud, mis on välja töötatud teksti tüüpi arvestades, tõlkimisel inglise, prantsuse, saksa keelest vene keelde, osutuvad vähe kasulikuks.

Teoreetilise baasi puudumine vene-eesti keele paariks raskendab tõlgete analüüsi teostamist, seepärast antud uurimuse ees on püstitatud ülesanne jälgida tõlkija tegevusi ja selle tulemusi, kuid mitte ühetähenduslikult hinnata tõlketöö produkti.

3. METOODIKA

3.1. Andmeallikad

Käesoleva uurimuse andmeallikaks on uudisajakiri Infopress, mis ilmub vene keeles ja süstemaatiliselt tegeleb eesti meedia materjalide tõlkimisega. Väljaanne lugejaskond on 39 000 inimest, millistest enamus (80,1 %) elab Ida-Virumaal, ülejäänud (19,7 %) elab Põhja-Eestis (Inforing 2006). See tähendab, et kolmveerandi lugejatest on Eesti elanikud, kes „jälgivad rohkem kohalikku ajakirjandust“ (Vihalemm et al. 2004:142) ja vähem eestikeelseid meediakanaleid (Vihalemm et al. 2004).

Väljaanne ilmub 1995. aastast kord nädalas (reedeti) Ida-Virumaal. Ajakirja trükib kirjastus Inforing.

Lisaallikateks on ka need väljaanded, mille tõlked ilmusid Infopressis. Tõlkeartiklite nimekiri koos viidetega lähteallikatele on Lisas 1.

3.2. Valim

Analüüsimiseks on võetud 70 tõlkeartiklit, mis ilmusid rubriigis „Eesti pressis lehekülgede jälgedes“ 2005. aasta algusest kolme kuu jooksul. Võtsin kõik artiklid, mis olid avaldatud perioodil 30. detsembrist 2004.a. kuni 31. märtsini 2005.a. ja nende lähteallikad (kokku 72 lugu). Originaalartikleid on kahe võrra rohkem, kuna kahe tõlkeartikli aluseks oli kasutatud mitut allikat. Selline valik teeb uurimuse aktuaalsemaks ja võimaldab määratleda tõlkematerjalide valimise printsiibi (artikleid on valitud mitte juhuslikult, vaid üksteise järel). Statistiline viga on sellisel üksikasjalikumal valikul väiksem.

Tuleb märkida, et originaalartiklid leidsin ajalehtede ja ajakirjade Interneti arhiividest otsingusüsteemi abil, kasutades märksõnu (pealkirjadest või juhtlõigus) või loo autorit. Infopressis viidatakse alati kas lähteteksti autorile ja/või väljaannetele, kus artikkel ilmus.

3.3. Andmekogumismeetodid

3.3.1. Standardiseeritud (kvantitatiivne) kontentanalüüs

Üks andmekogumisviis on kvantitatiivne kontent- ehk sisuanalüüs. Meetod on kõige sobivam originaalartiklite valimise printsiipide selgitamiseks, analüüsiühikute tekstis eristamiseks ja mõnede püstitatud ülesannete lahendamiseks, kuna kvantitatiivuuring annab võimaluse tekste osade kaupa uurida ning ka statistilisi meetodeid kasutada.

Definitsioon

Üks tuntumaid selle meetodi loojaid ja kasutajaid Bernard Berelson annab sisuanalüüsi kohta järgmise definitsiooni: „Sisuanalüüs on uurimistehnika kommunikatsiooni *eksplitsiitse sisu* objektiivseks, süstemaatiliseks ja kvantitatiivseks kirjeldamiseks“. *Eksplitsiitse sisu* kirjeldamine tähendab seda, et analüüsitakse ainult teksti sõnaselgelt väljendatud, manifestset sisu, mitte aga „ridade vahel“ olevat või mõistaantavat. *Objektiivne kirjeldamine* tähendab seda, et kontentanalüüs viiakse läbi sõnaselgelt formuleeritud reeglite kohaselt, kusjuures erinevad uurijad peavad samu reegleid ja sama materjali kasutades jõudma samadele tulemustele. *Süstemaatilisus* tähendab seda, et analüüsitav sisu peab olema valitud selgelt sõnastatud ja järjekindlalt rakendatud reeglite alusel, kusjuures igal analüüsitava objektil, tekstil, peavad olema võrdsed võimalused valimisse sattuda. Igat valimisse sattunud teksti tuleb kirjeldada kõikide analüüsikategooriate abil. Süstemaatilisuse nõue peab tagama selle, et uurija ei valiks tekstimassiivist välja üksnes neid tekste, mis tema hüpoteese kinnitavad. *Kvantitatiivsus* annab võimaluse teksti sisu numbriliste väärtustega mõõta. (Kalmus 2000-2002).

K. Krippendorff defineerib sisuanalüüsi meetodit järgmiselt: „Kontentanalüüs on uurimistehnika andmete põhjal konteksti kohta täpsete ja põhjendatud järelduste tegemiseks“. Enamjaolt pole sisuanalüüsi kasutajale niivõrd oluline teatud tunnuste kaudu mõnd teksti kirjeldada, kuivõrd teha paljude tekstide analüüsimisel saadud tulemuste põhjal järeldusi mitmesuguste tekstiväliste nähtuste kohta – tekstide autorite või ühiskonna kui kollektiivse autori kohta. (Kalmus 2000-2002)

Lühidalt sisuanalüüsi ajaloost

Sotsiaalteaduslikus mõistes peetakse kontentanalüüsi all silmas seda suunda, mida arendati eriti intensiivselt vahetult enne ja pärast Teist maailmasõda, paljuki propagandamaterjalide uurimiseks. Tuntumateks teadlasteks selles vallas olid H.D. Lasswell, W. Leites, B. Berelson, I. De Sola Pool jt. Tolle aja uurimustes asetati

pearõhk meetodi teaduslikkusele, empiiriliste indikaatorite väljaarendamisele, üldistuste tegemisele objekti kirjeldamiseks ja teorialoomeks ning tulemuste kvantitatiivsusele. Hilisemates uurimustes kaldus rõhuasetus materjali kvantitatiivselt kirjeldamiselt hüpoteeside kontrollile ja kaugemaleulatuvatele teoreetilistele arendustele. George Gerbneril on suuri teeneid sisuanalüüsi kriitilise suuna arendamisel ning nn. 'kultuuriindikaatorite' - ühiskonnas ja sümboolilises keskkonnas toimuvate muutuste näituri - väljatöötamisel. (Kalmus 2000-2002)

Tugevad ja nõrgad küljed

Kontentanalüüsil on mitmeid tugevaid külgi. Esiteks, meetod võimaldab määrata huvipakkuvate märkide ja sümboolite absoluutse ja suhtelise esinemissageduse teatud tekstides. Saadud tulemused võimaldavad võrrelda erinevaid tekste täpsetel alustel. Teiseks, kontentanalüüsi tulemused on kergesti kontrollitavad, tõestatavad. Kolmandaks, meetod ei avalda uuritavale objektile tulemusi moonutavat mõju. Neljandaks, kontentanalüüs võimaldab tööjaotust uurijate vahel ja arvuti kasutamist“. (Kalmus 2000-2002)

Tähtis on ka see, et “kvantitatiivuuringu tulemus on laiendatav kogu üldkogumile” (Emor 2005).

Nõrgaks küljeks on see, et kontentanalüüs võib jääda standardiseerituks ja nähtusest kaugele. Sellega seonduvad ka analüüsi triviaalsuse ohud. Teiseks, ülemäärane rõhuasetus kvantifitseerimisele vähendab analüüsi täpsust ja tundlikkust. Võrdlemisi jäikade kategooriate või skaalade kasutus toob kaasa uuritava nähtuse lihtsustamise või fragmenteerimise. Kolmandaks, kvantitatiivne, standardiseeritud kontentanalüüs ei võimalda analüüsida varjatud tähendusi, ridade vahele peidetut, ega niisuguseid tekste, millest erinevad inimesed tõenäoliselt väga erinevalt aru saavad. Neljandaks, tähelepanuta kipuvad jääma väheesinevad, unikaalsed nähtused tekstis. Viiendaks, standardiseeritud kontentanalüüs ei ole alati nii objektiivne, kui selle pooldajad väidavad seda olevat, kuna kodeerijad, soovides oma töö võimalikult kiiresti valmis saada, võivad analüüsikategooriate kasuks otsustada kiirustades ja impressionistlikult. (Kalmus 2000-2002)

Sisuanalüüsi protseduurist

Kontentanalüüs koosneb kolmest põhietapist (Kontentanalüüs 2005):

1. määratletakse analüüsiühikud ja nende masinloetav kuju;
2. loetakse kokku uuritavate muutjate mainimise sagedus, selgitatakse vastastikune seos nende vahel, arvestatakse suhtelised indeksid;
3. saadud tulemuste interpreteerimine, positiivsete ja negatiivsete tendentside kirjeldamine, prognoosimine.

Selle meetodi põhimõtteline erinevus kvalitatiivsest analüüsist seisneb ilmselgelt väljendatud ranguses, formaliseerivuses, süsteemsuses (Grigorjev & Rastov 2001).

„Mõnede sotsioloogide arvamusel (Markoff, Shapiro, Weitman ja teised) võib kontentanalüüsi nimetada “tekstuaalseks kodeerimiseks” sellepärast, et see eeldab arvulise informatsiooni saamist dokumendi sisust viimase kodeerimise alusel“ (Grigorjev & Rastov 2001).

Kodeerimisjuhend aitab tööd kergendada, tähtsaid asju mitte vahele jätta, end tühja töö peale mitte raisata, vaid kindla uurimuse plaani järgi tegutseda.

3.3.2. Kvalitatiivne analüüs

Kvalitatiivanalüüs aitab kvantitatiivanalüüsi abil saadud tulemusi interpreteerida ja õigesti aru saada. See meetod pakub eeliseid, mida kvantitatiivanalüüs ei suuda täita. Kvalitatiivne analüüs ei püüa uurimistulemusi suruda matemaatilisse loogikasse, numbritesse või statistilisse analüüsi, samuti ei pea kvalitatiivne analüüs enamasti taotlema valimi täielikku representatiivsust (Lindlof 1995).

„Kvalitatiivanalüüs on teadlikult, avameelselt ja resoluutselt impressionistlik, kuid, paradoksaalselt, just tänu avameelsele impressioniismile võib kvalitatiivne analüüs saavutada täpsuse, mis kvantitatiivse analüüsi puhul on võimatu“ (Kalmus 2000-2002).

Tugevad ja nõrgad küljed

Kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus püütakse saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha terviklikku mustrit või struktuuri, mida sageli ei ole võimalik üksikuteks osadeks lammutada ja kategoriseerida ning kokku lugeda. Oluline nüanss

kvalitatiivse sisuanalüüsi kui „paindliku“ protseduuri juures on see, et see analüüsimoodus lubab arvesse võtta ka ridade vahele peidetut, kodeerida teksti autori vihjeid, kavatsusi, eesmäärke ja isegi eeldatavat mõju auditooriumile või tõenäolist lugejapoolset vastuvõttu“. (Kalmus 2000-2002)

Meetodi jaoks on iseloomulik sõltuvus isikust, kes analüüsib teksti, tema arvamustest ja huvidest. Nii siis kvalitatiivne analüüs on subjektiivsem, kui kvantitatiivne. Kuid kuna meedia väljendab vahel oma seisukoha implitsiitselt, aktsepteerib kvalitatiivanalüüs varjatud konteksti.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul kas välditakse matemaatilisi operatsioone või kasutatakse neid minimaalselt. Õigem on öelda, et kvalitatiivanalüüsi käigus ei pöörata sagedustele erilist tähelepanu. (Kalmus 2000-2002)

„Peamiseks puuduseks loeb Berelson seda, et kvalitatiivne kontentanalüüs jätab lahti võimaluse valikulise tõendusmaterjali kogumiseks, mis toimub sageli mitteteadlikult, ning kunagi ei saa olla kindel, et seda pole juhtunud“ (Kalmus 2000-2002).

Meetodi nõrkus seisneb ka võimatuses uurimistulemusi laiemalt üldistada.

Kvalitatiivanalüüsi protseduurist

„Kvalitatiivse analüüsi käigus kasutatakse sageli selliseid protseduure, mis ei erine oluliselt nendest analüütilistest operatsioonidest, mida paljud inimesed igapäevaprobleemidest mõeldes kasutavad. Leonard Schatzman nimetab niisugust mõtlemist „loomulikuks analüüsiks“ (Kalmus 2000-2002). Peamiseks kriteeriumiks tõlgete analüüsis esineb antud uurimuses adekvaatsuse kategooria.

3.3.3. Võrdlev lingvistikaanalüüs

Võrdlev lingvistikaanalüüs on nende koodide võrdlev analüüs, mida kasutab sõnumi saatja. Valitud meetod kujutab endast võrdleva(-) ja lingvistilise analüüsi kombinatsiooni. *Võrdlev analüüs* on kõrvutamise protsess eesmärgiga lähteteksti ja tõlke ühis- ning lahkjoonte selgitamiseks. *Lingvistiline analüüs* on sõnavara-, morfoloogia-, süntaksi- ja tähendusanalüüsi kompleks (Lingvistiline analüüs 2005).

Tähendusanalüüs on sõnade ja sõnaühendite tähendusliku sisu selgitamise protsess (Tähendusanalüüs 2005). Tähendusliku komponenti hõlmab tingimata sõnastik (leksikon), kus igast sõnast teatatakse, mida see tähendab, ehk igale sõnale kõrvutatakse selle tähendus antud keeles ning sõnade tähenduste kombineerimise (vastastikuse toime) reeglid, mille järgi nendest moodustub keerulisemate konstruktsioonide eelkõige lausete mõte. Sõna tähendust kirjeldatakse sõnastikus sõnastikudefinitsiooni ehk tõlgenduse abil, mis on väljendus samas keeles või spetsiaalselt välja töötatud selle eesmärgiga kunstlikus tähenduslikus keeles, milles seletatava sõna tähendus on eksplitsiitselt ja ideaalis rangelt esitatud. Selles, millised tähendused on kinnitatud erinevate sõnade taga vene ja eesti keeles, esinevad erinevused. See tekitab raskusi ekvivalentide leidmisel. Sellepärast osutun tähelepanu mõlemas tekstis kasutatud sõnade analüüsile rohkem, kui teistele lingvistilise analüüsi koostisosadele.

„*Sõnavaraanalüüs* on eri lekseemide ja lekseemi klasside eristamise protsess tekstis. *Morfoloogiaanalüüs* on indekssõnade morfoloogilise iseloomustuste selgitamise protsess. *Süntaksianalüüs* on sõnade, sõnaühendite vahel sõltuvuse tüübi kindlaks tegemise protsess“. (Glossari 2005). Neid analüüse puudutan pealiskaudselt, vaid sel juhul, kui morfoloolised või süntaktilised kategooriad oluliselt mõjutavad tähendust või nende muutus toob kaasa mõtte moonutuse.

Teksti lingvistiline analüüs lubab selgitada, milliseid märke üldises mõttes kasutab sõnumi saatja teatud infoedastuses. Tähtis on ka, kuidas ta neid organiseerib ja heirarhiseerib. Antud uurimuses vaadeldakse ja analüüsitakse kõigepealt etteilmuvaid erinevusi.

Meetodit oli kasutatud pealkirjade ja juhtlõigete analüüsimiseks. Lühendite selgitamiseks oli kasutatud võrdlev analüüs.

Nüüd peatume detailsemalt analüüsiühikute valikul.

3.4. Analüüsiühikud ja nende valiku põhjendus

Tõlkematerjalide valimise printsiipide määratlemiseks ja iseloomustamiseks on eristatud järgmised kategooriad: väljaanne, kuupäev, rubriik, väärtustatus, žanr, temaatika. Kaks viimast kategooriat jagunevad omakorda alakategooriatesse.

Žanr on tehtud kindlaks nii mõnda rubriiki kuuluvuse järgi, kui ka loo kirjutamise printsiipide järgi:

- uudis;
- olemuslugu;
- arvamus;
- intervjuu;
- reportaaž;
- muu (näiteks küsitlus, avalik dokument).

Temaatikat esitavad järgmised alakategooriad (Gramota.ru 2005):

- *Poliitika* – riigi võimuorganite tegevus; sündmused ja küsimused, mis puudutavad riigi sisest ja välist avalikku elu; rahvusvahelised suhted.
- *Sotsiaalne elu* – inimsuhted, avalikud suhted, ühiskondlikud probleemid ja küsimused, elu sotsiumis.
- *Majandus* – töösuhted, majandusliku tegevuse finantsmateriaalne struktuur ja olukord. Tekst sisaldab spetsiaalseid majanduslike termine (näiteks tootja, tarbija, bilanss, investoreid, inflatsioon jne).
- *Sport* – võistlustegevus, spetsiaalne ettevalmistus ja suhtumine sellesse tegevusse.
- *Kultuur* – inimtegevuse sfäär, mis on seotud kirjanduse, kunsti, arhitektuuri valdkonnaga.
- *Kriminaal* – õigusrikkumine, kuritegu. Tekstis leidub juriidiline terminoloogia (näiteks kurjategija, kuritöö, juurdlus, kriminaalasi jne).
- *Muu* – kõik, mis ei sobi ülalpool toodud alakategooriatesse.

Kõik loendatud kategooriad võivad avaldada mõju artikli valikul tõlkimiseks. Nende kriteeriumite järgi on läbi vaadatud iga originaalartikkel, nelja punkti järgi aga ka tõlketekstid (Lisa 2. Kodeerimis juhend). Saadud tulemused on kõrvutatud.

Sisuanalüüsimiseks vaatlen originaalartiklite ja tõlgete pealkirju, juhtlõike, reaaliad, pärisnimesid, fraseoloogiat, stilistiliselt markeeritud sõnu ning olemasolevaid lühendid ja lisad. Reaaliad, fraseologismid ja stilistiliselt markeeritud sõnu tekitavad raskusi tõlkimisel. Sellepärast on olemas selged soovitusel, kuidas nende kategooriatega toimida. Pealkirjade ja juhtlõigete kohta kehtivad ajakirjanduslikud normid ja kirjutamisprintsiiidid. Reeglite järgimist on kergem jälgida, kui proovida näiteks anda hinnangut tõlke kvaliteedile. Täpsemaid kategooriaid on ka lihtsam tekstis eristada. Iga konkreetse sõna või sõnaühendi sobivus mõnda analüüsiühikute gruppi kontrollitakse vastava sõnastiku järgi. Lühendid ja lisad on transformatsioonid, mis mõjutavad tekstis sisalduvaid informatsiooniühikuid. Sellepärast selgitab nende analüüs koguset ja omaduslikku erinevust saadavas informatsioonis eesti ja vene lugeja vahel.

Pealkiri

Originaalartiklite ja tõlgete pealkirjade analüüsis jagan nad kolme gruppi. Esimesse paigutan identsed pealkirjad. Peamiseks kriteeriumiks siin on lähtesõnumi ja tõlge komponentide koosseisu ühesugusus. Teises grupis paiknevad tõlkepealkirjad, millistel on kas puudu mõni informatsioonikomponent, või on neid üle. Kolmandasse paigutan pealkirjad, mis pole originaali tõlge, vaid tõlkija oma väljamõeldis.

Juhtlõik

Originaalartikli ja tõlketeksti juhtlõike võrreldes jälgin antud töös seda, kas säilitatakse lause teemat ja reemat (teatud ja teadmata informatsiooni suhe), kas ja kuidas muudetakse lõike üldises joones.

Lühendid ja lisad

Võrdlevanalüüsi kaudu tehakse kindlaks puuduvaid ja liigseid teksti elemente. Peale ilmset teksti lõikamist, kus visatakse terved laused ja lõiked välja, leiakse juhtumid, millistel ühe või mitme sõna eemaldamine toob kaasa mõtte moonutamist. Saadud tulemused grupeeritakse selle järgi, kui tähtis on väljajäetud informatsioon teksti põhifunktsiooni seisukohalt. Lühendite kõrval analüüsin ka sama printsiipide järgi tõlkija lisamised. Märkame, et lühendid või lisamised, mis olid põhjustatud sematilise liigsusega või puudulikkusega tulemkeeles, polnud artiklite analüüsis arvestatud.

Juhtudel, kui tekst kujutan endast mitte tõlget, kuid ümberjutustust, ei tule rääkida vormi ekvivalentsusest, seepärast pole analüüsitud neid tekste kategooriate lühendilised järgi sisu ühikute säilitamisel.

Reaaliad

Keeleteaduses põhineb reaaliasõnade klassifikatsioon lingvistilise põhimõtte peal (Gaidova 1999). On olemas kolm reaaliade eristamiskriteeriumit:

- 1) Esemeline jaotus, mis oma korral jaguneb kolmeks alagrupiks:
 - a) geograafilised ja meteoroloogilised reaaliad;
 - b) etnograafilised reaaliad (olustik, transport, töö, kunst ja kultuur, etnilised objektid, mõõdud ja raha);
 - c) sotsiaalsed reaaliad (territooriumihalduslik korraldus, võimu organid ja kandjad, ühiskondlik-poliitiline elu, sõjarealiad).
- 2) Ruumilises jaotuses on tähtis, kas tegu on ühe või kahe keelega. Siis räägitakse vastavalt kas “oma” ja “võõra” (internatsionaalsed ja regionaalsed) või “sisemistest” ja “välistest” reaaliatest.
- 3) Ajaline kriteerium jagab reaaliad kaasaegseteks ja ajaloolisteks.

Oma praktikas kasutavad tõlkijad sageli transkriptsiooni, kuid tõlkida saab reaaliad vaid neologisme moodustades.

Kuna eesti keelest vene pressis tõlgete puhul on tegu kahe rahvusega, mis elavad ühel territooriumil, ühes riigis, siis reaaliatena esinevad kõige pealt sõnad eestlaste rahvuslikust olustikust, teiste sõnadega etnograafilised reaaliad. Sotsiaalsed reaaliad, millistel on traditsiooniliselt olemas analoog vene keeles, näiteks “maakond”, “vald” ja muud, polnud anasüüsinud.

Antud uurimuse raames on ülesandeks selgitada, millised konkreetsete reaaliad esinevad tekstis ja kuidas tõlkija nendega käitub. Analüüs võib näidata ka seda, kui tähtis osutub mediatõlkes reaaliade koloriiti edastamine.

Pärisnimed

Pärisnimede tõlge ei tekita tavaliselt erilist raskust. Antud uurimuse jaoks on siin tähtis üldtunnustatud normide järgimise määr ja Infopressi tõlkijate järjepidevus.

Konkreetsete juhtumite analüüsimisel tuginen Emakeele Seltsi keeleteoimkonna (2000) poolt avaldatud soovitudele.

Firmade, asutuste, programmide ja muude nimetuste tõlkel on võimalikud variatsioonid (näiteks kui originaalnimi mitte transkribeeritakse, vaid tõlgitakse sõnasõnaliselt teise keelde). Seepärast on uurimuse üheks ülesandeks selgitada, millistel juhtudel seda tehakse ja jälgida tekitavaid seaduspärasusi.

Väljaselgitatud pärisnimed rühmitan D. Rosentali (1998) poolt pakutud klassifikatsiooni järgi, sest see baseerub nõudmiste erinevusele pärisnimede edastamises vene keeles, mis on analüüsimiseks mugavam.

Märkame, et riikide, maade, linnade, kontinentide ja teiste geograafiliste objektide nimetused, millistel on absoluutne ekvivalent vene keeles (näiteks *Чудское* - *Peipsi*), polnud analüüsinud.

Fraseoloogiaüksuste tõlge

Fraseoloogiasõnaraamatute (Õim 2000, Fraseologitšeski slovar 2004) abil selgitatakse püsiühendite olemasolu tekstis (originaalis ja tõlkes). Leidnud fraseologismid grupeeritakse tõlkimise viisi järgi. Sõnastikutes antud Eesti ja vene püsiühendite tähendused, mis on antud sõnastikus, on võrreldud. Vastavus on kontrollitud ka Reitsaku (1975) valimiku järgi.

Stilistiliselt markeritus sõnad

Sõnastikus olemasolev märgendite süsteem aitab diferentsida tekstis sõnad, mille abil rääkija väljendab oma suhtumist kõneainesse ja millised toovad lisaks ekspressiivsust ja hindamist (Boikova at al. 1999, Šveitser 1973, Jevstratova 2000). Kuid „igas seletussõnaraamatus on oma stiilmärgendite ja teiste sõna kasutuse määratlevate märgendite süsteem“ (Jemeljanova 2006). Uurimuse käigus saadud andmed olid klassifitseeritud Jevgenjeva toimetuses Vene keele sõnastikus kasutatud süsteemi järgi, kuna seal on kõige täielikum ja loogilisem struktureeritud sõnavara, „mis igasuguste põhjuste tõttu on piiratud oma kasutusel“ (Slovar russkogo jazõka 1981–1984):

- 1) stiilimärgendid, mis näitavad kas sõna kuuluvust kirjakeele välisele sõnavarakihile või selle piiril asumist;
 - 2) stiilimärgendid, mis näitavad sõna stilistilist piiratust kirjakeele kasutusel;
 - 3) stiilimärgendid, mis näitavad sõna erialast kasutust;
 - 4) stiilimärgendid, mis näitavad emotsionaalset stiilivärvingut;
- stiilimärgendid sõnadele, mis kaovad käibelt kaasaegsest keelest.

Antud klassifikatsiooni järgi olid analüüsitud ka eesti stilistiliselt markeeritud sõnad, mis aitas tulemuste võrdlevaanalüüsi teha.

4. TULEMUSED

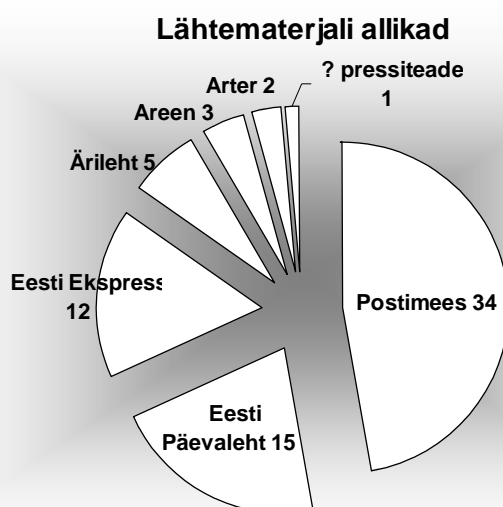
Antud uuringu käigus on analüüsitud 70 tõlkeartiklit, mis on avaldatud uudisajakirjas Infopress rubriigis “Eesti pressi lehekülgede jälgedes” («По страницам эстонской прессы») ajavahemikus 30.12.2004 – 31.03.2005, ja 72 lähteartiklit, mis on avaldatud eestikeelses meedias (vt. Lisa 1). Erinevus koguses on seletatav sellega, et kahele tõlkeartiklile kasutati kahte lähteallikat.

4.1. Tõlkematerjalide valik ja nende iseloomustus

Kodeerimisjuhendi abil (vt. Lisa 2) on kokku kogutud andmed, mille alusel võib iseloomustada eesti pressi materjale, mida Infopress valib tõlkimiseks.

4.1.1. Allikad

Põhilisteks allikateks, kust võetakse lähtematerjali tõlkimiseks, on kolm eesti väljaannet ja nende lisad:

Artikkel № 20 polnud avaldatud üheski väljaandes sellisel moel, nagu eksisteerib selle tõlge. Arvatavasti on artikli tekst võetud toimetuse aadressile saadetud pressiteatest või juhuslikult leitud Internetist. Aga see on üksikjuhtum. Artikli originaalteksti võib leida pressiteatena, näiteks Tartu Ülikooli koduleheküljel (Lään 2005).

Täpselt pool kõikidest tõlkeartiklitest on võetud Postimehest ja selle lisast Arter. Tõenäoliselt on see väljaanne prioriteetne materjalivalikut tegevatele tõlkijatele. Veidi vähem kui üks kolmandik lähteartiklitest tuleb Eesti Päevalehest ja selle lisast Äripäev.

Ülejäänud materjalid on võetud ajakirjast Eesti Ekspress ja selle lisast Areen. Selle alusel võib allikate valikut iseloomustada suunitlusega soliidsetest väljaannetest materjalide tõlkimisele ja “kollase” pressiga ignoreerimisele.

Artiklite kasutamine lisadest on loogiline. Esiteks, just põhiallikate lisade kasutamine on seletatav sellega, et tõlkija orienteerub teatud meediakanalite ringile ja seetõttu ei tõlgi artikleid teistest väljaannetest ja nende lisadest. Põhiallikatest (ajalehtedest Postimees, Eesti Päevaleht ja ajakirjast Eesti Ekspress) tõlgitud artiklite ja nende lisade arvuline vahekord näitab seda, et viimased on vaid täienduseks, mis laiendavad esimeste sisu. Tõlkimine lisadest on pigem tõlkija juhuslik leid lugemise käigus, kui seaduspärane praktika. Teiseks põhjuseks, miks tõlkija ei piirdu vaid põhiallikate tõlkimisega, on pigem selles, et materjali valikul tegutseb ta kui tavaline lugeja: tarbib kõiki materjale, mida toimetaja pakub oma kliendile. Lisast võetud meeldinud artikli abil teeb ta tõlgete valiku mitmekülgsemaks.

72 originaalartiklit on võetud 57 ajalehe- ja ajakirjanumbrist. 10 numbrist on kasutatud rohkem, kui 1 artikkel, 3 numbrist on kasutatud rohkem, kui 2 artiklit. Sellisel strateegial võib olla kaks põhjust. Tõlkija kas tõlgib siis mugavuse põhimõttel (sellega võib selgitada ka lisade kasutamist allikatena), st vaatab läbi numbris pakutud materjalid ja valib nende hulgast, või siis (võimalik mõningatel juhtudel) püüab edastada originaalteksti esialgse konteksti ja tõlgib kõrvalasuvad artiklid originaalnumbrist.

4.1.2. Kuupäev

Originaalartiklite publikatsiooni kuupäeva kindlaks määramisel tuleb arvestada allikaajalehtede ja -ajakirjade ilmumispäevi, aega, mis on nõutav tõlkimisele ja ajakirja kujundusele, samuti silmas pidada asjaolu, et ajakiri Infopress ilmub ise reedeti.

Väljaanne	Ilmumispäev
Postimees	esmaspäev-laupäev
Arter	laupäev
Eesti Päevaleht	esmaspäev-laupäev
Ärileht	esmaspäev-reede
Eesti Ekspress	neljapäev
Areen	neljapäev

Originaalartiklite publikatsiooni kuupäevade analüüs näitab, et kõige värskemad materjalid ilmuvad 6 päeva enne Infopressi numbri avaldamist, st eelneval laupäeval. Ja selliseid artikleid on 19, mis moodustavad neljandiku üldarvust. Ning kõige pikem ajaline vahe originaali ja tõlke vahel oli poolteist kuud.

Üksikasjalik koondidiagramm (vt. Lisa 3) näitab vahekorda publikatsioonide ja päevade arvu vahel ajakirja Infopress uue numbri ilmumiseni.

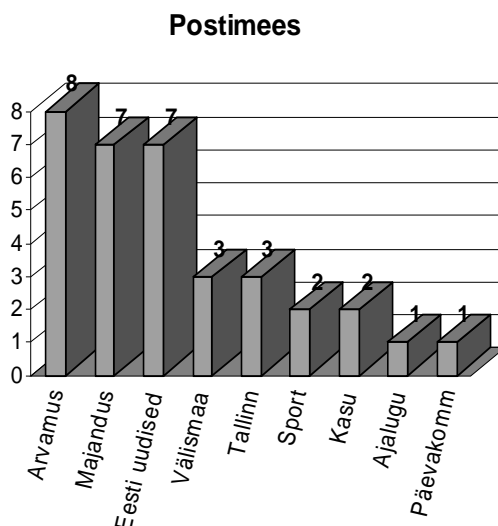
58 originaalartiklit 70-st ilmuvad sel nädalal, mis eelneb Infopressi numbri väljaandmise nädalale (6-11 päeva varem), st kolm neljandikku materjalidest on küllalt värsked. 10 artiklit ilmuvad 12-18 päeva varem: № 4, 7, 16, 20, 28, 38, 53, 57 ja 58 (ühest numbrist), 68. Ülejäänud 4 artiklit ilmusid enam kui 3 nädalat enne ajakirja Infopress avaldamist: № 9 ja 45 (aktuaalne auditooriumile), 26 ja 27 (ühest numbrist).

Infopressi tõlkijad on eriti aktiivsed lähtematerjali valikul alates kolmapäevast ning lõpetades laupäevaga nädalal, mis eelneb Infopressi uue numbri ilmumisele. Kusjuures kasvab tõlgitavate artiklite arv puhkepäevade lähenemisel, mida võib seletada “pehme” iseloomuga materjalide olemasoluga allikaajalehtedes, st sellise informatsiooniteate olemasolu, milles sündmuste sisu on esitatud huvipakkuvate elementidega, mis tagab mõnda aega nende aktuaalsust kestvust auditooriumile.

4.1.3. Rubriigid

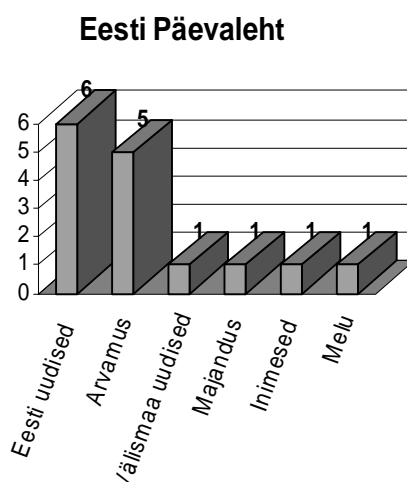
Kuna päris keeruline on leida vastavust niivõrd erinevate väljaannete rubriikide vahel (seda saab teha ainult kahe päevalehe suhtes), siis selles osas on vaadeldud iga väljaande tulemusi eraldi.

Ajalehes Postimees äratavad tõlkija suurimat tähelepanu kolm rubriiki: Arvamus, Majandus, Eesti uudised. Selle selgituseks on pigem tõlkija isiklikud huvid. Kuigi on tunnetatav ka suunitlus mitmekülgse materjali edastamisele, kuna rubriikide spekter, millest materjale tõlgitakse, on aeg-ajalt lai.

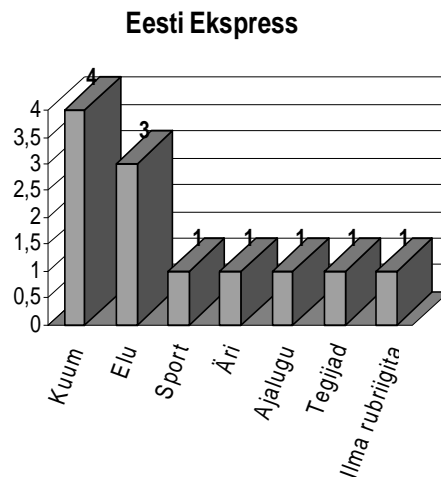
Tasub märkida, et tõlkija ei kasuta üldse artikleid sellistest rubriikidest nagu Kultuur, Meelelahutus, Krimi. Ning ajalehtede igapäevastest lisadest kasutab ta vaid Kasu materjale, mis ilmub neljapäeviti (see just võibki olla seotud tõlkeaktiivsusega artiklite valikul).

Ajalehes Eesti Päevaleht on kaks populaarsemat rubriiki – Eesti uudised ja Arvamus, mis langevad kokku Postimehe populaarsete rubriikidega.

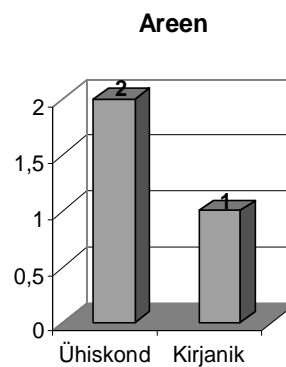
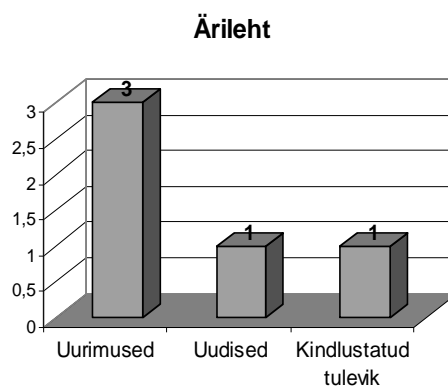
Muudest rubriikidest on tõlgitud vaid üksikud artiklid. Rubriikidest Lugejakirjad, Tallinn, Kultuur, Sport, Meelelahutus ei ole ühtegi tõlget. Ka siin on jälgitavad kokkulangevused Postimehega. Arvatavasti ei paku sellised rubriikid, nagu Kultuur ja Meelelahutus, tõlkijale huvi ja nad on teadlikult ignoreerinud neid või siis ei sisalda nad tõlkimiseks sobivat materjali. Peale seda vananevad mõned rubriigid kiiremini või nad on enam seotud teatud kohaga (näiteks, Tallinn).

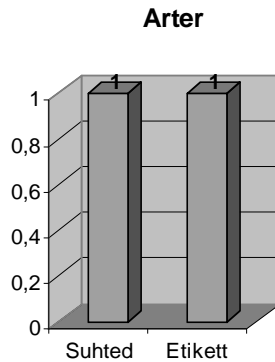
Ajalehes Eesti Ekspress huvitavad tõlkijat eelkõige kahe rubriigi artiklid – Kuum ja Elu. Kuid see, et peale neid on diagrammis esitatud veel ka viis rubriiki, tõestab, et tõlkija vaatab läbi kogu ajakirja. Artikkel, mis vastab materjali valiku kriteeriumitele, saab tõlkimise objektiks.

Diagrammist on näha, et rubriikide spekter, mis on esitatud vaid ühe artikliga, on küllalt lai.

Lisade kohta käivad andmed näevad üldkujul välja nii:

Artiklite sellise väikse arvu andmete alusel on keeruline teha materjalide valikul lisadest järeldusi mistahes seaduspärasuste suhtes.

Üldiselt aga näitavad andmed rubriikide kohta, millest trükitakse materjale, tõlkija kogemust tõlkematerjali valikul. Tõenäoliselt vaatab tõlkija üle kõige populaarsemad rubriigid väga hoolikalt, sobiva artikli otsimisel, ja loeb neid mitu korda läbi. Ta teab, kust võib leida head materjali. Kusjuures heidab ta aeg-ajalt pilku ka teistesse rubriikidesse otsimisel originaalseid uudsusi, et värskendada valikut. Teiselt poolt võivad ülaltoodud tulemused tähendada ka seda, et materjali valikul ei juhindu tõlkija sellisest kategooriast, nagu rubriik. Nende populaarsus ja edu on seotud paigutusega numbri alguses. Mõningate ajaleherubriikide ilmne ignoreerimine võib rääkida tõlkija isiklikust kiindumusest, mis on samuti mõjutanud tähtsalt iga eri tõlkeotsuse vastuvõtmist.

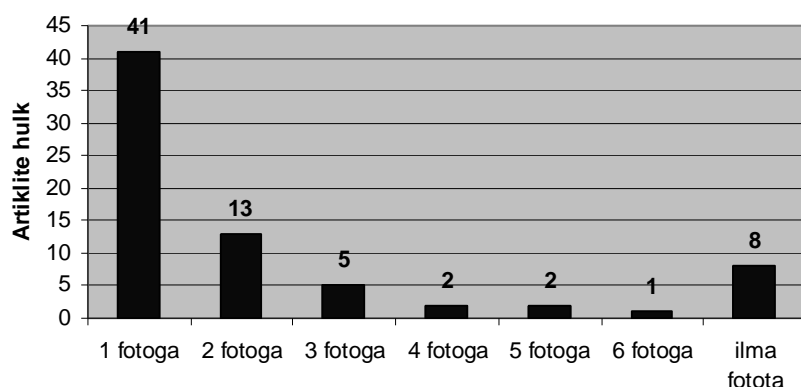
4.1.4. Väärtustatus

Antud kriteeriumi alusel on analüüsitud nii originaalsed, kui ka tõlgitud artiklid. Saadud tulemusi on kõrvutatud.

Pilt

Pildi all mõistame igasugust kujutist (foto, karikatuur, reproduktsioon, kollaaž), mis kaasneb artikli tekstiga, arvestades ka väiksemaid fotosid väljavõtetest (tsitaadid või kommentaarid).

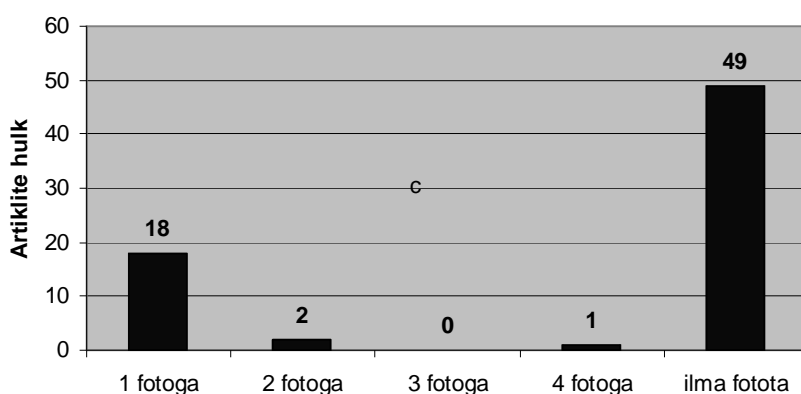
Illustratsioonide kasutus originaalis

Mitteillustreeritud trükimaterjal moodustab vaid ühe kümnendiku, arvestades seda, et 2 artiklit 8-st märkega “ilma fotota” on kujundatud teabegraafikaga, 3 artiklil (sealhulgas üks graafikuga) on aga väljavõtted. Niisiis, artiklite arv, millel puudus mingisugune kujunduselement, olgu see foto, teabegraafika või väljavõte, moodustab kokku 4. Artikleid minimaalse illustratsiooni arvuga (1 foto) on enamus. Illustratiivmaterjali maksimaalseks arvuks on aga 6 fotot (vaid ühes artiklis).

Samal ajal näeb tõlkeartiklite illustratiivmaterjali diagramm välja hoopis teisiti:

Illustratsioonide kasutus tõlkes

Nagu on näha diagrammist, pole kaks kolmandiku tõlkeartiklitest kaasatud mistahes illustratiivse kujunduselementiga. 21-st illustratsioonina kasutatavast fotost on vaid 5 identsed originaalartiklis kasutatud kujutisega. Kusjuures puudub kõikidel Infopressi fotodel allkiri. Selle alusel võib teha järeldust, et teksti originaalkontekstist ajakirja Infopress ülekandmisel kaob sageli selline tähtis informatiivne kujunduselement nagu foto koos selle allkirjaga. See mõjutab kahtlemata ootuseid tekstist ja seda, mis

eelinformatsiooni artiklist saab lugeja otseselt enne lugemist (fotod, nende allkirjad, teabegraafika, vahepealkirjad ja väljavõtted on eelinformatsiooni allikad).

Tõlkeväljaande üheks võimalikuks põhjuseks keeldumisel originaalpildist, mis kaasneb lähteartikliga, taasloomisest on see, et neid tuleb osta allikaväljaande vahendajalt – Scanpix Baltics'ilt – lisatasu eest. Infopressi toimetuse saab seda endale lubada vaid harvadel juhtudel, mida tõestab väike piltide arv, mis langevad kokku originaalsetega.

Teabegraafika

Teabegraafikat tähtsa informatsiooni edastamisviisina ja kujunduselemendina on kasutatud vaid päevalehtedes. Neist ledu see element vaid 9 artiklites, millest 7 on muu kõrval kujundatud fotodega.

№	Pealkiri	Teabegraafika
4	Maksureformist tuleva palgatõusu sööb hinnatõus	2 diagrammi joonistega
53	Haridusreformi seitse sammast: ellu jäävad vaid kõige tugevamad koolid	2 diagrammi joonistega
40	Kas valida mahl, mahla jook või nektar? Aga mis neil vahet?	diagramm joonistega
46	Keskmine eurooplane on eestlasest ettevõtlikum	joonis, diagramm
40	Mahla valides tasub uurida pakendit	tabel piltidega
29	Euroopa Liidu tulevik on must ja murelik	diagramm
9	Põlevkivi vedel uuestisünd: Eesti oma kütus soojendab maju ja lükkab laevu	tabel
61	Riik saadab noored lastekodust otse elukooli	tabel
6	Eesti aastal 2005 – rahvast alla miljoni	graafik

Nagu on tabelist näha, tõlgitakse artikleid, milles teabegraafika põhiliikideks on diagramm, tabel, graafik ja nende kombineerimine.

Tõlgetes on antud kujunduselement kasutatud vaid artikli № 48 puhul, kus osaliselt on toodud kõige rikkamate Venemaa ärimeeste tabel. Kusjuures tabeli allkiri «Горячая двадцатка новорусских богачей» ei vasta sisule. Arvatavasti koha puuduse põhjusel on nimekiri kummalisel viisil lühendatud: selles on esitatud andmed ettevõtjatest, kes on saanud 1, 2, 3, 4, seejärel 10, 11, 12, 13, 14, 15 ja 20 koha.

Põhjuseks, miks venekeelne ajakiri loobub informatsiooni edasiandmisest sellise efektiivse vahendi abil nagu teabegraafika, võib eelkõige olla selle taasloomise keerukus. Peale seda on tavaliselt graafiliselt kujundatud tekstis sisalduv

informatisoon, nii et antud juhul jääb lugeja ilma võimaluseta saada eelteavet sisust enne artikli lugemist ja ilma peamisfaktide visuaalse struktureerimiseta.

Tuleb lisada, et mõningatel juhtudel esitab tõlkija ikkagi teabegraafikas sisalduva informatsiooni, kuid väljavõtte kujul. See fakt tõestab väljaselgitatud oletavat põhjust, miks praktiliselt pole tõlgetes teabegraafikat.

Väljavõtted

Andmete kogumisel on võetud arvesse vaid neid juhtumeid, kui väljavõttes on informatsioon, mis täiendas artikli sisu. St tsitaate tekstidest kujunduselemendina arvesse pole võetud. Tehtud uurimuse käigus selgus, et 29 originaalartiklit sisaldavad väljavõtte eriliike.

Väljavõtte	tsitaat / arvamus	tsitaat / arvamus autori fotoga	infokast	infokast fotoga	tsitaat / arvamus autori fotoga ja infokast
Artiklid	4, <u>61</u>	10, 17, <u>46</u> , <u>49</u> , 50, 52	11, 12, <u>13</u> , 14, 22, <u>33</u> , 36, <u>41</u> , 43, 56, 58, <u>59</u> , <u>60</u> , 64, <u>66</u>	24, <u>38</u>	16, 34, 37, 67
Kokku	2	6	15	2	4

Tõlkija säilitab selle informatiivse kujunduselemendi vaid 11 artiklis: 13, 33, 38, 41, 46, 49, 53, 59, 60, 61, 66 (tabelis toodud allatõmmatutena). Nendes kõikides, peale artikli № 46, on kasutatud väljavõtd infokastina. Artiklis № 46 on toodud asjatundja arvamus. Ühel juhul (artikkel № 53) antakse väljavõttena informatsiooni, mis sisaldub allikas diagrammis joonistustega. Mitte ühelgi juhul ei säilita tõlkija originaalse väljavõtte illustratsioone.

Tõenäoliselt sõltub lisainformatsiooni väljavõtetest kasutus ajakirja Infopress veergudel vaba koha olemasolust.

Niisiis, kategoorias “Väärtustatus” saadud andmeid summeerides võib öelda, et:

- erinevate tähelepanu meelitavate vahendite kasutamine originaalis mõjutab tõlkeotsust tõlkimiseks mõeldud artikli valiku suhtes;
- informatiivsete kujunduselementide edastamine tõlkes sõltub paljus ajakirjas Infopress eraldatud veergudel koha mahust, ühe või teise elemendi

taasloomise keerukusest, originaalteksti tõlketransformatsioonidest (eriti väljajätete puhul).

Enne artikli lugemist on lähteteksti lugejal ja tõlke lugejal erinev eelinfo ning vastavalt sellele tekivad neil erinevad ootused artikli suhtes.

Vahepealkirjad

Kuigi vahepealkirjad (VP) on hea tähelepanu meelitamise võte, võivad nad lehekülje kiirel läbivaatamisel anda lugejale mõista, millest on juttu artiklis. Kontentanalüüsi tulemusel saadud andmete võrdleva analüüsi teel on välja selgitatud selle informatiivse kujunduselementide järgmised edastamisviisid:

Vahepealkirjade edastamisviisid	Kokku
Täpselt nii nagu originaalis (vahepealkirjade olemasolul on ka nende tõlge; nende puudumisel oma pole lisatud)	53
Originaalsed vahepealkirjad pole tõlgitud	9
Osaline tõlge (pole tõlgitud kõik originaali vahepealkirjad)	6
Originaalis puuduvate vahepealkirjade asemel on välja mõeldud oma VPd	2

Tõlkija püüab enamik juhtudel (kolm neljandikku artikleid) tõlkida kõik originaalsed vahepealkirjad ja sellisel viisil meelitada lugeja tähelepanu artikli sisule ja anda talle mõnd eelinformatsiooni.

Põhjuseid, miks tõlkija kuuel juhul ei tõlkinud kõiki originaali vahepealkirju, võib olla mitu. Esiteks, muutuvad mõningad vahepealkirjad liigseteks algteksti väljajätmise tulemusel (16, 19, 68), teiseks, on kahe allikaga juhtudel kasutatud vaid ühe originaalartikli vahepealkirja (40). Ja kolmandaks, toimub teksti teatud kohandamine venekeelsele lugejale (artiklis № 45 pole tõlgitud vahepealkiri „Ainult Mürsepp sobib Venemaale“) ja uuele kontekstile (artiklis № 36 on antud intervjuu ilma vahepealkirjata „Max Kaur: kõik oli väga eetiline“, vaid selgitusega “Mõningad väljavõtted intervjuust”).

Juhud, kui tõlkija ei tõlkinud üldse lähteartikli vahepealkirju, on samuti põhjendatud. Siin võib välja tuua järgmised põhjused:

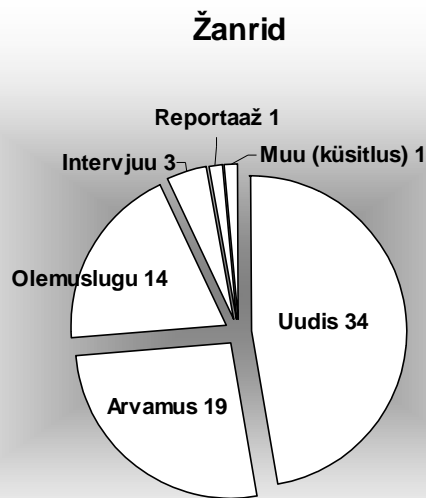
- 1) suurte tekstilõikude väljajätmise tulemusel on tõlkeartikkel lühike ja vajadus jaotada seda fragmentideks vahepealkirjadega kaob ära (9, 47, 58);
- 2) kahe allikaga juhtudel pole originaalartiklite vahepealkirjad sobilikud tõlkeartikli jaoks, mis on saanud ühendamise tulemusel (37);

- 3) originaalartikkel ise on liiga lühike, koosneb ühest, maksimaalselt kahest fragmendist vahepealkirjadega, jaotada seda osadeks pole tõlkes otstarbekas (4, 6, 33, 66);
- 4) ajakirja veergudel pole piisavalt ruumi (23).

Artikli № 30 puhul tekkis tõlkijal vajadus jaotada tekst fragmentideks vahepealkirjadega, sest artikkel on suuremahuline ja antud juhul ei kasuta ta mingeid muid kujunduselemente (fotod, väljavõtted). Originaalsete vahepealkirjade puudumine on seletatav sellega, et artikkel on avaldatud ajakirjas, kus VP kasutamise traditsioonid on veidi erinevad, kui ajalehes. Artiklisse № 32 lisas tõlkija ise ühe vahepealkirja, kuna ta pani põhiteksti sisse informatsiooni, mis on lähteartiklis antud väljavõtena.

4.1.5. Žanrid

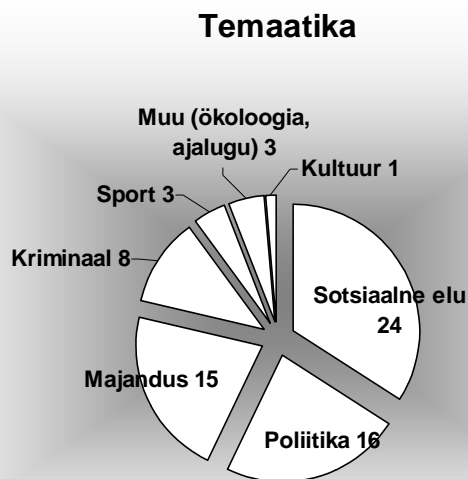
Žanrilisele kuuluvusele järgi on originaalartikleid klassifitseeritud järgmisel viisil:

Nagu on diagrammist näha, domineerivad informatiivse žanri artiklid. Veidi üle neljandiku võtavad arvamused, ja viiendiku võtavad olemuslood. Taolist jaotust võib selgitada tõlkiva väljaande suunitlusega – uudisajakiri. Kusjuures selliste žanrite, nagu arvamus ja olemuslugu, suhteliselt kõrge protsent (koos on neid peaaegu pool) viitab siis kas mõningalisele žanrilise mitmekülsuse orienteerumisele, kui veel võtta arvesse ka intervjuu, reportaaži ja küsitluse olemasolu, või siis on see tingitud nende võimetega kauem oma aktuaalsust säilitada.

4.1.6. Teemaatika

Mõne artikli teema võib avaldada suuremat mõju materjalide valikul tõlkimiseks, kui selle žanr. Diagrammis sisaduvad andmed tõlkeartiklite teemaatika kohta näitavad, millise informatsiooni edastamisele oma lugejatele on orienteeritud Infopress:

Lähteartiklite põhiliseks teemaatiliseks suunaks on sotsiaalne elu. Küllalt tähtsat osa (viiendiku mõlemast) võtavad poliitika ja majanduse küsimused. Kümnenndik materjalidest on kriminaalse iseloomuga.

Populaarseim rühm – sotsiaalne elu – on esitatud mitmesuguste artiklitega. Siin leidub artikleid igapäevaelust ja sportlaste harrastustest, moestaaridest ja teistest prominentsetest isikutest. Lisaks on kajastatud küsimused ja probleemid, mis on seotud pensionikindlustusega, puhkusega, demograafilise situatsiooniga riigis, tervishoiuga, haridusega, juhilubadega, vägivallaga perekonnas, lastekodu kasvandike adaptatsiooniga ühiskonnas, samuti suitsetamisega; on antud ka nõuandeid tarbijatele ja konsultatsioone ühiskonna eetika küsimustes.

Artiklitel “poliitika” rühmast on leitud ühine joon: nendes on kajastatud Eesti välissuhete küsimused, nagu suhted Venemaaga, Lätiga, Iraagiga, NATO-ga, EL-ga ja isegi endise Nõukogude Liiduga, samuti on esitatud teiste välisriikide (Saksamaa ja Venemaa) poliitika. Vaid kahes artiklis (44 ja 69) on vaadeldud küsimused, mis

puudutavad Eesti sisepoliitikat: riiklike autasude ja vanusepiiri valitsusliikmetele määramine.

Majandustemaatika artiklite sisu on üsna mitmekülgne ja varieerub küsimustest, mis puudutavad maksureformi, eluaseme laenu ja raha heategevusele probleemideni, mis puudutavad suhkrugarude üleküllust. Mõned artiklid on omavahel sarnased, kuna nad on pühendatud Eesti majandusliku situatsiooni võrdlemisele teiste riikidega (üldküsimused: kokkuvõtete tegemine; eraküsimused: pensioni suurused, ettevõtluse areng, maksud). Selle taustal pole arusaadav artikli alkoholi aktsiisi alandamisest Rootsis tõlkimine, kuna kõik ülejäänud artiklid on nii või teisiti otseselt seotud Eesti majandusega, või puudutavad seda kaudselt. Mainitud artikkel räägib aga vaid situatsioonist Rootsis. Üldisest hulgast tasub tuua välja vaid üht artiklit, mille sisu on aktuaalne ja tähtis tõlgitava väljaande auditooriumile – “Põlevkivi vedel uuestisünd: Eesti oma kütus soojendab maju ja lükkab laevu” (artikkel № 9), kuna Virumaa on põhilisene tööstusregioon, kus kaevandatakse põlevkivi.

Kriminaaltemaatikaga artiklite vähene arv teeb veelgi selgemaks alarühmadesse jaotamist: 4 artiklit vargustest (raha Eesti saatkonna arvelt Londonis, soomukit, pealinna elanike vara, elektrienergiat), 3 spekulatsioonidest (suhkrugarudega, alkoholi müügiga ja mobiiltelefonidega, mis on krediiti võetud), 1 artikkel on alimentide maksmisest kõrvalehoidmise teemal.

2 sporditeemalist artiklit on jalgpallist, 1 väiksem artikkel veteraanide suusavõistlusest on täienduseks suurele artiklile jalgpallist, arvatavasti temaatilise ühtsuse loomiseks ühel leheküljel.

Artikkel kultuurist tutvustab venekeelset lugejat eesti klassikuga – naisluuletajaga, kelle luuletusi tõlkis Marina Tsvetajeva. Suur hulk tõlkija poolt sissetoodud motiveerimata täiendusi, sealhulgas ka luuletusi, mida pole originaalis, tõestab tõlkija isikliku huvi ja tema informeeritust sellel alal, mis võis mõju avaldada materjali tõlkimiseks valimisele. Kusjuures on antud valik põhjendatud ka lugejale orientatsiooni vaatepunktist, kuna puudub vene kultuuri taustateadmisi ja valgustab eesti kultuuri suhtes. Võib isegi öelda, et antud artiklil on teatud roll

integratsiooniprotsessis venekeelse elanikkonna eesti ühiskonda võõra kultuuriga tutvustamise kaudu.

Ökoloogilise teema artikkel puudutab Eesti ranniku puhtuse küsimust, ajaloolised ekskursid puudutavad eesti-vene suhteid.

Kui analüüsida tõlgitava ajakirja iga numbrit temaatilisest vaatepunktist, võib öelda, et tõlkija püüab teha valiku mitmekülgsemaks. Pole ühtegi numbrit, mis valgustaks, näiteks, vaid kriminaalse või poliitilise iseloomuga artikleid.

Materjalide kvalitatiivanalüüs eesmärgiga selgitada nende lähedust lugejale, mille käigus võeti arvesse artikli tegelased (Eesti venekeelsed elanikud või venelased), lokaal-ruumilised tunnused (Ida-Virumaa, Venemaa) ja ajaline aspekt (kogu artikli kontekstis tähtis ühine nõukogu minevik), selgitas seda, et aktuaalsed on selles mõttes 14 artiklit (viiendik üldarvust). Nendest on kolm artiklit (2, 18, 19) seotud sündmustega, mis toimusid Nõukogude liidu eksisteerimise ajal, kolmes artiklis (9, 47, 70) on olemas territoriaalne side, neljas artiklis (32, 36, 37, 60) on tegelasteks venelased või venekeelsed Eesti elanikud ning neljas artiklis (22, 43, 45, 48) on kahe viimase tunnuse ühendamise.

4.2. Väljajätmine ja lisamine

Sellised transformatsioonid, nagu väljajätmine ja lisamine on tõlkija sekkumine teksti sisusse, sest nii või teisiti mõjutavad mistahes faktilise informatsiooni mahtu, mida saavad tõlke lugejad. Nende kategooriate andmed on toodud ühes osas ka seetõttu, et tõlkepraktikas on need transformatsioonid teineteisega katkematult seotud: mahult suure teksti väljajätmine põhjustab lisamised, kui vahendi osade loogiliseks sidemeks, mille vahel asus lühendatud fragment. Andmete esitamist nende kahe transformatsiooni suhtes teostatakse üksteisest eraldi. Toodud näidetes eristati vaid konkreetses osas vaadeldavat transformatsiooni isegi juhul, kui lause sisaldab ka teisi. Näidetes esinevate keeleliste ja stiilistiliste vigade analüüsile ja vaatlusele, selles osas samuti ei eraldata. Kuna andmeid, mis puudutavad juhtlõike transformatsiooni vaadeldi osas 4.3., siis ei hakata neid siin allutama detailsele analüüsile, kuigi nad on arvestatud üldises statistikas.

4.2.1. Väljajätmine

Andmete kogumisel, mis puudutasid tõlkes oleva originaalteksti lühendamist, on kehtestatud teatud väljajätmise tüüp, sellise informatsiooni lühendamine, mis kordub või viib tautoloogiale vene keelde tõlkimisel. Selliseid juhtumeid, kui taolise transformatsiooni käigus ei toimunud artikli sisu moonutust analüüsis ei arvestatud. Taolistesse väljajätmistesse on kantud ka kontekstist saadud informatsiooni koondamised. Eeldatavalt on need transformatsioonid esile kutsunud kujunduse tehniliste nõuetega tõlkeartikli mõõtmetele, või sellega, et venekeelsed laused tulevad liialt mahukad. Sellist liiki lühendamised on lubatud ajalehetekstide tõlkel, kuna see oluliselt ei mõjuta kommunktaistiooniakti kulgemise edukusele. Vastuväited sellist liiki väljajätmiste vastu võivad olla tingitud vaid teksti teadvustamise sünonüümsuse ja selguse nõuetega, samuti maksimaalse semantilise täiusega.

Erinevat mastaapi väljajätmised – ühe sõna kuni tervete taandridade lühendamised – esinesid 53 tõlgitavas artiklis (kolm verand). Vaid neljal juhul (artiklid № 9, 16, 43, 63) on näidatud, et lugejale on esitatud lühendustega tõlge. Seda eeldust, et just nendes artiklites on lähtetekst transformeeritud suuremal määral, tõetatud polnud.

Nagu on meenutatud, allus lähtetekst väljajätmistele erineval tasemel. On jälgitav eraldi sõnade kärpimine, lause osade kärpimine, tervete lausete kärpimine, juhtlõigete kärpimine ja tekstifragmentide kärpimine (mitme juhtlõike). Enamikel juhtudel esines ühes artiklis mitut liiki loetletud kärpimisi.

Lühendite tase	Sõna	Lause osa	Lause	Lõik	Teksti fragment
Artiklite arv	45	45	27	30	15

Transformatsiooni iseloomu poolest võib lühendatud teksti elemente jagada neljale tüübile:

- 1) täpsustuste väljajätmine,
- 2) informatiivsete ühikute väljajätmine,
- 3) allikale viite väljajätmine,
- 4) “autori” teksti väljajätmine.

Esimesel kolmel juhul toimub mingil määral *informatsiooniliste ühikute*, st faktide lühendamine. Erinevus nende tüüpide vahel seisneb selle informatsiooni tähtsuse tasemest artikli kontekstis. Nii toob täpsustuste väljajätmine kahtlemata moonutuse algsesse mõttesse, kuid see toimub ühe fraasi või lause tasemel. Tavaliselt ei ole

täiendused *reema*, selleks uueks, millest teatatakse lauses, vaid esitavad ainult täiendavaid andmeid jutu ainest. See tähendab, et selle informatsiooni esitamine ei ole artikli eesmärgiks. Kuid informatiivse ühiku väljajätmine, st öeldu “tuuma”, osutab olulist mõju sellele, millist “tuuma” mahtu informatsiooni valdab lugeja lõppkokkuvõttes. Allikale viite väljajätmine on välja toodud eraldi tüübina, kuna taolist liiki lühendamised tulevad ette küllalt tihti ja on suuremal määral tähtsad publitsistikale, kui teistele teksti liikidele. Peab märkima, et on jälgitavad esimese ja teise tüübi keerulised segunemised, kui täpsustus on lause reemiks. Selliste väljajätmiste viimist mistahes tüübi hulka teostati selle alusel: sõna tasemel – esimesele tüübile, keerulisemal tasemel – teisele. “Autori” teksti väljajätmine on teksti lühendamine, mis ei sisalda jutuaine fakte, vaid on autori isiksuse ilminguks artiklis, st on ennekõike kunstiliseks, pragmaatiliseks, kui informatiivseks elemendiks, mis väljendab kirjutaja suhtumist edastatavasse informatsiooni või lugejasse.

Nüüd pöördume loetletud väljajätmiste tüüpide üksikasjaliku klassifikatsiooni ja selle konkreetsete näidete poole.

Täpsustuste väljajätmine

Kõik sellise lühendamise juhud võib tinglikult jagada kahte rühma. Esimesse kuuluvad väljajätmised, mis ei muuda originaallauses või fraasis edasiantava informatsiooni sisu. Näiteks, kui jäetakse ära informatsioon inimese nimest, firma, organisatsiooni, astutuse nimetusest, ametist, osakonnast, kus töötab inimene või võetakse maha korraldus tema parteilisest kuuluvusest. Tõlkealane lahendus sellist liiki transformatsioonidest võib olla tingitud:

- väljajäetud üldtuntud faktid (*„...Et ~~Arnold~~ Rüütli otsust on juhtinud ebakindlus...”*; *„...Viimaste hulgas ka Rahvusvaheline Jalgpalliföderatsioon FIFA...”*); siia võib kanda ka fraaside ja lausete väljajätmise, mis samuti sisaldavad üldtuntud informatsiooni (*„~~NBA~~—see on aga kossu kõrgeim tase“*; *„2. veebruaril 1920 sõlmiti ~~Eesti Vabariigi ja Venemaa vahel Tartu rahuleping~~“*);
- või vastupidi, selle informatsiooni ebaaktuaalsusega tõlkeauditooriumile – enamuses võib see olla arusaamatu, ning sel juhul mängivad faktid fooniandmete rolli, mida võib vajadusel kõrvaldada (*„Kasutades olukorda,*

palus Tartu Ülikooli rektor ~~Edgar Kant~~ augustis 1942 Saksa sõjaväevõimudelt abi kadunud varade ülesleidmiseks“; „Saksamaa ~~sotsiaaldemokraatide~~ välispoliitikanõunik Gernot Erler õigustas Schröderi Moskva-visit...“).

Samasse rühma kuulub ka originaalis antud loetelu lühendamine (ühetaoliste lauseliikmete). Näiteks, sportlase menüüs (artikkel № 15) “unustas” tõlk nimetada mõningaid toiduaineid: õun ja kukkel. Aga töövahendite loetelust on välja võetud digiprojektorid (artikkel № 47). On olemas ka teised loetelu lühendamise näited, mis ei mõju olemusele, kuid toovad kaasa ebatäpsused, mis meediatekstides ei ole lubatav. Väljajätmistesse esimesse rühma võib kanda ka epiteetide lühendamise juhud. Näiteks, on ära jäetud üks istungitesaali iseloomustusest (~~„kõle“~~) artiklis № 26, ühe tegutseva isiku iseloomustus artiklis № 36 (~~„lahke“~~), kõrvaldatud ühe kõneallika iseloomustus artiklis № 19 (~~„tabavalt“~~) jne. Originaalis täidavad need sõnad kirjeldavat funktsiooni, kandes artiklisse mõningaid kunstielemente, väljendades kaudselt autori suhtumist sellesse, millest on jutt.

Teisse rühma kuuluvad väljajätmised, mis moonutavad edasiantavat informatsiooni ja provotseerivad mõttelisi nihkeid. Siin võib välja tuua järgmised alarühmad:

- 1) Loetelu lühendamine. Antud juhul joonistatakse lugejale tegelikkuse moonutatud pilti faktide mittetäielikkuse arvel.

...Laienemist lõunasse <...> ning ~~it~~... (artikkel № 8);

Aktiivne välispoliitika vajab sihi- ja järjekindlat finantseerimist ja ~~tegutsemist~~ (artikkel №42);

Istuma jäävad lapsed vaid siis, kui ~~laps~~ ja lapsevanem leiavad, et klassi kordamine on lapse arengu seisukohalt kasulik... (artikkel № 53);

IÕK-d (individuaalne õppekava) võib nõuda ~~õpilane~~ ja lapsevanem (artikkel № 53) jne.

Mõnedel juhtudel on aktsentide nihe, mis on esile kutsutud tõlkealase väljajätmisega, määrab ära informatsiooni teatud interpretatsiooni:

Mul oli saatuse poolt antud Saaremaa, tema avarus ja ~~rahutus~~. Üldse ~~Eestimaa, eesti loodus, inimesed, keel~~. Ma pole kunagi tahtnud elada kuskil mujal (artikkel № 60).

Siin tsitaadi viimane lause käib originaalis Eesti kohta, tõlkes aga – Saaremaa kohta.

- 2) Sõnade lühendamine, mis viitavad ebatäpsusele, üldistusele, andmete ümardamisele.

Selle tulemusel kogunes Eesti riigi kätte ~~ligi~~ 1,5 miljardit rubla...
(artikkel № 18) jne.

- 3) Kirjeldatava objekti iseloomustuse lühendamine. Vaatleme taolise transformatsiooni mõningad näited.

Valitsus ei peaks õhutama ~~terveid~~, töövõimelisi inimesi abirahast elama (artikkel № 11).

Selles näites on kõrvaldatud mitte ainult inimeste iseloomustuse tähtis komponent (üks allika argument), vaid tõlk ka moonutas tsitaati, mis on publitsistikas lubamatu.

Mehed, kellel on konkurentidele vastu panna terve hulk ~~noorte~~ naiste jaoks atraktiivseid omadusi (artikkel № 17).

Väljajäetud määratlus omab tähendust kogu artikli kontekstis, kus toimub “vanema põlvkonna” naiste ja noorte vastandamine. Tõlkes on naised esitletud koondava kujuna (seda rõhutatakse ainsusega), aktsent on kantud üle meestevahelisele konkurentsile (*Мужчины, у которых по сравнению с конкурентами целый ряд привлекательных для женщины качеств*), mis üleüldse ei vasta originaalteksti mõttelisele sisule – „Liiga vähe mehi“.

Konkursi tulemusena valitakse välja parim ~~Tartu~~ ülikoolide teadustulemusi kasutatud ettevõtte (artikkel № 20).

Lause sissejuhatavast taandreast ilma “tartu omade” täpsustamiseta, võib tõlke lugeja sattuda eksiteele, kuna sellise väljajätmisega võetakse maha konkursi organisatsioonide poole püstitatud piirang.

Euroopas on normaalne, et kaks-kolm keelt on ~~õppeprotsessi~~ integreeritud (artikkel № 32).

Antud näites toimub väljajätmise tulemusel lisaks allikatsitaadi moonutamisele ka mõtteline nihe, ning konkreetne esemeline situatsioon asendatakse laia üldistusega, see tähendab faktiliselt teise esemelise situatsiooniga

Ebajärjekindel ~~Euroopa poliitika~~ – välisministri ülbed ja enesekesksed esinemised tekitasid hämmingut Euroopas ega võimaldanud eestil realiseerida seda head positsiooni, mis tal oli Euroopa Liitu astudes (artikkel № 42).

Väljajätmine muudab kogu järgneva fraasi teadvustamist, kuna seda tajutakse eelneva kommentaari “uue vene poliitika” valguses.

- 4) Tegevussubjekti koondamine. Alglause transformeerub põhiliselt määramata-isiklikuks, tekib situatsiooniline mittetäius: kas siis puudub tegutsev isik, või siis pole seda, kellele on suunatud tegevus.

...Et ~~õpetajaid~~ peaks IÕK rakendamise motiveerima... (artikkel № 53).

Näiteks kardeti ka, et ~~välismaalased~~ ostavad kokku soomlaste kaunimates kohtades olevad mökkid (artikkel № 57).

Mida aga teeb Eesti? Esmalt mõistab ~~media~~ kiiresti hukka Läti presidendi otsuse... (artikkel № 64).

Toodud näidetes kõrvaldas tõlkija viite tegutsevale isikule. Eriti oluliseks osutus väljajätmine viimasel juhul, kus konteksti arvelt omandas tegevus globaalsema mastaabi. Tõlk sooritas fakti vahetuse, mille alusel autor püstitas oma väite: konkreetse sisuga ajalehe publikatsiooni abstraktsemale situatsioonile, näiteks “köögi” jutud tundmatute ajaliste ja ruumiliste iseloomustusega samuti tundmatute tegelastega.

Ning aasta lõpus tehtud otsus anda ~~pikalt kannatanud~~ Venemaa Pihkva oblastile humanitaarabi on veel üks märk Eesti uuest, laienenud rollist (artikkel № 8).

...Mida välisministeerium on püüdnud ~~avalikkuse~~—eest suure saladuskatte all hoida... (artikkel № 10).

Samas ei julge iseseisva Eesti Vabariigi riigipea minna Moskvasse, et seal otsesuhtluses Venemaale ja maailma ~~riigijuhidele~~ Eesti tõde selgitada (artikkel № 64).

Nendes näidetes jätab tõlk välja informatsiooni subjektidest, kellele on suunatud tegevus. Selle arvel toimub piiride uhtumine, situatsioon osutub olema üldistatumaks, aktsenteerub tegevus ise.

- 5) Modaalsete sõnade koondamine, mis väljendavad problemaatilist usutavust (tõenäosus, lubatus, kahtlus, ebakindlus).

Kuna NATO loomisel ei arvestatud paljusid julgeolekuohtusid, <...> ~~tundub~~ allianss muutuvat oma koolektiivse missiooni suhtes üha ebakindlamaks. ...Сам альянс в отношении своей коллективной миссии становится все нестабильней (artikkel № 8).

...Kes ühelt naistöötajalt väljapetunud allkirjanäidiste abil näppasid saatkonna pangaarvelt ~~vaidetavalt~~ ligi miljon krooni. ...Которые с помощью образцов подписей, выведенных у одной из работниц, похитили с банковского счета посольства около миллиона крон (artikkel № 10).

Eesti jõukaim korvpalliklubi (~~tõenäoliselt~~ Rock)... Бюджет тартуского клуба пять миллионов крон, самый большой в Эстонии... (artikkel № 45) – (alla on tõmmatud informatsioon, mida polnud originaalis ja mis on lisatud tõlgi poolt).

Sellise väljajätmise tulemusel võimaluse tähendus originaalis asendatakse tõlkes kinnituse väljendusega. Modaalne sõna, mis viitab faktide võimalikule mitteusaldusväärsusele, näiteks, teisel juhul võis see olla tingitud informatsiooniallikalt saadud ekslikkuse tõenäosusega. Autor teeb lugejale selgitava märkuse, tänu millele võib vältida süüdistusi difamatsioonis juhul, kui fakt osutub olema valeks. Tõlk aga võtab endale julguse väita, et esitatud informatsioon on tõene. Taolist praktikat meediatekstides ei saa kiita heaks, kuna erinevalt ilukirjanduslikest tekstidest, kannab artiklit kirjutaja juriidilist vastutust oma loomingu toote eest.

- 6) Ajale viitavate sõnade ja väljendite lühendamine. Enamikel juhtudel on need transformatsioonid õigustatud, kuna ajale viitamine kaotab oma aktuaalsuse tõlkes, mis avaldatakse tihti nädala-kahe pärast peale originaalartiklit.

Läinud nädala ~~reedel~~ valiti Eesti Kunstiakadeemia rektoriks Signe Kivi (artikkel № 63).

Esinevad näited, kui tõlkest väljajäetav viide ajale määrab mõne raamistiku, milles toimusid või hakkavad toimuma sündmused.

...Kolmandik tööealistest eestlastest avaldas arvamust, et kaalub ~~Eesti ühenemisel Euroopa Liiduga~~ töötamist välismaal (artikkel № 57).

~~Viimasel Tartu aastal~~ astusin „Veljestosse“, lülitusin Töölismaja tegevuse (artikkel № 60).

Sellistel juhtudel teadvustab venekeelne lugeja kirjeldatavaid fakte selles ajalises ruumis, millest käis jutt enne seda. Mõnedel juhtudel toimub sisu moonutamine ja sündmused kerkivad esile teses valguses. Näiteks:

Keegi noorem preili tuli ka tööle mantli varna ning nõõpis pluusi lõpuni lahti – siis alles märkas meeskollegi tõllaratta suuruseid silmi (artikkel № 68).

- 7) Faktilise informatsiooni lühendamine. Sellesse alarühma kuuluvad tõlgi poolt väljajäetud täpsustavad faktid, mis puudutavad kirjeldatavat sõna või sündmust. Kompressioonivõtte kasutamise reegli vaatepunktist on sellist liiki transformatsioon vastuvõetavamaks teksti mahu lühendamise vajaduse juhul. Diferentsida fakte nende tähtsuse taseme järgi osutub praktikas olame küllalt keeruline. Mõnedel juhtudel sai tõlk küllalt hästi hakkama selle ülesandega (1), teistel muutub öeldu mõte ja kontekst (2). Vahest osutub ekslikult kõrvaldatuks mingi suurusjärgu osa (3).

1) Üleeile ~~Kreemlis~~ patriarh Aleksiuse residentsis Rüütliga kohtunud Putin mõistis hukka Molotovi-Ribbentropi pakti... (artikkel № 22).

2) ~~Riigisisesele on tunnetatav~~ välisministeeriumi inimeste vahelised vastuolud (artikkel № 42).

3) Kaitseliidu Harju maleva juhtide pagunitel ripub täie raskusega üksteist ja pool tonni kaaluv, kuigi teadmata aega kadunud soomuk... (artikkel № 52).

Tehes kokkuvõtet täpsustuste väljajätmise situatsioonist võib öelda, et õigustatuks võib sellist transformatsiooni pidada vaid juhul, kui ajalehe veerul pole küllaldaselt kohta. Efektiivsemaks peetakse:

- üldtuntud informatsiooni;
- sõnade ja väljendite, mis viitavad ajale, mis on kaotanud tõlkes oma aktuaalsuse ilmutumiskuupäeva muutumise tõttu;
- teisejärguliste faktide lühendamist.

Igas loetletud juhtumises peab tõlk olema eriti tähelepanelik, et kogu fraasi mõte ei moonduks tekkinud poolikuse või konteksti väljenduse muutumise tõttu.

Lubamatuks on modaalse sõnade väljajätmine, mis väljendavad problemaatilist usaldatavust. Ei soovitata lühendada:

- loetelu,
- kirjeldatava objekti iseloomustust,

- andmete ebatäpsusele, üldistusele, ümardamisele viitavaid sõnu,
- tegevuse subjekti.

Informatiivsete ühikute väljajätmine

35 artiklis (pool kogu arvust) on tõlke lugeja nii või teisiti ilma jäetud mingist faktilisest informatsioonist. Selle kategooria andmete analüüs on keerulisem. Informatiivsete ühikute väljajätmise klassifikatsiooni aluses lamavad artikli kirjutamise ja tsitaatide kasutamise põhilised põhimõtted. Tänu sellele võib hinnata ühe või teise fakti tähtsuse astet võrreldes ülejäänutega ja teha järeldused tõlkealase otsuse korrektsuse suhtes, jätta välja mingi informatsioon.

Kompositsioonilise lahenduse toodud näitel on uudised esitatud pea kõikides artiklite osades, millede väljajätmist hakatakse vaatlama. Paigutatud on need esitatud informatsiooni tähtsuse taseme järgi.

1. Juhtlõik.

2. Teema-arendus.

A. Sündmus A (juhtlõigu materjali arendus, detailiseerimine ja laiendus).

B. Sündmused/teemad B, C, D jne.

3. Lisamaterjal (tavaliselt põhiteema, st sündmuse A kohta).

4. Taust.

- Sündmuse ajalugu, tingimused (kontekst, eelnevad sündmused).
- Teised analoogilised sündmused.
- *Kes-on-kes*-tüüpi info sündmuses osalejate kohta.

5. Perspektiiv.

- Reaktsioonid (objektiivselt järgnevad sündmused, tagajärjed).
- Kommentaarid (subjektiivsed oodatavused, väärtused/hinnang).

(Hennoste 2001:83)

Väljajätmine on jälgitav kõikides artikli kompositsiooni osades. Detailsemalt on vaadeldud juhtlõike transformatsiooni osas 4.3., seetõttu peatuma nendel siin me ei

hakka. Teema arengu osas (punkt 2) allusid väljajätmisele enamjaolt teemad B, C, D jne. Mõningatel juhtudel olid fragmendid nende teemadega üldsegi välja jäetud, mõnedes olid välja jäetud eraldi tsitaadid, faktid või detailid. Kui rääkida teema arengust üldse (punkt 2), siis lühendatud on:

- arvulised andmed (arvudes väljendatud faktid),
- võrdlevad andmed (faktid, mille aluses võrredatakse midagi),
- tsitaadid, mille esitamise eesmärgiks on kas autori poolt väljendatud informatsiooni (kommentaari) kinnitamine, või siis uue informatsiooni esitamine.

Sellist liiki väljajätmistele allutati täiendav materjal (punkt 3), kuid lühendused esinesid siin palju harvem, kui lühendused punktis 2.B. Niisiis on tõlgile artikli 3 osa väljajätmise vaatepunktist palju tähtsam, kui pühendatud B, C, D jne. sündmustele.

Kõige sagedasemad on taustainformatsiooni (punkt 4) väljajätmise juhud kõikides selle liikides (ajaloolised faktid, kontekst, analoogide läbiviimine teiste sündmustega, eraldi andmed tegelastest) ja perspektiivi väljajätmise juhud asjatundjate, prominentsete ja tavainimeste kommentaaride lühendamise näol. Kohane on taustainformatsiooni lühendamine, mis saadab eelnevate artiklite juurde, kuna see on eestikeelse pressis lugejale palju aktuaalsem. Ülejäänud juhtudel on lugeja faktilisest informatsioonist ilmajätmine oluline.

Lisaks sellele on sagedased juhud, kui tõlk jätab välja artikli “illustratiivse materjali” või näited, tsitaadid kirjaallikatest, sõltumata nende paigutusest artiklis. Osad, kus toimub tegevuste järjekord, välimuse kirjeldus, dialoogide edasiandmine, kas siis jäetakse samuti välja või siis allutatakse kompressioonsele ekvivalentsusele või lühidale ümberjutustusele, mis sisaldab põhifakte. Sellise transformatsiooni tulemusel tekib tõlke lugejal mõnedel juhtudel arusaamatus, kui ta kohtab meenutust sündmusest või personaažist väljajäetud näitest. “Illustratsiooni” kasutava autori sihtsuunise arvestus on samuti äärmiselt tähtis. Kuna informatsiooni väljajätmisel, mille alusel annab autor lugejale õiguse endal teha järeldusi, jätab tõlk oma lugeja ilma sellisest võimalusest ja annab valmis vastused.

Tasub märkida veel ühte väljajätmise tüüpi, mis puudutab kogu artikli teksti – see on osa põhjus-tagajärje informatsiooni lühendamine. Täpsemalt, jäetakse välja põhjus,

tagajärg aga jääb. Tulemusel tekib pooliklikkuse, ütlematuse efekt, mis on võimeline tõlke lugejal esile kutsuda arusaamatust ja häirida kommunikatsiooni kulgemise edukust.

Intervjuužanri artiklites saavutab tõlk teksti kompressiooni mõnede küsimuste väljajätmise arvel ja intervjuueeritava vastuste ühendamisel ühte, või siis tervete temaatiliste plokkide väljajätmise arvel. Selles publitsistlikus žanris teksti sellise transformatsiooni puhul kannatab ülejäänud artikli sisu vähemal määral: ei häiri esitatu loogilisust ja ei ilmuta informatsioonilised “tühikohad”, ütlematust.

Andmete analüüsil on välja selgitatud üks meediatekstide eripärade rikkumise juhus, millest juttu alguses polnud: positiivse ja negatiivse tasakaalu kriteerium. Teatud sisuga artiklites peab autor jälgima tasakaalu inimese või sündmuse kohta esitatavate andmete vahelise iseloomu eest, kui sisus kajastatakse konflikti, mõlema poole võrdse esituse eest. Faktilise informatsiooni väljajätmine antud juhul ei ole lubatav. Ebaeduka tõlkeotsuse näitena teenib seejuures 47 artikkel, kus täheldataval määral on lühendatud artikli kangelaaste vabatahtlike annetuste kirjeldus ühiskonna kasuks, ja vastupidi, on esitatud täielik tõlge annetustest isiklikest huvidest. Sellisel moel toimub aktsentide nihe, mis tingib situatsiooni moonutamist terviklikult ja põhjustab faktide teatud interpretatsiooni.

Originaalteksti adaptatsioon väljajätmise vahendusel on märgitud vaid ühel juhul (artikkel № 14), kui tõlk lühendas teksti fragmenti, kus jutt käis eestlaste kui rahvuse enesemäärstlusest, rahvuslikest kangelaastest, verest kui isesesivuse hinnast, kus tsitaatidega toodi ära sõnu lauludest esimese ja teise taasärkamise aegadest. Taoline transformatsioon on täielikult õigustatud, kuna ei saa olla teadvustatud teise keele ja kultuuri lugeja-kandja poolt samamoodi, kui originaali lugeja poolt. Selline väljajätmine on lubatud kujunduse rangetes tingimustes, kuid ei ole tingimuseks, kui teksti lühendamine ei ole nõutav.

Allikale viite väljajätmine

Andmete analüüsi käigus on välja toodud 20 juhust informatsiooniallikale viite väljajätmist. Lühendati nii meenutust esmasest allikast fraasi lõpus, kui ka viitest parafrasil või otsesele tsiteerimisele.

Meediatekstides, kus üheks peamiseks nõudmiseks on informatsiooni täpsus ja tõepärasus, on kõikide viidete olemasolu informatsiooniallikale kommunikatsiooni vältimatuks tingimuseks.

“Autori” teksti väljajätmine

19 artiklis (üle neljandiku) esineb ühel või teisel määral “autori” teksti väljajätmine. Ja kuigi selles teksti fragmentis pole faktilisest informatsiooni, mille tulemusel lühendamine ei ole nii tunnetatav artikli sisul, võib sellist liiki transformatsioonide analüüs näidata, milliste kaotusteni tõlkes viib selle elemendi väljajätmine.

Alguseks viime läbi selle klassifikatsiooni, mille tõlk kõrvaldab tekstist:

- 1) kirjeldatavate faktide autoripoolsed kommentaarid;
- 2) fraseologismid;
- 3) fraasid ja laused, mida kasutatakse ühe osa sujuvaks üleminekuks teisele, ühelt teemalt teisele, ühelt fragmendilt teisele; sissejuhatavad sõnad ja väljendid, mida kasutatakse samas funktsioonis;
- 4) ilukirjanduslikud kirjeldused, võrdlused;
- 5) korduvad fraasid, mida kasutatakse retoorikavõttena;
- 6) küsimused, mida kasutatakse retoorikavõttena;
- 7) küsimuse sissejuhatavat osa intervjuus;
- 8) hinnatavad fraasid ja ettepanekud.

Kõikide nende transformatsioonide tulemusel muutub tekst neutraalsemaks, omapärast ilmajäetuks kirjutava isiksuse vaatepunktist. Sõnavara stiilivärvingu tasemel ja sisalduse tasemel võib tekst väljendada hinnangut. “Autori” tekst aga on märgitav suurema subjektiivsusega, mida lugeja eristab selgelt ülejäänud tekstist, mis määrab sellesse adekvaatsema suhtumise.

Informatsiooni tedvustamise subjektiivsus on tähtis publitsistikale, kuna ajakirjanik on analüütiliseks isiksuseks, kes laseb kõik läbi enese, mitte aga mõtlematuks stenorgafistik. Autori suhtumine sellesse, millest ta kirjutab, väljendub läbi kommentaaride ja hinnanguliste fraaside ja lausete.

Ilukirjanduslike elementide – fraseologismide, kirjelduste, võrdluste – väljajätmine teeb teksti “kuivemaks”, ilma jäetud on kujundlikkusest, väljendusrikkusest ja ilust. Elementide lühendamine, mida kasutatakse retoorikavõttena, kui kommunikatiivsele orientatsioonile (viitele) tähelepanu meelitamise vahendina viib selleni, et tõlketekst kaotab oma dialoogilisuse, dünaamilisuse, struktureerituse. Rikkumine teksti struktuuri loogilisuses toimub “üleminekute” ja sissejuhatavate konstruktsioonide mõjust ja väljajätmisest. Ning küsimuste sissejuhatava osa lühendamisel, kaob intervjuus kontekst, näiteks:

~~Paljuski näeme ka tendentsi, kus Soome vanem generatsioon kolib Eestisse. Soomlased aga kartsid Eesti tööjõu tulva pärast Euroopa Liidu laienemist. Seda siiski ei tulnud. Aga mis on Soome majanduses muutunud pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga?~~ (artikkel № 57).

Tähtis on märkida, et “autorliku” teksti tähendust publitsistikas määratakse artikli žanriga, mida peab võtma arvesse tõlkija originaali transformatsiooni puhul.

4.2.2. Lisamine

Tõlketeksti lisamist originaalile esines 64 tõlgitavas artiklis (peaaegu kõigis). Nagu ka väljajätmiste juhtudel, varieerus lisatud informatsiooni maht ühest sõnast kuni suurte tekstide fragmentideni.

Lisade tase	Sõna	Lause osa	Lause	Lõik
Artiklite arv	51	49	9	6

Transformatsiooni iseloomult võib listud elemente jaotada kaheks tüübiks:

- 1) motiveeritud,
- 2) motiveerimata, st vabad tõlkealased lisamised.

Esimest tüüpi transformatsioonid on esile kutsutud vene keele reeglitega, vene stilistikaga, väljenduse täielikkuse ja täpsuse nõuetega, samuti tõlgi täiendavate selgituste vajadusega selle suhtes, millest on juttu tekstis, sealhulgas sooritatud väljajätmistega. Samasse rühma kuuluvad lisamised, andmete allikaks milleks on originaal. Teisse rühma kuuluvad transformatsioonid, mis ei ole tingitud ülaltoodud nõuetest ja mis sisaldavad andmeid, mida pole originaalis.

Nüüd vaatleme iga liiki lisamisi detailsemalt ja toome transformatsiooni konkreetseid näited.

Motiveeritud lisamised

Enamus seda liiki transformatsioonid on õigustatud ja teenivad kommunikatsiooni kulgemise parandamiseks. Kuid esinevad informatsiooni lisamise juhtumid, mis on selletagi mõistetavad kontekstis, ja teised motiveerimata lisamised. Kuna need transformeerimised on väiksed lisatud informatsiooni mahult, siis ei anna end oluliselt tunda tõlkeatikli mahul. Kuid analoogiliste väljajätmiste taustal originaaltekstist tunnistavad tõlgi taolised tegevused tema järjepidamatusest otsuste vastuvõtmisel. Motiveerimata lisamise näitena võib teenida järgmine lause:

Узнал из напечатанного в газете....

Lugesin ajalehest (artikkel № 44).

Eduka transformatsiooni juhuseid võib klassifitseerida lisamiste iseloomu järgi, täpsemalt, neid tinginud põhjuste järgi. Küllalt tihti on lisamised esile kutsutud mitme põhjusega, seetõttu on mõnedes näidetes jälgitav nende ühtesobitamine. Kuid see ei sega klassifitseerida iga põhjust eraldi kategooriana.

- 1) Lisamised, mis on esile kutsutud originaallause süntaktilise struktuuri muutusega.
- 2) Lisamised, mis on esile kutsutud ühetähenduslikkusega.

Нормальные отношения с Россией нужны нам всем. Особенно сетунам по обе стороны границы, тогда уменьшились бы отторженность и препятствия между ними (artikkel № 35).

Originaalis kasutatud fraas „kohalikele rahvale“ on välja jäetud, mille tulemusena tekib teises lauses mõtteline paljutähenduslikkus, tingituna kontekstist. Tõlgi täpsustus toob selguse sellesse, kelle suhtes peab tõlgendama „lahutamist“ ja „tõkestamist“.

- 3) Lisamised, kutsutud esile vajadusega luua side kontekstiga. Täpsustuste lisamine uue lõigu algusesse aitab venekeelsel lugejal paremini mõista, millest on jutt, ja mida peab silmas autor.

При достижении полной мощности сланцедобычи на этом месторождении можно будет добывать из недр два с половиной миллиона тонн сланца в год (artikkel № 9).

- 4) Väljajätmisega esilekutsutud lisamised. Tõlk lülitab artikli teisse ossa osa varem lühendatud informatsioonist, mis on vajalik tõlke adekvaatseks mõistmiseks.

Ленин получил от него короткое и довольно резкое письмо...

(artikkel № 19).

Originaalis on välja jäetud Lunatšarski ja Lenini kirjavahetuse tsitaadid ja üksikasjalikud kirjeldused, seetõttu on toodud lauses taoline täpsustus tähtis selle sünonüümsuse mõistmiseks, kes on meenutatud kirja saatjaks.

- 5) Lisamised, mis on esile kutsutud leksilise/mõttelise ebatäiusega.

Если на следующих выборах не провалится нынешнее правительство....

Kui valitsus ei kuku (artikkel № 53).

Originaali fraas eeldab teatud üldise konteksti tundmist, milles on kirjutatud artikkel. Tõlke lugejale on aga vajalik "lahtikodeerimine", mis tingib lähteteate õige mõistmise. Antud juhul soodustab lisamine kommunikatsiooni. Kuid mitte alati pole tõkelisamised, mis on esile kutsutud leksilise ebatäiusega, edukad. Sageli ei mõista tõlk ise, millest on jutt originaalis ja saadab oma lugeja valele teele. Taoliste transformatsioonide näiteid vaadeldakse vabade tõkelisamiste osas.

- 6) Lisamised, mis on tingitud leksikaalse ekvivalendi puudumisega. Sel juhul kasutab tõlk sünonüüme originaalartikli semantilise sõna täielikumaks edasiandmiseks.

В то время, как на западе футбол постоянно бедствует и грязнеет в финансовых трудностях...». „Sel ajal kui Lääne jalgpall vaevleb finantsraskustes... (artikkel № 45).

Antud näitel on see katse mitte eriti edukas. Sünonüümidena esinevad sõnad «бедствовать» ja sõnaühendus «грязнуть в финансовых трудностях», mis vaid dubleerivad teineteist semantilisel tasemel. Originaali sõna põhitähendus jäi üle andmata. Kuid ideed ennast, tähenduse täielikul edastamisel sünonüümide vahendusel, võib hinnata kommunikatsiooni kulgemise vaatepunktist kui positiivset. Sama võtet – sünonüümi lisamist – kasutab tõlk sõna täpsustamiseks, mida kasutab autor.

Тот же клуб сейчас присматривается, тестирует молодого подающего надежды игрока Энара Яагера... (artikkel № 45).

- 7) Lisandid, mis on esile kutsutud viisakuse nõuetest vene keeles. Perekonnanime järgi pöördudes kasutatakse indeksit – «Г-Н» või «Г-жа».

...*Говорит г-жа Кумсинг* (artikkel № 34).

Kuid tasub märkida, et nähtavasti lähtekeele mõjust tõlk mitte alati ei “meenuta” seda nõuet ja järelikult ka mitte alati kasutab vajalikku lisamist.

Summeerides toodud andmeid võib öelda, et pea kõikide lisamiste põhjuseks (peale 7), on informatsiooni interpretatsiooni ühetaolisuse nõue. Paljutähenduslikkus, arusaamatus, ebatäpsus tekkisid lause süntaktilise struktuuri muutumise, väljajätmise, ühetaolise ekvivalendi jne. tulemusel. Analüüs näitas, et orienteeritud tõlke produktile, teksti teadvustamisele venekeelse lugeja poolt aitab edukalt lahendada sellist liiki probleeme.

Motiveerimata lisamised

Sellist tüüpi lisamised erinevad motiveeritustest mitte põhjuste puudumisel fragmendi lisamisel teksti tõlgi poolt, vaid seetõttu, et tõlkesse lülituvad originaalis mittesisalduvad informatiivsed ühikud. See lisamiste liik on vähemal määral seotud tulemkeele nõudmistega ja teiste tõlketransformatsioonidega. Vaba lisamise tulemusel püüab tõlk avada lähteartikli sügavamad mõttelised struktuurid, adapteerida sisu uuele auditooriumile, struktureerida tekst või viia sellesse sisse autorlik omapära. Mõnedel juhtudel on need lisamised liigsed, kuna väljandavad hinnagut seal, kus autor seda ei anna, ja selle samaga tingivad lähteteate teatud interpretatsiooni. Vahest on lisamised esile kutsutud esemelise situatsiooni ebaõige mõistmisega ja suunavad lugeja sama valet teed mööda. Sellisel moel on vabade tõlkelisamiste klassifikatsioon läbi viidud kommunikatsiooni kulgemise edukusele.

1. **Esimeses rühmas** on esitatud vabad lisamised, mis on kutsutud adapteerima lähteteksti uuele auditooriumile. Enamikel juhtudel avab tõlk lugejale väljaütluste konteksti, arusaamatuse mittetekkimiseks.

Два года назад в рождественском «Ээсти Экспресс» традиционный для такого номера «парад гномиков» возглавляли теперешние руководители Эстонской Больничной Кассы... (artikkel № 7).

Достаточно... иметь связь с Тоомпеа или улицей Гонсиори (с Министерством социальной помощи – перев.) (artikkel № 7).

По словам Козе, Дюнную страну, как называется к югу от Пярну побережье, давно собирались очистить (artikkel № 23).

Siia võib kanda fragmentide lisamise, mis laiendavad artikli üldist temaatilist konteksti. Näiteks, artiklis № 60 on tõlgitud 2 peakangelase luuletust ja tõlkealane kirjeldus sellele, milles on näha tõlgi isiklik suhtumine poetessi loomingusse. Selliste suurte lõikude lisamine lähteteksti laiendavad üldist silmaringi, võimaldavad adekvaatsemalt teadvustada intervjuud.

Eraldi rühma võib kanda selgitavad lisamised eesti perioodiliste väljaannete nimetustele (1), eesti autorite teostele (2), eesti tegelastele (3), erinevatele eesti organisatsioonidele (4). Mõnedel juhtudel annab tõlk informatsiooni jutumärkides viitega sellele, et see on tema isiklik lisamine, kuid sagedamini lisab ta sellesse autori teksti.

- 1) *...В своем интервью газете Эрилект...* (artikkel № 57).
- 2) *...Отдельные эпизоды из «Эстонских биографий» (изданный в конце 90-х годов документальный трехтомник из написанных эстонцами биографий – Л.К.)* (artikkel № 60).
- 3) *Но мой муж, Ааду Хинт, был известный писатель, благодаря ему я была в курсе литературной жизни...* (artikkel № 60).
- 4) *...Я вступила в литобъединение Вельесто* (artikkel № 60).

Teises alarühmas võib ühendada lisamised, mis selgitavad mõnede sõnade tähendust.

...Президент Путин взял внутри страны направление на обуздание («надевание намордников») средств массовой информации» (artikkel № 8).

В скобках приведен дословный перевод оригинала, который является более точной передачей исходного значения, дополняет и расшифровывает смысл, вложенный в слово «обуздание».

А вот словечко «шоппама» (ходить по магазинам – Л.К.) вполне соответствует своему назначению, придуманное Айном Каалепом <...> «остлема» (измененное от «остма» - покупать – Л.К.) гораздо слабее (статья № 60).

Транскрибированная передача эстонских слов, о которых идет речь, хорошо передает в переводе авторскую идею их противопоставления и лексического анализа. Хотя данный в скобках перевод не передает многих особенностей сравнения и не способен указать на разницу в происхождении слов, он дает русскоязычному читателю возможность понять, о словах с какими значениями идет речь. В отличие от английских слов и выражений, приведенных в статьях в основном латиницей и без перевода, этот вариант благоприятствует успешному протеканию коммуникации.

В третью подгруппу можно включить добавления, касающиеся некоторых фоновых знаний, необходимых читателю для адекватного понимания исходного сообщения.

...Мать покупает билет в Париж или в Милан, в зависимости от того, где проходит «неделя моды», и переживает все вместе с дочерью (статья № 16).

К первой группе добавлений, способствующих успеху коммуникации, можно отнести и т.н. переводческие «связки» между абзацами.

...Компетентные службы Эстонии информированы о произошедшем. Один из таких информированных, комиссар охранной полиции... (статья № 10).

В общем контексте данное добавление выглядит вполне уместным.

В качестве отдельной подгруппы можно выделить случаи введения слов и выражений, передающих характер разговорной речи. Благодаря им перевод становится менее сухим, они делают его более живым, интересным, легко воспринимаемым на языке перевода. Однако такая трансформация недопустима в строгих публицистических жанрах.

...Его как политическую фигуру хоронили, а он – гляньте-ка – не доставил-таки радости своими поминками (статья № 14).

Большинство добавленных слов и выражений носят не информативный, а экспрессивный характер. В статье жанра мнение они хорошо передают авторский стиль, передают характерные жанровые признаки (субъективность).

Стукнет как-никак 77! Не шутка (статья № 65).

...Именинные приготовления тоже ведь не пустишь на самотек. Вот ведь какая штука, разве можно все эти работы доверить одной жене?

(статья № 65).

Вы уж извините, майн херр, но не успеть мне на ваш парад сегодня приболел... знаете ли (статья № 65).

В ряде случаев переводчик изменяет концовку статьи. Добавленная информация не влияет существенным образом на основное содержание статьи, но она становится более целостной, поскольку переводчик проводит связь с главной темой.

У эстонцев должен быть богатый опыт делового общения с Россией, и финнам следует перенимать этот опыт (статья № 57).

В конце интервью премьер-министр Финляндии коснулся темы эстонско-российских отношений. Переводчик финальной фразой подвел итог и связал последнюю тему со всей беседой, основным содержанием которой был разговор об изменениях в экономике Финляндии в связи со вступлением Эстонии в ЕС.

2. Во **второй группе** представлены вольные переводческие добавления, которые не способствуют успешному протеканию коммуникации, поскольку вносят искажения в восприятие исходной информации. Причин тому может быть несколько:

- неверное понимание переводчиком того, о чем идет речь в оригинале, или попытка дать собственную интерпретацию (1 подгруппа),
- добавление оценочных элементов, провоцирующих определенную интерпретацию сведений (2 подгруппа),
- перегруженность текста неинформативными элементами (3 подгруппа).

В эту же группу относятся любые вольные переводческие добавления, включаемые в цитаты. Они являются искажением такого типа исходной информации, которую недопустимо подвергать изменениям в публицистике.

Примеры первой подгруппы:

Россия же весьма умело пользуется внутренней зависимостью эстонцев от самих себя, принижая нашу самооценку в статусе независимой страны (статья № 64).

В результате добавления слова «самих» эстонцы стали зависимыми не от России, а от самих себя, что в корне изменило первоначальную суть высказывания. Кроме того, высказывание вообще лишилось смысла. В данном случае более правильным было бы добавление слова «самой» («от самой себя», т.е. от России).

...Называющий себя клоун-бизнесменом из журнала Крооника Карл Даннхаммер... (статья № 58).

В данном случае искажение смысла также приводит к бессмыслице. Ошибки можно было бы избежать, если бы переводчик был более внимателен к грамматическим формам оригинала: „...Kroonikas klounärimeheks nimetatud Carl Danhammer...“. Тогда перевод бы звучал так: «... Названный в журнале (вариативное добавление) «Крооника» бизнесменом-клоуном Карл Данхаммер».

Пауль Аристе учил меня фонетике, как произносить эстонскую букву «ы»... (статья № 60).

Введенное переводчиком добавление является по сути фактом, который не находит подтверждения в исходном тексте. Обучение произношению и преподавание конкретного предмета – разные информативные единицы. Интерпретация переводчика приводит к искажению фактического материала статьи.

В оригинале задача автора состоит в том, чтобы предоставить читателю сведения, выводы относительно которых читатель должен делать сам. Переводчик же берет на себя часть интерпретационной задачи. Он, посредством добавления оценочной характеристики (а), вводных слов и конструкций (b) и представления непосредственных комментариев и выводов (с), дает читателю ключ к тому, как надо воспринимать, интерпретировать информацию. Примеры второй подгруппы:

а) *...Эти пресловутые «пара социальных чиновников» должны будут...* (статья № 7).

Они выплескивают свои блестящие идеи в печать и на Тоомпеа (статья № 7).

Политики <...> склонны чаще всего и без их помощи верить, что чиновники БК либо просто мошенники, либо что-то скрывают... (статья № 7).

b) *...А те, как известно, воруют* (статья № 7).

Сказано круто (а), тем более, что карикатура изображала Йессе и Палу... (статья № 7).

c) *Хлопай не хлопай себя по лбу после этого, но поезд, как говорится, ушел* (статья № 68).

Типичный прием журналиста, основывающего свои слова на единичном случае (статья № 7).

Примеры третьей подгруппы:

То есть, другими словами, если эстонцы дадут повод Западу полагать, что на Эстонию нельзя опираться <...>, то это будет означать только то, что Эстония не способна будет акцептировать западные ценности (статья № 8).

Если абстрагироваться от оценки точности и адекватности перевода, а обратить внимание лишь на добавленный фрагмент, станет очевидно, что этот фрагмент имеет большой объем и не является информативным, а его введение было необоснованным.

Это такие темы, с которыми <...> не считаются, но которыми все страны <...> должны заниматься со всей серьезностью (статья № 8).

Добавление не было мотивированным, однако в результате произошло изменение актуального членения предложения, в высказывании поменялись акценты.

Во-первых, нужно отказаться от чувства удовлетворенности самими собой, от сознания, вот, мол, какие мы молодцы... (статья № 8).

В данном случае наблюдается бессмысленное дублирование информации, которое лишь вносит оттенок разговорности. Такого же рода повторы наблюдаются при введении в текст русских фразеологизмов –

...Так используем же эту благоприятную возможность и возьмем «быка за рога», заключим договор получше (статья № 35).

Отдельного внимания заслуживают случаи вольного добавления, содержащего новые информативные единицы. В проанализированных статьях было обнаружено 3 таких примера.

Сок можно делать лишь прямым прессованием из сырья, - говорит Нооп. – Иногда отжимки разводят водой и прессуют снова... (статья № 40).

Вне зависимости от истинности вводимой информации, в публицистике недопустимо добавление текста переводчика в цитату.

У них же черт знает какой бюджет, в сотни раз выше нашего!» Лууст преувеличивает, конечно не намного. Бюджет тартуского клуба пять миллионов крон, самый большой в Эстонии... (статья № 45).

В начале нынешнего сезона в Россию отправились «работать» и баскетболисты Арго Мересаар и Яанус Ныммалу, последний, правда ушел из российского клуба и на сегодняшний день перебрался на Корсику (статья № 45) – добавлен целый абзац.

Здесь переводчик сам выступает в роли журналиста, снабжая текст дополнительными сведениями по теме статьи. Подобная практика, видимо, зависит от степени осведомленности человека, осуществляющего перевод, от того, интересна ли ему тема. В приведенных примерах добавленная информация органично вплетается в текст статьи, не нарушая ее общей структуры и логики. Главное, переводчик должен быть уверенным в достоверности добавляемой им информации и ее источниках, кроме того, он должен следить за соблюдением требований, предъявляемых к написанию публицистического текста.

В ходе анализа как опущений, так и добавлений была выявлена общая тенденция. Сокращая информацию, понятную из контекста статьи, переводчик добавляет понятные из контекста факты. Таким образом, в некоторых статьях производимые трансформации не меняют объема статьи. На основании этого можно сделать вывод, что переводчик непоследователен в принятии решений и зачастую не имеет концепции, определяющей стратегию перевода.

4.2.3. Kompresioonivõtte kasutus

Прием более компактного изложения мысли за счет использования семантически более емких языковых единиц переводчик из журнала

«Инфопресс» использует довольно редко, несмотря на то, что он является более эффективным, чем опущение. Происходит это, видимо, потому что процесс компрессии требует большего времени для работы с исходным текстом, а также превосходного владения обоими языками и высокого уровня профессионализма. Главное преимущество этого приема для публицистики состоит в сохранении информационных единиц при сокращении объема статьи.

В некоторой степени прием компрессии можно наблюдать в 4, 14, 16, 26, 60, 68 статьях. Наиболее удачным примером является замена фразы „tonnine gaamat“ на слово «машина» (статья № 14), поскольку акцент ставится именно на размеры. А контекст перевода точно указывает, какой именно объект называет русское слово. В 4 статье при соединении информации о повышении цен в Таллинне и Тарту произошло смешение и искажение некоторых фактов.

Автобусные билеты в таллиннских и тартуских автобусах подорожают на 6 процентов. По-прежнему выгодно покупать ИД-билеты, которые дешевле одноразовых и месячных примерно на треть.

Tallinna ühistranspordi piletihinnad tõusevad keskmiselt 6 protsenti. Jätkuvalt on soodsm osta ID-pilet, mis on paberkandjal kuupiletist ligi kolmandiku võrra odavam. Hindu tõstab ka tartu ühistranspordi korraldaj Connex – kallinevad nii üksikpiletid kui ka kuukaardid.

В оригинале на 6 процентов подорожают только билеты в Таллинне; в Тарту помимо одноразовых билетов подорожают еще и месячные. Кроме того, информация о разнице в цене ИД-билетов и обычных билетов относилась только к Таллинну.

Переводчик прибегает к приему компрессии, когда изменяет синтаксическую структуру предложения или его границы, например, соединяя два в одно.

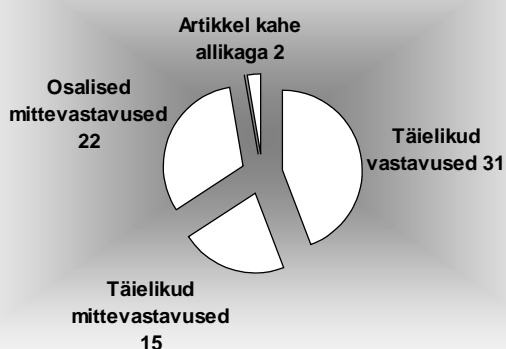
В 16, 26 и 68 статьях переводчик заменяет подробное описание ситуации с последовательностью событий кратким пересказом основных моментов или общей вводной фразой. Здесь отход от текста оригинала зачастую сопровождается изменением предметной ситуации или ее полной заменой на собственную. В данном случае следует различать деформацию и переводческие ошибки, вызванные невнимательностью, непониманием того, о чем идет речь в

оригинале. Деформация в переводах публицистики допустима только в целях адаптации текста для новой аудитории.

4.3. Pealkirjad

Võrdleva analüüsi käigus on selgitatud kolm põhilist lähtepealkirja edastamisviisi tõlkeartiklis. Iga kategooria pealkirjad on analüüsitud eraldi teistest lähtudes sellest, millise viisi valis tõlkija. Eraldi kategooriana on välja toodud kahe allikaga artiklid, kuna neid ei saa ühetähenduslikult üheks kategooriateks pidada (ühele pealkirjale täielik vastavusel on kaasa täielik mittevastavus teisele) ning tõlkeotsuste analüüs on antud juhul keerulisem.

Pealkirjade edastamine

Peaaegu pool pealkirjadest kujutavad endast originaalpealkirjade täielikku vastavust. Ligi kolmandik on osalist vastavused, mis on moonutatud tõlkeprotsessis. Ning viiendik on täielikud mittevastavused või tõlkija poolt väljamõeldud pealkirjad.

Täielikud vastavused

Tõlkeartikli pealkiri annab adekvaatselt edasi kõike kogu originaali informatsiooniühikuid. Grammatilist erinevust, nagu oli juba eespool öeldud, arvesse pole võetud, kuna grammatikavormi täpne edastamine ei saa tõlke, eriti meediateksti, eesmärgiks olla. Pealkirjade formaalsed erinevused on selles kategoorias tingitud erinevustedega arvudes (näiteks, Рождество on vene keeles ainsus, jõulud on mitmus) ja teatud liiki lausete ülesehituse vormis (näiteks, vene keeles küsisõna “kas” puudumine). Sellised erinevused on põhjustatud erinevustega erinevate keelte süsteemides ja ei saa tõlke adekvaatsust mõjutada. Tulevikuvormi muutmine

olevikuks pealkirjas «Полиция разыскивает пропавший бронетранспортер» („Politsei hakkab otsima kadunud soomukit“) ja oleviku tegusõna lisamine «Есть четкое направление перед глазами» („Selge siht silme ees“) pole samuti oluline, nagu ka vaid ekspressiooni lisav küsimärk pealkirjades «Слишком мало мужчин!» („Liga vähe mehi“) ja «Эстонских ребят – домой!» („Eesti poisid koju tagasi“).

Edukaks tõlkeleiuks on artikli “Haigekassavastane rahvarinne” («Народное сопротивление с Больничной Кассой») pealkirja tõlge, kus originaali sõnade ühetähenduslike ekvivalentide puudumisel („haigekassavastane“ ja „rahvarinne“), leiab ja kasutab tõlkija liitsõna «противоборство», mis sisaldab kahe eesti liitsõnade osade („-vastane“ ja „-rinne“) mõtet.

Pealkirja „Valus peegelpilt“ («Больное отражение») tõlget võib pidada kõige ebaõnnestunuks. Tõlkija teeb jämeda vea ja tõlkib sõna „valus“ sõnaga «больной». Selline tõlge oleks lubatud teises kontekstis, kuid leksikaalse liituvuse reeglid vene keeles ei luba sõna «больной» kasutamist sõnaga «отражение». Antud juhul tuleb seda sõna asendada omadussõnaga «болезненный», mis on selle paronüüm, st sõna sarnase hääldusega, kuid teise tähendusega. Vea tulemusel sai algmõtte olulist moonutust, see viib venekeelse lugeja segadusse ja tekitab tal valed ootused.

Mõned semantilised nihked on näha ka pealkirja „Põlevkivi vedel uuestisünd: Eesti oma kütus soojendab maju ja lükkab laevu“ («Возрождение жидкого сланца: Собственное топливо Эстонии согреет дома и поведет суда») tõlkes. Siin on vene sõnad «согреет» ja «поведет» lubatud eesti sõnade “soojendab” ja “lükkab” tõlkena, kuid esimesel juhul on rikutud leksikaalne liituvus (stilistiline kokkusobimatus) – «согреть дома» (õigemini oleks öelda «обогреть»), teisel juhul puudub sõnas «вести» mõttekomponent «толчок» („lũke“). Sõna “lõpeb” sõnaga «грозит» tõlkimisel leidub ka nihe pealkirjas “Elektrivargus lõpeb suure trahviga”. Kuid üldist mõtet see ei moonuta.

Pealkirja „Hooletu inimene on kerge saak“ («Беспечный человек – легкая добыча») tõlkes on stiililine nihe, kuigi terviklikult on tõlge küllalt adekvaatne. Neutraalne sõna “saak”, mis on tõlgitud sõnaga «добыча», saab tõlkes kõnekeelevarjundi. Sama

toimub ka “imik” tõlkega sõnaga «сосунок» pealkirjas „Suitsetaja – elupõline imik“ («Курильщик – вечный сосунок»).

Tõlkimiseks huvitav ja keeruline on pealkiri „Euroopa Liidu tulevik on must ja murelik“ («Будущее Европейского Союза тревожно и мрачно»), kuna see sisaldab endas nii riimi (tulevik-murelik), kui alliteratsiooni (must-murelik). Tõlke teoreetikud (näiteks, Schweitser 1973) soovivad inglise keelest vene keelde tõlkimisel edastada alliteratsiooni riimi abil (see on tingitud selle võtte kasutamise iseärasusega vene keeles). Antud juhul oleks ideaalseks lahenduseks sõnade, mis kuuluvad alliteratsiooni, riimtõlget. Tõlkija aga edastab vaid mõnede sõnade mõtet, kuigi nende grammatilised vormid võib alliteratsiooniks pidada, milles korduvad häälikute lõppühendused. Kuid see võte on kahtlemata nõrgam mõjujõu poolest originaaliga võrreldes.

Kusjuures mitte kõikidel juhtudel võib rääkida pealkirja võimalikust ühetähenduslikust tõlgendamisest eesti ja vene lugejatel. Nii võib eeldada, et artiklite “Eesti poisid koju tagasi” («Эстонских ребят – домой!») 20, “Tuhkatriinu ja Onassis” («Золушка и Онассис») 26 ja “Valus peegelpilt” («Больное отражение») 51 pealkirjade tõlked võivad vene lugeja segadusse viia. Selle põhjused on järgmised:

- 1) Vastava laia konteksti puudumine tõlkiva ajakirja numbris, mis oli allikaajalehes: Iraagi probleem (20), mida põhjalikult valgustati numbris (nii on esikülje artikli pealkiri „Eesti plaanib sõdurid aasta lõpus Iraagist ära tuua“).
- 2) Vajalike taustateadmiste puudumine. Vene muinasjutus Tuhkatriinust puudub printsil nimi (26) erinevalt eesti ekraniseeringust, kus ta saab nime Onassis, seetõttu tekitab see nimi pealkirjas vene lugejatel üldse teised assotsiatsioonid, ja selle tulemusel ka teised ootused –
 - lugeja ei tea, kellest on jutt ja tahab saada vastuse tekstist, kuid artiklis pole otsest selgitust, milles seisneb side pealkirja ja kirjeldatava loo vahel;
 - lugeja seostab nime mitte printsiga muinasjutust, vaid kuulsa kreeka multimiljardäri Aristoteles Onassisega (ootused sel juhul võivad olla kahesed: õigustatud, kui viiakse läbi mõttelist paralleeli

artikli peakangelasega, kes on rikas kreeklane, või mitteõigustatud, kui allegooriatest saadakse aru bukvaalselt, et jutt artiklis läheb tõelisest Aristoteles Onassisest).

3) Ebaõige tõlge (51).

Peale seda on sellised sõnad pealkirjas nagu «русский» („Vene kulla kutse“) ja «эстонец» („Keskmise eurooplane on eestlasest ettevõtlikum“) lugejate teadvuses tajutud erinevalt. “Nende” identifitseerimine kas “meiega” (“meie”, “omad”) või “nendega” (“nemad”, “võõrad”) sõltub sellest, kes loeb artiklit. Kusjuures teatud kontekstis sõna «эстонский» tõlkes («Эстонские лица в Европе», «Мошенники обманули эстонское посольство в Лондоне на миллион крон», «Эстонских ребят - домой!», «Водительские права в ЕС во многом схожи с эстонскими») võivad venekeelse lugeja poolt olla teadvustatud “meiena”. Põhjuseks on see, et originaalis on antud juhul kasutatud sõna “Eesti” („Eesti näod Euroopas“, „Kelmid petsid Eesti saatkonnalt Londonis välja miljon krooni“, „Eesti poisid koju tagasi“, „Eli juhiluba sarnaneb Eesti omaga“), mitte aga „eestlane“, nagu esimesel juhul.

Täielikud mittevastavused

Neid pealkirju ei saa originaali tõlkeks pidada, kuna neil on absoluutselt teine tähendus või siis on nad tõsiselt autori algmõtet moonutanud.

Kui võrrelda tõlkija enda poolt väljamõeldud pealkirju nendega, mis andis originaalartikli autor, võib eelkõige märkida järgmiseid eristusjooni:

- konkreetset situatsiooni asendatakse üldisema sõna või fraasiga, mis ei räägi mitte midagi artikli sisust;
- aktsendid paigutatakse ümber, kui informatsiooni originaalist asendatakse teise faktiga sama artikli sisust või siis lühendatakse originaalpealkirja;
- ümberfraseerimise kaudu antakse hinnangut (sagedamini negatiivset) sellele, millest läheb jutt.

Pealkirjades «Бывшие советские чемпионы вспоминают свои рождественские страдания» („Olümpiavõitja pääses rasket haigust teeseldes jõuluks koju“) ja

«Тартуские ученые содействуют обновлению предприятий» („Tartu Ülikoolid tunnistavad innovaatilisi ettevõtteid“) on säilitatud mõned originaalse pealkirja elemendid, kuid tõlketransformatsioonide käigus saab kogu fraas niivõrd tugevat moonutust, et originaalmõte kaob ära.

Nende pealkirjade lugemisel tekivad venekeelsel lugejal hoopis teised ootused, kui eesti lugejal. Tulemuseks on eelkõige arusaamatus ja ekslikud oletused artikli sisu suhtes. Ja kujunduselement, mis on kutsutud tähelepanu meelitama ja lugemisele tõuget andma, võib põhjustada vastupidist efekti, lükata lugejat eemale.

Lisaks tuleb tähelepanu pöörata sellele, et kui tõlkija loob pealkirja hinnanguga, annab ta lugejale võtme, kuidas edasi tajuda kirjapandut. Ja sellisel moel surub ta peale järgneva informatsooni interpretatsiooni, mis on informatiivsetes žanrides lubamatu.

Vaatamata sellele, võib mõnd selle kategooria pealkirja nimetada edukaks: «Краткие правила для президентских гостей» („Kui president kutsub“) 49, «Дебора Варанди» („Inimhäälega, silmade kõrguselt“) 60, «Хватит нам министров в коротких штанишках» („Lapsministrile kriips peale“) 69. Põhjuseks on see, et tõlkija kohandas originaalpealkirja oma auditooriumile. Esimesel juhul ta laiendas konteksti, dekodeeris, andis selgitust originaalartikli alusel. Ja antud juhul läheb moonutus (kommunikatiivsituatsiooni ebatäpne edastamine) teisele plaanile. Artikli № 60 pealkirja ootuste suhtes on venekeelsele lugejale vastuvõetavamaks, kui tsitaat eesti poetessi luuletusest. Artikli № 69 pealkirjas on aga edastatud just sisu. Siin võibki sõnasõnaline tõlge esile kutsuda arusaamatuse. Hinnangu väljendamine on siin lubatud artikli žanrilise spetsiifika tõttu (kommentaar).

Osalised mittevastavused

Selle kategooria pealkirjade tõlked võib jaotada kahte gruppi:

- 1) kui informatsiooni moonutus ei muuda originaalartikli pealkirja mõtet;
- 2) kui informatsiooni moonutus muudab originaalartikli pealkirja mõtet vaid osaliselt, st tekitab lugejatel ekslikud ootused – 8, 12, 15, 18 (trükiviga), 23, 28 (trükiviga), 39, 50.

Eesimeses grupis võib välja tuua järgmised alagrupid vastavalt pealkirja moonutuse tüübile:

- a) Tegevuse subjekt on väljajäetud – 11, 13, 32 (kusjuures on selles pealkirjas transformeeritud ka formaalne külg, mille tulemuseks on lisandunud ekspressioon), 61.
- b) Viide artikli autorile, mis on olemas originaalpealkirjas, on väljajäetud – 14, 65.
- c) Ilu lisamine originaalpealkirjale, mis ei muuda mõtet – 16, 58, 68.
- d) On lisatud tõlketäpsustus – 22, 42.
- e) Aktsendi nihutamine – 38 (grammatiliste vahenditega), 59 ja 67 (grammatiliste ja semantiliste vahenditega).

Esimese grupi tõlkeid võib pidada küllalt edukateks. Kuid tõlgitud pealkirju teisest grupid ei saa adekvaatselt tajuda.

Arusaamatus on võimalik pealkirja „Vene noored nõuavad kakskeelset haridust“ («Даеть двуязычное образование!») tõlke puhul, kuna on väljajäetud tähtis tegevuse subjekt ja tema puudumine toob kaasa ebaselgust. Teistel juhtudel – „Rootsi töötajad saavad aasta vabaks võtta“ («В Швеции можно взять годовой отпуск») ja „Alimendid viivad lapsevanemad politseisse“ («Уклонение от алиментов приводит в полицию») – on lühendatud tegevuse subjekt kergelt täiendatav kontekstist.

Artikli № 61 pealkirjas „Riik saadab noored lastekodust otse elukooli“ («Сразу после детдома – школа жизни») jätab tõlkija välja mitte ainult tegevuse subjekti, kuid ka neid, kellele tegevus on suunatud, nihutades sellega aktsente. Tegevuse subjekti lühendades ei nimeta tõlkija probleemi “süüdlast” (autori arvates). Sellega on autori poolt algne maailmapilt (riik kui süüdlane, lastekodu lapsed kui kannatanud) moonutatud ja saanud tavalise vormi (elu kui süüdlane, lastekodu lapsed kui kannatanud). Kusjuures informatiivseks osutub mitte subjektide nimetamine (lugeja seda teab), vaid nende omistatud rollid.

Aktsentide nihkumine avaldab suurt mõju alagrupi “e” pealkirjade tõlgete mõistmise adekvaatsusele. Muutused pealkirjades alagrupidest “c” ja “d” ilmnevad soodsalt nende tajumisel vene lugejaga, kuna need muutused adapteerivad teksti. Samuti võib

mingis mõttes hinnata ka alagrupi “b” pealkirju. Nii, eesti kontekstis tähtsad viited autorile venekeelses ajakirjas kaotavad oma funktsiooni ja muutuvad liigseteks. Originaalses kontekstis on need viited artikli arvamus žanri näitajad või siis pealkirjas või artiklis sisalduv informatsioon on subjektiivset iseloomu. Õiguspäraselt võime küsida, miks tõlkija paljudel juhtudel lühendab viidet autorile. Selle üheks põhjuseks on eelkõige see, et pealkirjas sisalduv informatsioon pole subjektiivne ning viide autorile tähendab vaid seda, et järgneb mainitud inimese arvamuse väljendus (näiteks, „Andrus Kivirähk: President peab kodus pidu“, „Paul A. Goble: Vaade ajaloo lõpust kaugemale“). Viite säilitamine Marju Lauristini ja Lenini („Lenin: Tartu Ülikooli varad tuleb tagastada“) juhtudel aga näitab just isiklikku vaatepunkti. Teiselt poolt, miks siis pole säilitatud viide sel juhul: „Andrei Hvostov: Savisaar – Eesti päripatu sümbol“? Arvatavasti seetõttu, et viide selle autorile ei ütle venekeelsele lugejale mitte midagi eesti lugejast erinevalt. Ja uues kontekstis muutub see liigseks. Nii siis tõlkeotsuse tegemine antud pealkirja elemendi säilitamisest peab igal konkreetsel juhul motiveeritud olema.

Artiklid kahe allikaga

Need pealkirjad on eraldi kategooriateks, kuna, esiteks, tõlkija võiks valida kahest variandist, teiseks, tõlkeotsuste analüüs on antud juhul keerulisem.

Artikli № 40 pealkiri «Покупая сок, изучи упаковку» on Postimehest originaali tõlge. Originaal- ja tõlkepealkirja üldmõte on ühesugune, vaid selle vahega, et EPL autor toob ära kategooriate loetelu, mille erinevused selgitatakse artiklis („Kas valida mahl, mahla jook või nektar? Aga mis neil vahet?“). Postimehe autor piirdub viitega erinevuste olemasolule. Tõlkija valis sel juhul lakoonilisema variandi. Kuid see näitab ka seda, et ta kasutab lühemat grammatilist vormi, mis kuigi toob sisse teise varjundi (ajend tegevusele, käsk), ei muuda põhilist mõtet.

Pealkirja «Ночные курьеры» tõlge on kahe eestikeelse pealkirjade süntees („Õises Tallinnas tegutseb viinakuller“ ja „Politsei võttis viinakulleri rajalt maha“), mis kirjeldavad sündmust erineval ajavahemikul (see spetsiifika on kajastatud ka nendes pealkirjades). Artiklite pealkirjad on seotud nende sisuga, kuna üks artikkel on teise jätkamine. Ühe pealkirja pakututest valimine oleks antud juhul ebaõige. Tõlkija loob oma eesti pealkirja esimese semantilisi elemente arvestades. Kuid eelnevast näitest

(artikkel № 40) erinevalt, viib liialt lai üldistamine ebaselgusele ja kutsub esile vaid eksliku mõistmise. Peamine põhjus on arvatavasti selles, et liitsõna “viinakuller” esimene osa jäi tõlkimata.

Pealkirjade tõlkeviiside vahetamine, mis on eespool diagrammis toodud, ei peegelda, kuivõrd edukaks osutub kommunikatsiooni kulgumine saatja ja venekeelse lugeja vahel.

Originaali täpne järgimine ei vii alati adekvaatse arusaamiseni, sest katsetel maksimaalselt läheneda originaalile satub tõlkija lähtekeele mõju alla ja teeb vigu tulemuskeeles, mis toovadki endaga kaasa mõtte moonutuse. Negatiivne efekt tekib ka spetsiifiliste pealkirjadega juhtudel, mille sisu nõuab täiendavaid selgitusi teise kultuuri esindajatele. Vahepeal tekib samasugune efekt artikli lähteallika kontekstist väljarebimisel. Originaalpealkirja täielik asendamine tõlkija poolt väljamõeldud pealkirjaga, mõjub kommunikatsiooni enamikel juhtudel negatiivselt. Eranditeks on lähtepealkirja venekeelsele lugejale adapteerimise juhtumid. See puudutab ka osalise mittevastavuse juhtumeid.

Alguses toodud diagrammis on näha tõlkija kalduvust lähteteksti transformeerimisele. Umbes pool kõikidest pealkirjadest on nn “töödeldud”. Nagu analüüs näitas, on õigustatud vaid need transformatsioonid, mille eesmärgiks on originaali venekeelsele lugejale adapteerimine kommunikatsiooni kulgemise parendamiseks.

4.4. Juhtlõiged

Juhtlõigu (JL) edastamisviise tõlkes analüüsimisel on arvestatud artikli žanr, kuna IL kirjutamiskriteeriumid erinevad žanrist sõltuvalt. Selle alusel, kuidas tõlkija säilitab lähtejuhtlõigu sisu ning millised transformatsioonid mõjutavad kõige negatiivsemalt lähtesõnumi lugeja tajumist, on tõlkeartiklid jaotatud 6-ks grupiks. Nad on esitatud vastavalt sellele, kuivõrd täpselt on edastatud originaali sisu. Artiklit № 42 polnud analüüsi sisse võtnud žanrilise spetsiifika (küsitlus) tõttu, mille tulemusel puudub JL kui selline.

Gruppi nimetus	Kokku
1. Täielik vastavus originaalile	30 artiklit
2. Lähtesisu kujundus muutustega	9 artiklit

3. Lähtesisu tõlketransformatsioonidega	16 artiklit
4. Lähtejuhtlõigu lühendamine, oma teksti lisamine	3 artiklit
5. Lähtejuhtlõik pole tõlgitud	6 artiklit
6. Lähtejuhtlõik pole tõlgitud, vaid asendatud	6 artiklit

Peaaegu pool kõikidest tõlkeartiklitest edastab tõlkija juhtlõiku täpselt vastavuses originaaliga. Artiklis № 9 on muudetud esialgne kujundus, tekst ise aga on tõlgitud täies vastavuses lähteartikliga. Niisiis, peaaegu kaks kolmandikku tõlketekste on keelelises (sisulises) plaanis adekvaatsed originaalile. Viiendik tõlgitavatest JLst on erinevalt transformeeritud. Vaid kuue artikli juhul pole JL üldse tõlgitud. Ning kuues artiklis asendas tõlkija originaalse juhtlõigu enda omaga.

Täielik vastavus originaalile

Tõlkeartiklite edastamisviisi järgi sellesse gruppi arvamisel pole arvestatud tõlkija teksti muutused, mis ei mõjuta sisu (ei moonuta mõtet), nagu:

- väljenduselementide lühendamine eesmärgiga vältida tautoloogiat vene keeles;
- täiendavad täpsustused, mis on samuti tulemuskeelele põhjustatud;
- stilistilised ja grammatilised nihked.

Samal põhjusel on samasse rühma lülitatud sisse artikleid № 46 (muudetud juhtlõigu konkreetne sõnastamine) ja № 50 (pikk lähtelause on jagunenud kaheks lühikeseks): teostatud transformatsioonid ei puuduta mõtet ja ei mõjuta informatsiooni tajumist.

Kõikidel juhutudel järgib tõlkija täpselt originaali, nii et tõlge vastab juhtlõigu kirjutamise žanrilistele nõudmistele sel määral, mil nendele vastab lähteartikkel.

Lähtesisu kujundus muutustega

Kuigi muudatused JL kujunduses ei puuduta teksti sisulist külge, mõjuvad nad lugeja lähtesõnumi tajumist. Tõlkija muudab juhtlõigete piire, ühendab mitu lauset ühte ja sellisel viisil jaotab sisu mõttelisi aktsente ümber.

Sellise nihke erksaks näiteks on artikkel № 8 («Взгляд в будущее» / „Paul A. Goble: Vaade ajaloo lõpust kaugemale“). Lähtejuhtlõik avab pealkirja tähendust ja märgib järgneva kõneaine aja piirid:

Paljude eestlaste jaoks tähendas 2004. aasta ajaloo lõppu – hetke, mil täitusid eesmärgid, mille poole Eesti oli nii palju aastaid püüelnud.

Autori kontseptsioon seisneb 2004. aasta Eesti ajaloo pöördemomendiks määratlemises. Juhtlõigus, mis on antud žanris kutsutud lugeja tähelepanu äratamiseks artiklile, seletab autor pealkirjas antud võtmefraasi “ajaloo lõpp” tähendust. Kuid tema ülesanne seisneb mitte mineviku hindamises, vaid uue tee lugejatele ajalukku või ajajärgu näitamises, uute suundade andmises ja eesmärkide püstitamises. Venekeelses variandis osutub aga selle sissejuhatava lause tõlge mitte piisavalt informatiivseks, kuna originaalne pealkiri on muudetud ning fraasi “ajaloo lõpp” pole tõlgitud («Взгляд в будущее»). Ülalpool kirjutatud autori arusaamine situatsioonist jääb edastamata venekeelsele lugejale mitte ainult pealkirja lühendamise tõttu, vaid ka sel põhjusel, et sissejuhatavale lausele lisab tõlkija osa teisest lõigust, moodustades nendest kahest tõlkejuhtlõike:

Для многих эстоноземельцев 2004 год означал конец эпохи - момент, когда исполнились цели, к которым так много лет стремилась Эстония. Эстония теперь член Евросоюза и НАТО, а к настоящему времени поступило известие и о том, что российская федерация наконец-то готова подписать договор о границе.

See muudatus kujunduses võis olla põhjustatud sellega, et ideelise kontseptsiooni lühendamisel pole esimene lause tõlkes piisavalt informatiivne ja kaotab oma esialgset tähendust. Kuid lisamise tulemuseks toimub veel üks nihe: teade lepingu allakirjutamisest saab suuremat tähtsust, kui originaalis selle juhtlõiku siseseviimise arvel. Antud näitel on näha, et esimeste lõikude piiri formaalne muutumine põhjustab aktsentide nihkumist väljenduse informatiivühikutel (mõned saavad suuremat tähendust, mõned kaotavad selle) ning autori esialgset kontseptsiooni korrigeerimist.

Peale pealkirja sõnastamise iseärasust võiksid JL muutused olla põhjustatud kujundusega ja tulemkeelele. Viimast tõestab kahe või enam lühikese originaallause üheks tõlkelauseks ühendamise fakt, mis pole tõlkepraktikale iseloomulik. Tavalisemaks on pika lause jagunemine lihtsamateks, kui koormatud süntaktilist konstruktsiooni loomine. Kuid vaadeldud näidetes (artiklid № 26, 27, 28) näib üks keeruline lause kahe lihtsa asemel küllalt kohane vene keeletraditsioonide tõttu.

Lähtesisu tõlketransformatsioonidega

Lähtejuhtlõigu tõlketransformatsioonide hulka kuuluvad lühendamised ja lisad, millest igaüks mõjutab omakorda seda, kuidas lugeja tajub tõlketeksti.

Väljenduse iseloomu ja eesmärgi järgi võib lisad jaotada mitmeks liigiks:

- 1) lisatud informatsioon ühendab juhtlõigu pealkirjaga (avab selle tähendust, sõnastab ümber – artikkel № 2, toob originaalpealkirja tõlkimatuid elemente sisse – artikkel № 60);
- 2) tõlke ajaline adaptatsioon (on lühendatud viide raamatu ilmumiskuupäevale – 14 artikkel, sõna “üleeilne” asendamine konkreetse kuupäevaga – artikkel № 22);
- 3) tõlketäpsustused, selgitused, mis on lisatud eesmärgiga parandada sisu või konteksti mõistmist ning mis ei mõjuta sõnumi mõtet (29, 38, 53, 57, 59, 63, 70);
- 4) tõlketäpsustused hinnanguga (artikkel № 36) või lisad, mis pole motiveeritud lähtetekstiga (48, 52, 65).

Kolm esimest lisamiste liiki parandavad kommunikatsiooni kulgemist, viimases mõjutavad tõlkija muudatused negatiivselt mitte ainult juhtlõigu edastamise “puhtust”, vaid ka kogu originaalsõnumi arusaamist venekeelsele saajale.

Artikkel № 30 («Три человека завезли 14 000 тонн сахара») on ainus tõkelühendamise näide: väljajäetud omadus sõnaühendis „~~Tallinna~~ pisifirma“. Antud juhul lühendas tõlkija teksti informatiivset ühikut, mis tõi endaga kaasa moonutused lähtesõnumi sisus ja mõjutas negatiivselt kommunikatsiooni.

Lähtejuhtlõigu lühendamine, oma teksti lisamine

Originaaljuhtlõik on tõlkijale lähtepunktiks selle rühma artiklite tõlkimisel. Vaid jättes mõned lähteteksti elementid, lisab ta oma teksti või originaalsisu ümbersõnastamise, mis toob kaasa mõteaktsentide nihkumise (artiklid № 4 ja 68). Artiklis № 16 («Девушка, вы кажется прямо из поликлиники...») lühendab tõlkija viidet intervjuu autorile, mis toob kaasa järgneva informatsiooni tajumise moonutust. Niisiis, võib kõikide selle rühma artiklite JL tõlget pidada ebaõnnestunuks kommunikatsiooni kulgemise edukuse vaatepunktist.

Lähtejuhtlõik pole tõlgitud

Selle rühma tõlkeartiklites formaalselt puudub juhtlõik, see tähendab, et artikkel algab lähteteksti teisest lõigust ilma sellele vastava iseloomuliku kujunduseta. Originaalne

JL pole tõlgitud. Kuigi kahel juhul (18 ja 21) tõlgib tõlkija artikli alapealkirja, mis võtab teatud mõttes enda peale juhtlõigu funktsioone. Taolised transformatsioonid on selgitatavad juhtudel, kui tõlkijal on tegemist mitte uudiste žanriga, vaid arvamusega või olemuslooga. Nii algavad arvamusartiklid № 5 ja 21 sissejuhatava lausega, mis pole autori teksti osa (st nad pole kirjutanud arvamust autori poolt, vaid pigem toimetuse poolt):

- 1) *Ülo Kristjuhan selgitab, et kuigi inimene ei pruugi just peatselt hakata elama 1000-aastaseks, ei peaks me uskuma, et elu on 70selt juba läbi* (artikkel № 5).
- 2) *Vilja Savisaar kirjutab, et valitsus pole osanud Iraagi-missiooni avalikkusele arusaadavalt selgitada ja pärast valimiste lõppu Iraagis pole Eestil enam põhjust seal oma sõdureid hoida* (artikkel № 21).

Ning artikli № 44 juhtlõik esitab tsitaadi artiklist endast:

- 3) *Selline lähenemine ei sobi kokku minu õiglustundega ja seda pidasin ma vajalikuks Teile ka avalikult teatada.*

Artikkel № 18 («Кто бы обменял полтора миллиарда?») algab meenutusega, kui olemusloo alguse iluelemendiga, mis on eelkõige tähelepanu meelitamisvahend, kui võti artikli sisule.

Teisiti seisneb asi mittetõlgitud uudiste juhtlõikudega (artiklid № 58 ja 67). Siin pole taoline transformatsioon mingil juhul õigustatud, vaid isegi keelatud. Antud juhul häirub nii kommunikatsiooniprotsessi ise (juhtlõigu puudumine moonutab lugeja edasist informatsiooni tajumist), kui ka rikub žanrilisi kaanoneid. JL funktsioonid võtavad osaliselt enda peale pealkirjad.

Lähtejuhtlõik pole tõlgitud, vaid asendatud

Põhjuseid, miks selle rühma artiklite juhtlõigud pole tõlgitud, võib vaid oletada. Kusjuures pool nendest on uudised (artiklid № 31, 33, 66). Tõlkija poolt pakutud originaalsete juhtlõikude asendused on neljal juhul (artiklid № 6, 33, 64, 66) välja mõeldud informatsiooni alusel, mis sisaldub artikli tekstis. Kuid taoline transformatsioon kas nihutab aktsente, või muudab neid täielikult.

Kõige vastuvõetavamaks kommunikatsiooniaktile mõjutamise seisukohalt on artikli № 49 juhtlõik («Краткие правила для президентских гостей»), kuna kujutab endast aja ja konteksti järgi adapteeritud sissejuhatust järgnevasse teksti.

Mis on vabariigi aastapäeva presidendi vastuvõtul kombekas, mis mitte?

24 февраля президент Арнольд Рюитель и его супруга Ингрид Рюитель организовали прием по поводу 87 годовщины Эстонской Республики. Прием прошел в концертном зале Эстония и собрал около 800 гостей. За пять дней до праздника «Артер», воскресное приложение к газете Постимеэс, посвятил пару страниц этикету, обычно принятому в подобных случаях.

Artikli № 31 juhtlõik («Итальянский евродепутат озабочен руководящей должностью Калласа») viib lugejat eksiarvamusele. Arvatavasti ei saanud tõlkija sellest aru, millest on originaalis juttu, ja püüdis seda ära arvata lause erinevate mõistetavate osade järgi.

Konservatiiv Lorenzo Cesa peab pettusevastase ameti juhtimist läbipaistmatuks.

Консерватор Лоренцо Чеза выражает сомнение, может ли запятнавший репутацию чиновник занимать руководящую должность в Европарламенте.

Niisiis osutub selline tõlketransformatsioon, nagu originaaljuhtlõigu asendamine oma JL-ga, õigustatuks vaid juhtudel lähtesõnumi adapteerimisel teise ajaga ja kontekstiga. Ülejäänud juhtudel mõjutab selline asendamine negatiivselt kommunikatsiooni kulgemist, kuna annab lugejale nii valed ootused artiklist, kui ka eeldused järgneva informatsiooni ebaõigeks tajumiseks.

Niisiis nagu ka pealkirjadega on umbes pool kõikidest juhtlõikudest lisatöödeldud, st on transformeeritud tõlkeprotsessis. Kõik nad mõjutavad kommunikatsiooniakti kulgemise edukust negatiivselt, kui ei saavuta üht eesmärki, kui ei adapteeri teksti selle tajumiseks teises ajas ja kontekstis. Kõik ülejäänud operatsioonid originaaljuhtlõikude üle, alates kujunduse muutumisest ja lõpetades oma teksti lisamisega, toovad sisse muutused järgneva informatsiooni lugeja tajumisse. Žanriline spetsiifika säilib suuremal määral nendel juhtudel, kus tõlkija järgib täpselt originaalteksti. Lähtejuhtlõigu lühendamisel ja oma teksti vabal lisamisel on žanriliste kanoonide rikkumine vältimatu.

4.5. Reaaliad

Tihe kontakt erinevate kultuuride vahel on põhjustanud käesoleval ajal protsessi, mille tulemusel varem ühele rahvale kuulunud esemed, mõisted ja nähtused, lähevad järkjärgult üle teiste rahva esindajate kasutusse. Ning mõiste tasemel pole nad juba reaaliad. Kuid sõnad, mis nimetavad neid esemeid, mõisteid või nähtuseid, jäävad teisele keelele “võõrasteks”. Uue mõiste sõnastikuvormi kinnistamise protsess tulemkeeles on pikaajalisem. Antud töö eesmärgiks pole ühe või teise võõrkeelse sõna lõplik määratlus reaaliatena vene keele jaoks. Antud küsimus nõuab eraldi uuringut. Selle kategooria andmete kogumisel osutab põhjapanevateks lähtesõna fikseeritud sõnastikuekvivalendi puudumine või tähenduste kokkulangematus, peamiseks aga andmete analüüsimisel on tõlkemehhanismide jälgimine. Märgime, et sõnad, mis nimetavad administratiiv-territoriaalseid ühikuid, pole antud uuringus analüüsitud, kuna nad saavad vene keelde edastamisel kinnistunud vormi püsijäänud analoogide abil (näiteks, *maakond* – *уезд*).

Uurimine näitas, et artiklitest sisaldab küllalt vähe selle kategooria sõnu. See võib seotud olla sellega, et publitsistlikule stiilile pole iseloomulik rahvusliku kultuurisemantikaga sõnavara kasutamine informatiivse ja mõjuva funktsioonide tõttu (Boikova at al. 1999). Ajalehe teksti vastandamisele võib ilukirjandustekst, mis on kutsutud realiseerima esteetilist funktsiooni (Štšadneva 2004), olla küllustunud reaaliatega.

Reaaliad		Päritolu	Tüüp	Loo žanr	Edastamine tõlkes	Tõlkeviis
3 ar.	jõulumees	eesti	etn.	arvamus	Санта Клаус	võõrmaine
18 ar.	sukasäär	eesti	etn.	olemuslugu	чулок	analoog
60 ar.	tont	eesti	etn.	olemuslugu	привидение	analoog
21 ar.	rehepapp	eesti	etn.	arvamus	простофиля	<i>viga</i>
26 ar.	lounge	inglise	etn.	olemuslugu	ланч	<i>viga</i>
26 ar.	drink	inglise	etn.	olemuslugu	дринк	transcript- sioon
57 ar.	mökkid	soome	etn.	intrvjuu	дачи и хутора	analoog

Uurimise käigus on fikseeritud vaid 7 reaaliat: 4 eestikeelset ja 3 mitteestikeelset (2 inglise ja 1 soome). Meetodi osas antud klassifikatsiooni järgi on kõik reaaliad etnograafilised. Inglisekeelse päritoluga reaaliade edastamisel kasutab tõlkija transkriptsiooni. See on küllalt levinud ja sagedane tõlkepraktika reaaliade suhtes.

Kusjuures jääb tähtsaks ka transkribeerimise reeglite järgimine, mis tõlkijal ei õnnestu alati. Nii, näiteks, on sõna *lounge* edastamisel tehtud viga. Viga on ka eestikeelse ajaloolise reaalia *rehepapp* edastamisel, mis on kasutatud artiklis modifitseeritud tähenduses, millest tõlkija ei saanud aru ja seetõttu asendanud sobiva sõnaga selles kontekstis. Vene tekstis harva kasutatavaid sõnu (näiteks, *sukasäär*), edastab ta analoogi abil, mille tähendus aga jääb mõnikord kaugemale originaali tähendusest (*tont – привидение*). Ühel juhul asendab tõlkija eestikeelset reaaliat (*jõulumees*) ameerika omaga (*Санта Клаус*).

Nüüd üksikasjalikumalt vaatleme loetletud reaaliade edastamise konkreetseid näiteid.

Inglise reaaliade allikana on üks ja sama artikkel, milles autor samuti kasutab päris palju tõlkimatud ingliskeelseid fraase ja väljendeid. Sellega loob ta peategelase kindla kuju, kes on rahvuselt kreeklane ja kasutab suhtlemisvahendiks peamiselt inglise keelt. Vestluse käigus kasutab peategelane sõnu, mis oma olemuselt on reaaliad inglise päritoluga, kuid mida kasutatakse praegu ka teistes riikides ja kultuurides. Üheks selliseks sõnaks on *drink*.

...Kulus viis kuud minu elust, et veenda teda tulema minuga välja ning jooma klaasikest drinki.

...У меня ушло пять месяцев, чтобы убедить ее выйти со мной и выпить маленький дринк.

Tähelepanuväärne on see, et originaalis ja tõlkes kasutatakse reaaliat erinevates tähendustes: eestikeelses tekstis on see alkoholi jook, venekeelses – alkoholi portsjon, standartne doos. Artikli kontekstis osutub see semantiline nihe mitteoluliseks, kuna see ei ole informatiivne ühik. Antud juhul väljenduse tuuma osa mängib viide ajale – „viis kuud“.

Nagu on pärisnimede analüüsis märgitud, kujutab transkriptsioon inglise keelest tõlkijale raskuseid. Selle keele nõrga valdamise tulemusena on reaalia *lounge* (puhketuba) ebaõigesti asendatud sõnaga *ланч* (lunch – lõunasöök).

Kohtusime lounge'is Olimpia hotelli all, ühes lounge'idest seal.

Встретились мы на ланче в отеле Олимпия...

Vea tulemusel on kirjeldatav situatsioon edastanud ebaõigesti: juhuslik kohtumine hotellis on asendatud ühise lõunaga. Peale seda toimub loogilise esituse rikkumine:

kangelane sõi neiuga alguses lõunat, seejärel püüdis pikka aega kutsuda teda koos napsu võtma (vastavalt artiklike sai see nende romaani alguseks).

Huvitav, et ingliskeelsed sõnad *drink* ja *lounge*, nagu ka soomekeelne *mökkid*, on reaaliad eesti teksti jaoks, mis täidavad selles oma peamist funktsiooni, edastavad koloriidi (rahvuslikku värvingut). Lähteartikli autor säilitab nende reaaliade originaalkirjakuju, kasutades samal ajal *lounge* juhul ka kursiivi ning *mökkide* juhul annab ta eestikeelse analoogi sulgudes. Tõlkija jälgib sama mudelit ja transkribeerib ingliskeelseid sõnu, kuid keeldub soome reaaliade transkriptsioonist, kusjuures koloriidi edastamine jääb realiseerimata.

Mitteedastatuna jääb koloriit ka eesti reaaliade puhul, erandiks on sõna *jõulumees*. Kuid artikli konteksti sobivad tõlkija poolt väljavalitud venekeelsed analoogid küllalt edukalt. Näiteks:

- 1) *Selle tulemusel paiskus rublaturule aina rohkem ja rohkem sisuliselt valeraha, mis nii sukasäärde kui hoiuarvele kogutud säästud peaaegu makulatuuriks muutis.*

В результате этого на рублевый рынок выбрасывалось все больше и больше по существу фальшивых денег, которые превращали сбережения людей, - и в чулках, и в сберкассах, - почти в макулатуру.

- 2) *Päris naljakas oli kui tõsised riigimehed hakkasid äkki „nägemusi“ nägema, selle asemel et öelda: „ma arvan“. Seni on nägemus tähendatud rohkem tonte ja viirastusi.*

Просто смешно иной раз послушать, как государственные мужи стали вдруг видеть «видения» вместо того, чтобы просто сказать «я думаю». До сих пор под словом видения больше подразумевали нечто вроде привидений и призраков.

Isegi imelik eesti reaalia *jõulumees* asendamine ameerikaliku sõnaga *Санта Клаус* (mitte aga venelekse sõnaga *Дед Мороз*), ei rikku üldist jutustamispiilt, kuna artiklis osutub tähtsaks mitte reaalia ise, vaid see, et see tähistab jõule:

...Kuid igal juhul on jõulumehe ees tänavu rohkem lapsi kui aasta tagasi.

...Во всяком случае, нынче Санта Клауса ожидает больше малышей, чем год назад.

Põhjuse, miks asendas tõlkija üht reaali teisega, on keeruline selgitada. Kuid tänu antud transformatsioonile säilitas reaalia oma markeeringu tekstis teise kultuuri objektina.

Eestikeelse reaalia edastamine põhjustas probleemi ühel juhtumil, kui sõna *rehepapp* sai artikli kontekstis tähenduse, mis erineb sellest, mis annab sõnastik:

Iraagi-missiooni tulemusena on Eestil nüüdseks kaks hukkunud sõjameest ning rehepapi kuulsus laias maailmas.

Результатом миссии в Ираке на сегодня у Эстонии являются два погибших солдата и репутация простофили в глазах всего мира.

Lekseemi „mõisa rehtede valvaja ja kütja“ lähtetähendus modifitseerub „Iraagi valvaja ameeriklaste teenistuses“ tähendusesse. Sellest ei saanud tõlkija aru ja asendas reaaliat hinnangulise sõnaga *простофиля* („see, kes on rumalavõitu, on vähetaiplik“). Kuid kontekstist lähtudes võib teha sellise järelduse, et tõlge ei sisalda informatsiooni, mida autor tahtis edastada. Sellist hinnangut ta otseselt Eestile ei anna. Adekvaatse venekeelse asenduse leidmine on antud juhul päris raske, seepärast võiks tõlkija tõlkeviisiks valida kirjeldamist, st reaalia tähenduse edastamine.

Tulemuseks näitas analüüs, et kasutamise eesmärgist sõltuvalt võivad reaaliad ajalehe tekstis kaotada oma esialgset funktsiooni ning nende asendamisel venekeelse analoogiga, mis on tähenduselt originaalsele lähedane, konteksti raames, ei toimu suuri mõtte kaotusi, nagu see võiks olla ilukirjanduses. Kusjuures peab tõlkija kindlaks määrama reaalide tahtlikku kasutamist tekstis, kuna siis osutub koloriidi edasiandmine kontseptuaalselt tähtsaks. Ühikute, millel pole tulemkeeles ekvivalenti, edastamisviisi valimisel tuleb arvesse võtta konkreetse sõna vene kasutamistraditsioone (transkriptsioon või püsima jäänud analoog). Kui aga sõna kasutatakse harva, on eelistatud venekeelse analoogiga asendamine või siis koloriidi säilitamiseks transkriptsiooni kasutus täpsustava selgitusega (või originaalset kirjutamisviisi). Endiselt on aktuaalsed nii reeglite järgimine, kui ka täpsus informatsiooni edastamisel.

4.6. Pärisnimed

Pärisnimede edastamise analüüs on tehtud tulemkeele reeglite (Rosental et al. 1998) ja nõuete, mida esitatakse eesti nimede ja nimetuste edastamisele vene keeles (Erelt 2000), arvestades. Tõlkimisel väljajäetud nimed ja nimetused pole andmete kogumisel arvestatud.

Kontentanalüüsi kaudu selgitatud sõnavara on jaotatud järgmistesse rühmadesse:

Rühm		Nimetuste arv
1.	Isikute pärisnimed	245
2.	Geograafilised pärisnimetused (kohanimed)	22
3.	Pidustuste, rahvaliikumiste, tähtsate kuupäevade nimetused	6
4.	Ajalooliste epohhide ja sündmuste, geoloogiliste perioodide nimetused	4
5.	Organisatsioonide, ettevõtete, asutuste nimetused	233
6.	Dokumentide, muinsusmälestusmärkide, kunstiteoste nimetused	14
7.	Ordenite, medalite, teenetemärkide nimetused	2
8.	Kirjandusteoste ja meediakanalite nimetused	24
9.	Lühendatud sõnad ja abreviaatuurid	10
Kokku		560

Nagu analüüs näitas, esinesid selle kategooria ühikud tõlgetes küllalt tihti. Kusjuures kõige sagadamalt on kasutatud isikute nimed ning organisatsioonide, asutuste ja ettevõtete nimetused. Esitame iga nimetatud rühma tulemused detailsemalt.

Isikute pärisnimed

Tõlkeartiklite analüüsi käigus välja selgitatud isikute pärisnimed hõlmavad ka 61 viidet artiklite autoritele. Analüüsi ühikuks on võetud kas ainult eesnimi, või ees- ja perekonnanime kombinatsioon või siis mitme ees- (kahe-kolme) ja perekonnanime kombineerimine sõltuvalt sellest, kuidas need nimed on tekstis esitatud. Nime teistkordne mainimine ühes ja samas või erinevates artiklites statistikas ei arvestatud.

Kuna nime edastamine vene keeles sõltub selle päritolust, on kõik fikseeritud ühikud jaotatud kaheks tüübiks: eesti ja mitte-eesti päritoluga. Kas õigse või mitteõigse kriteeriumi järgi on hinnatud eesti ja slaavi päritolu ees- ja perekonnanimede edastamised tõlkes.

Üldised arvulised tulemused isikute pärisnimede edastamisel näevad välja järgnevalt:

Päritolu		Kogus
Eesti nimed		245
Mitte-eesti nimed		100
- slaavi		52
- muud (skandinaavia, inglise, saksa)		48

Enne isikute pärisnimede kvantitatiivanalüüsi märgime kahte momenti, mis on tähtsad just publitsistlikutele tekstidele. Esiteks, pärisnimede andmete kogumisel on välja selgitatud, et tõlkeartiklis № 7 puudus viide lähteteksti autorile, viide trükiallikale esines veelgi harvemini, see puudus artiklis № 48. Artiklis № 14 leidub vale viide allikaajalehele. Teiseks, neljal juhul leidub ühe ja sama nime kaks kirjutamisviisi. Selles me näeme mitte tõlkereeglite, vaid trükimaterjalile esitatud üldnõuete mittejärgimist: täpsuse ja tõepärasuse, mida kinnitatakse viidetega infoallikatele, mittejärgimine.

Eesti päritolu nimede edastamise analüüsi käigus selgus, et ebaõige kirjutamise juhtumid pole tõlkija eesti nimetuste vene keelde transkribeerimise reeglite mittetundmise näitajad, sest vigade kõrval leiduv ka nende õige kirjutamine. Pigem näitavad need näited, et tõlkija ei tunne kaksiktäishäälikute, diftongide ja täishäälikute, mida pole venekeelses süsteemis (ä, ö, ü), vene keelde edastamise reegleid.

Kõige sagedasemaks veaks (34 nime edastamisel) on pehmendusmärgi (b) kirjutamine pärast l, sõna keskel või lõpus konsonantide vahel, kuna uute reeglite kohaselt „pole see ühelgi juhul enam reeglikohane” (Erelt 2000:114):

*Тоомас Хендрик Ильвес (Toomas Hendrik Ilves), Яан Тальтс (Jaan Talts),
Эхтель Халлисте (Ehtel Halliste), Маргит Муул (Margit Muul) jne*

Mõnikord paneb tõlkija samal põhimõttel pehmendumärki s-i järgi.

Кармен Касс (Carmen Kass), Карин Каск (Karin Kask).

Vead tulid ette ka e ja i edastamisel, kui tõlkija ajab segi, millisel juhul toimub vahetus e ja u-le, ja millisel э ja ü-le:

Кристэн (Kristen), Тэйн (Tein).

Веелмаа (Veelmaa), Леена Мазинг (Leena Masing), Круусвее (Kruusvee).

Мари Аид (Mari Aid).

Probleemid variandi valimisega on jälgitavad ka *s* tähe suhtes:

Рооз (Roos).

Diftongide transkriptsioon põhjustab ka raskuseid, vead on tehtud vene grafeemi valimisel ja tähtede arvu venekeelses variandis määratlusel:

Марис Йессе (Maris Jesse) – liigne täht «й», *Инга Яагомая (Inga Jagomäe)* – liigne täht «а», *Тийю (Tiiu)* – eestikeelne täht „u“ edastatakse antud juhul nagu tavaliselt «у»-ga.

On märgitud lubamatu *ö* tähe edastamine peale venekeelset tähte *e*:

Мари Мельдре Mari Möldre.

Küllalt sagedased on ebaõige *ää* (variandina ka *jää*), *öö*, *üü* kaksiktäishäälikute edastamise vene keelde juhud:

Иллари Ляян (Illari Lään), Яагер (Jääger), Ану Ээвель (Anu Öövel), Мартин Мююрсепп (Martin Määrsepp).

Probleeme põhjustavad nimed, mis on sarnased kirjutamisel venekeelsetega. Tõlkija kaldub sel juhul kasutama transkribeerimise asemel analoogiat.

Кристина Оюланд (Kristiina Ojuland) õige variant – *Кристийна, Яан Каплинский (Jaap Kaplinski), Ли́я Румаск (Liia Rumask)* – õige variant *Лийа.*

Reeglite järgimine on antud juhul tähtis nime või selle kandja päritolu näitaja säilitamise seisukohalt. Isegi siis, kui nimi on internatsionaalne, näitab transkriptsioon seda, et on esitatud eestikeelne variant.

Küllalt suurt rühma (15) moodustavad nimed, milles vigadega kirjutamine on tingitud eelkõige tõlkija tählepätmisest.

Эве (Eva), Тийт Труули (Tiit Pruuli), Эви (Eva), Малле (Maie), Энер (Enar), Йыэль Линдпере (Joel Lindpere), Артур Таэвер (Artur Taevere), Аадо Луукас (Aadu Luukas), Максим Лоскутов (Maksim Liksutov), Тийт Кули (Tiit Kuuli), Дебора Варанди (Debora Vaarandi), Йоханес Барбарус

(Johannes Barbarus), Kaire Kiil (Kaire Kiil), Kadi Oorn (Kadi Oorn), Siiri Oviir (Siiri Oviir), Edgar Savisaar (Edgar Savisaar).

Kahe viimase nime kirjutamine leidub nii õigel, kui ebaõigel viisil. See tõestabki vea juhuslikkust.

Mitte-eesti päritolu isiklike nime analüüsi käigus on selgunud 52 slaavi nime, mille kirjutamine vastab nende traditsioonilisele edastamisele emakeeles. Nii, näiteks, on *Aleksius II* tõlgitud kui *Алексий II*, mis vastab tuntud isikute nime edastamise reeglitele, samuti kajastab tavapäraselt nime kirjutamist konkreetset keeles. Samuti on edastanud ka poola presidendi *Aleksander Kwasnewski* nimi (*Александр Квасневский*) traditsiooni kohaselt transliteratsiooni teel, samal ajal kui originaalses transkriptsioonis kõlab nimi kui *Квацневски* (Poola president 2006). Kuid mõnikord esinesid ebatäpsused ka vene nimedega inimeste perekonnanimede edastamisel:

Лев Клеймов / Клемов (Lev Kleimov), Вячеслав Ледо / Леedo (Vjatcheslav Leedo), Александр Денисов (Aleksander Denisoff).

Esimesel juhul on tehtud viga tõlkija tähelepanemtuse tõttu, kahes teistes tuleks perekonnanimesid edastada eesti päritolu nime edastamise reeglitele vastavalt, st transkriptsiooni eesti keelest vene keelde reeglite järgi.

Teise päritolu nime (skandinaavia, inglise, saksa) analüüs näitas, et tuntud isikute nime edastamine ei esitanud tõlkijale raskusi, kuna on olemas edastamise traditsioon kirillitsaga (1). Kusjuures vähetuntud ees- ja perekonnanimede edastamisel kasutas tõlkija kas transkriptsiooni, või transliteratsiooni, sõltuvalt oma võimetest ja võõrkeele oskusest (2).

- 1) *Романо Проди (Romano Prodi), Гюнтер Ферхойген (Günter Verheugen), Джордж Буш (George Bush), Ширак Chirac).*
- 2) *Обри де Грей (Aubrey de Grey), Пол А. Гобл (Paul A. Goble), Ларс Лейонборг (Lars Leijonborg), Андреас Боумис Andreas (Boumis), Грэхэм Бэрбер (Graham Barber), Джефф Херст (Geoff Hurst), Маркус Зиглер (Markus Siegler), Андрес Хяякиннен (Andres Häkkinen), Сами Серранен (Sami Serpänen), Карл Даннхаммер (Carl Danhammer), Вайра Вике-Фрейберг / Вика-Фрейберг (Vaira Vike-Freiberg).*

Isegi kui tõlkija pole kindel ühe või teise nime edastamise õigsuses, peab ta järgima valitud strateegiat ja mitte segama edastamisviise, tähelepanelik peab olema tähtede hulga suhtes ja kasutama valitud varianti kogu artikli vältel.

Kohanimed

Sellesse rühma on lülitatud tänavate, linnaosade nimetused ja teised eesti kohanimed, milles ei ole püsivat ekvivalenti vene keeles. Kokku on fikseeritud 22 nimetust. Edastamisviisi järgi tõlkes võib neid jaotada:

- nendeks, mis on edastatud transkriptsiooniga (15 nimetust);
- nendeks, mis on edastatud püsima jäänud venekeelse analoogiga (6 nimetust);
- nendeks, mis on tõlgitud sõnasõnalt (1 nimetus).

Venekeelse analoogiga on asendatud kahe tänava nimetused, mis venekeelses variandis on säilitatud sideme eestikeelse nimetusega ning mille jaoks originaalse nimetuse taastamine Eesti elaniku jaoks ei ole keeruline:

Пярнуское шоссе (Pärnu mnt.), Палдиское шоссе (Paldiski mnt.).

Siia kuuluvad ka pealinna kahe osa nimetused, mille kirjutamine venekeelsele lugejale on omasem tõlgitud näol:

Старый город (Vanalinn), Северный Таллинн (Põhja-Tallinn).

Ülejäänud tänavate ja linnaosade nimetuste transkribeerimine on teostatud põhiliselt vastavalt reeglitele (peale väljatoodud näidet) ning on vastuvõetavamaks nende edastamisviisiks seetõttu, et mitte kõiki eestikeelseid nimetusi võib edukalt tõlkida vene keelde. Lisaks sellele, kasutavad inimesed tavaelus originaalseid nimetusi, seetõttu tõlgitud materjali ilmumine ajakirja veergudel võiks viia nad segadusse:

Меривялья (Merivälja), Мустамяэ (Mustamäe), Хяядемеэсте (Häädemeeste), Тоомпеа (Toompea), улица Гонсиори (Gonsiori), улица Роозикранци (Roosikrantsi), улица Суур-Карья (Suur-Karja), улица Ыйсмяэ (Õismäe), улица Гайд-Парк Гэйт (HydePark Gate).

Ühel juhul aga (artikkel № 23) nimetust transkribeerides, annab tõlkija sulgudes selle sõnasõnalise tõlke: *Валгеранд (Белый пляж) (Valgerand)*. Artikli kontekstis, kus autor meenutab liiva värvi, on selline lisamine täiesti kohane.

Häädemeeste ranniku nimetuse sõnasõnaline tõlge – *Дюнная страна (Luitemaa)* – on võimalik, sest see on tingitud tõlgi soovist avada nimetuse ja sellega seotud konteksti, kuna artiklis käib jutt rannikust, kuid konkreetset meenutust luidetest ei olnud. Lisaks sellele, saadakse nimetuse meenutust iseloomustike tõlkelisamisega: “...imeilus oma loodusliku maastiku poolest” jne. Kuigi eelistatavam oleks transkriptsiooni kasutamine sulgudes antud tõlkega, nagu Valgeranna juhul. Kuna tõlke venekeelne variant ei ole sarnane ametliku nimetusega ja võib lugejates esile kutsuda arusaamatust, kes teavad, millest on jutt.

Pidupäevade, rahvalikumiste, tähtsate kuupäevade nimetused

Selle rühma nimetuste edastamine ei kutsunud tõlgis esile probleeme. Ta kas tõlgib nimetust, või kasutab vene keelele traditsioonilist analoogi. Jutumärkide kasutamisel järgib tõlkija originaali, kuna reeglid on siin eesti ja vene keelega sarnased. Tõlke näited:

Рождество (jõulud), Новый год (aasta vahetus), День технологии (Tehnoloogiapäev), Кубок английской лиги (Inglise liigakarikas), Кубок мира (ММ), движение «Граница Отечества» („Kodumaa piir“).

Ajalooliste epohhide ja sündmuste, geoloogiliste ajajärgude nimetused

Selle rühma nimetusi leidub analüüsivates artiklites küllalt harva (vaid 4 korda). Raskused edastamisega tekkisid vaid väljendi *күлм sõда* – «Холодная война» tõlkimisel. Vene keeles, nagu ka eesti keeles, kirjutatakse seda väljendit väikese tähega ja jutumärkidesse ei panda. Ülejäänud juhtudel vastab edastamine tulemuskeele reeglitele.

Välismaisete organisatsioonide, asutuste ja ettevõtete nimetused

Analüüsida selle rühma andmeid on mugavam, jaotades neid Rosentali poolt pakutud klassifikatsioonile alarühmadeks suure hulga nimetuste ja nende erilaadilisuse tõttu.

Alarühm	Kogus
Rahvusvaheliste organisatsioonide nimetused	6
Keskasutuste nimetused	19
Ühiskondlike ja ametialaste organisatsioonide ja asutuste nimetused	57

Poliitiliste parteide nimetused	10
Kohaliku tähendusega asutuste nimetused	3
Teaduslike asutuste ja õppeasutuste nimetused	22
Vaatemänguliste ettevõtete ja kultuuriasutuste nimetused	2
Tööstus- ja kaubanduslike ettevõtete nimetused	11
Ettevõtete, firmade, pankade jne nimetused	103

Tabelis toodud andmed demonstreerivad detailsemalt ajalehe tekstis nimetuste ülekaalukust, mis on tinglikuteks nimetusteks (ettevõtete, firmade, pankade jne. nimetused).

1. Rahvusvaheliste organisatsioonide nimetused. Tõlkija edastab kõikidel juhtudel korrektselt selle alarühma nimetused, kasutades venekeelset analoogi, või jätab välismaise pärisnimetuse kirjutamise ladina keelde.

Агентство Развития Международных Сообществ (Ühendriikide Rahvusvahelise Arengu Agentuur), Всемирная Организация Здравоохранения (Maailma Tervishoiuorganisatsioon), международная организация Sure-Global-Fair (Sure-Global-Fair).

2. Keskasutuste nimetused. Selle alarühma nimetuste edastamisel kasutab tõlk pea alati venekeelset analoogi. Vaid kahel juhul transkribeerib ta nimetuse, kusjuures ühes neist esineb transkriptsioon vene analoogi variandina. Tõlgile osutuks probleemseks järgida ühist valitud tõlkemudelit. Näiteks:

Департамент защиты потребителя / ведомство защиты потребителя / Союз защиты потребителей (tarbijakaitseamet), Департамент статистики / ведомство статистики (statistikaamet).

Variantide selline mitmekülgsus viib lugeja segadusse, ja ta ei suuda alati mõista, et räägitakse ühest ja samast asutusest.

Peale selle on kahes näites, arvatavasti lähtekeele mõjust (eesti keeles algab iga nimetuse sõna suure tähega), tõlk on sooritanud vead suurte ja väikeste algustähtede kasutamisel:

Эстонская Больничная Касса (Eesti Haigekassa), Эстонский Государственный Авторегистр (Eesti Riiklik Autoregistrikeskus).

Mittetäieliku nimetuse puhul, näites Haigekassa, tuleb suure algustähega kirjutada esimene sõna, teine aga väikse algustähega.

Eestikeelse nimetuse edastamisviisi valik peab sõltuma vene keeles käibel olevast traditsioonist. Edukaks antud juhul võib pidada edastamist:

Kaümceuuim (Kaitseliit).

3. Ühiskondlike ja erialaorganisatsioonide ja asutuste nimetused. Kõikidel juhtudel, peale klubide ja ühenduste nimetuste, mis omavad tinglikku nimetust, samuti kõrgema valimisasutuse nimed, valib tõlk nimetuse edastamiseks venekeelse analoogi. Loetletud erandites kasutab ta transkriptsiooni, mis ei ole tõlkimise reeglite rikkumine, vaid vastupidi on nimetuse edastamise kõige vastuvõetavamaks variandiks (mõningaid nedest pole võimalik tõlkida). Kuid selles alarühmas on jälgitav küllaldane hulk vigu, mis on seotud jutumärkide kasutamisega tinglikes nimetustes (1) ja selle alarühma nimetuste ebaõige kirjutamisega (2).

1) *kirjandusühendus Вельесто ("Veljesto"), клуб Куку (klubi Kuku), футбольный клуб Рок (jalgpalliklubi Rock), Казахский АК Барс (Kaasani AK Bars).*

Kõik loetletud nimetused peavad vene keeles olema pandud jutumärkidesse. Eriti kummaliselt näb välja viga esimesel juhul, kui jutumärke on kasutatud isegi originaalis. Õigekirjutuse näited:

Выруский клуб ориентирования (Võru orienteerimisklub), молодежное объединение «Открытая Республика» (noorteühendus Avatud Vabariik), футбольный клуб «Манчестер Юнайтед» (jalgpalliklubi Manchester United), футбольный клуб «Калев» (jalgpalliklubi Kalev).

Vead selle alarühma nimetuste kirjutamisel tekkisid samuti organisatsioonide, ettevõtete, asutuste ja ühenduste nimetuste edastamisel eesti traditsioone järgides tõlgi poolt, mil kõik sõnad kirjutatakse väikse tähega. Ühel juhul on kõik sõnanimetused edastatud väikeste tähtedega. See võib tunnistada sellest,

et tõlk ei diferentseeri alati pärisnimesid ja ei kasuta nende kirjutamisel reegleid.

2) *Адвентисты Седьмого Дня (Seitsmenda Päeva adventistid), Эстонский Гребной Союз (Eesti Sõudeliit), Союз Врачей (Arstide Liit), целевое учреждение благотворительности (Heateo sihtasutus), Эстонский Конгресс (Eesti Kongress), Верховный Совет Эстонии (Eesti ülemnõukogu) jm.*

Tõlgi oskamatus leida lähtetekstis pärisnimesid, demonstreerivad järgmised näited:

Таллиннская детская больница (Tallinna lastehaigla), Ныммеский центр (Nõmme keskus), Таллинское городское управление (Tallinna linnavalitsus).

Siin on tehtud vead nimetuste kirjutamisel, mis ei ole pärisnimedeks. Lähtepunktiks kusjuures on originaal: kui kõik sõnad on kirjutatud suure algustähega, tähendab tegemist on ametliku nimetusega, mille edastamine peab toimuma vastvalt reeglitele. Kui aga suure algustähega on lähtetekstis kirjutatud vaid geograafiline määratlus, mis viitab organisatsiooni või asutuse asukohale, siis venekeelses variandis tuleb omadussõna kirjutada väikse tähega. Analüüsi käigus on avastatud vaid kaks näidet, mille koosseisu vene keeles kuulub omastav omadussõna ja mille kirjutamine on korrektne:

Таллиннский детский дом (Tallinna Lastekodu), тартуский почтамт (Tartu postimaja).

Näited selle alarühma õigekirjutusest:

Союз радиовещания (Ringhäälingute Liit), Ассоциация малых и средних предприятий Эстонии (Eesti väike- ja keskmiste ettevõtjate assotsiatsioon), Комитет по денежной реформе (Rahareformi komitee).

4. Poliitiliste parteide nimetused. Selle alarühma nimetuste tõlkes puudub ühine strateegia: kõik sõltub võimalustest, mis annab tõlgile nimetus ise, samuti sõltub selle edastamine traditsioonist vene keeles. Analooigi kasutamine tulemkeeles ei tekitanud tõlgis probleeme õigekirjutuses:

Реформистская партия (Reformierakond), Партия умеренных (Mõõdukad), Центристская партия (Keskerakond), Компартия Эстонии (Eesti Kommunistliku Partei), Христианские демократы (Kristlikud demokraadid).

Viga tinglike nimetustena olevate sõnade edastamisel seisnes enamikel juhtudes jutumärkide puudumises, mis antud juhul on nõutavad vene keele reeglite alusel.

партия Исамаа (Isamaa), Рес Публика / РесПублика (Res Publika), Рахваринне (Народный фронт) Rahvarinne.

Tingliku nimetusega nimetuse õige edastamise näiteks on:

«Баба Ээсти» (Свободная Эстония) (“Vaba Eesti”).

Edukaks on antud juhul ka jutumärkidesse pandud nimetuse sisevormi edastamine.

Variantide olemasolu, olgu siis isegi õigete, võib viia lugeja eksiteele arutluseseme suhtes, mis ei ole publitsistikas lubatud.

Комитет Граждан / Гражданский комитет (Kodanike Komitee) – esimene variant on väär, Рес Публика / РесПублика (Res Publika) – mõlemas variandis pole järgitud kehtestatud reegleid.

5. Kohaliku tähendusega asutuste nimetused. Vigu selle alarühma nimetuste edastamisel ei esinenud. Kuid ka siin on fikseeritud ühe ja sama nimetuse mitme variandi juhud: *Северный отдел полиции / Северный округ (Põhja politseiosakond).*

6. Teadusasutuste ja õppeasutuste nimetused. Selle alarühma nimetuste tõlkimisel, lisaks kahe-kolme venekeelse variandi kasutamisel, tegi tõlk vigu küllalt tihti kasutuses olevate nimetuste kirjutamises.

Тартуский Университет (Tartu Ülikool), Юрьевский Университет (Jürjevi ülikool), Технологический институт тартуского Университета / Технологический институт (Tartu Ülikooli Tehnoloogiainstituut) – teine nimetus on kirjutatud õigesti, Эстонский Сельскохозяйственный Университет (Eesti Põllumajandusülikool), Эстонская Художественная Академи / Академия /

Художественная академия (Eesti Kunstiakadeemia) – teine ja kolmas variandid on õiged.

Vead on tekkinud eelkõige eesti keele mõjust, milles kõik nimetuse sõnad kirjutatakse suure tähega. Ühes näites, lisaks ebakorrektsele tõlkele, on jälgitav ka mõningane ebatäpsus: *Морской Институт (Eesti Mereinstituut)*. Ülejäänud juhtudel on originaalse nimetuse edastamine teostatud ilma reeglite rikkumisteta vene analoogi abil.

Ньюкастлский университет (Newcastle ülikool), Институт демографических исследований им. Макса Планка (Max Plancki demograafiauringute instituut), Институт конъюнктуры (Konjunkturiinstituut), Пермский университет (Permi ülikool), Таллиннский пединститут (Talinna Pedagoogikaülikool), Шведский институт народного здоровья (Rootsi Rahvatervise Instituut).

7. Vaatemänguliste ettevõtete ja kultuuriasutuste nimetused. Tõlkimise viisina on kasutatud venekeelseid analooge. Viga on tehtud ühel juhul, kui tinglikuks nimetus on vene keeles edastatud ilma jutumärkideta: *концертный зал Эстония (Estonia kontserdisaal)*.

8. Tööstus- ja kaubandusettevõtete nimetused. Selles alarühmas on tehtud samad vead, mis ka ülalpool kirjeldatud:

- 1) Tinglike nimetuste kirjutamine ilma jutumärkideta -

рыбозавод Даготар (Dagotar kalatehas), магазин Стокманн / Стокман (Stockmann kauplus) – teisel juhul tegi tõlk vea, *торговый центр Сикупилли (Sikupilli kaubanduskeskus);*

- 2) Sõnaühendi väljatoomine pärisnimena, mis sisaldab omastavat omadussõna, kuid selliseks ei ole -

Тартуский пивзавод (Tartu õlletehas);

- 3) Kõikide sõnade kirjutamine vene keeles suure algustähega -

Рабочий Дом (Töölismaja).

Kõikidel juhtudel, peale nende, kus esinevad tinglikud nimetused, kasutas tõlkija venekeelset analoogi.

9. Ettevõtete, firmade, pankade jne. nimetused. Antud alarühm sisaldab nimetuste suurimet hulka (103). Edasamisviisi järgi võib neid jagada kolmeks osaks: nimetuse edastamine transkriptsiooniga, reprodutseerimine ladinakeelse tähestikuga ja asendamine venekeelse analoogiga. Kusjuures esineb erinevates artiklites ühe ja sama nimetuse kirjutamine erineval viisil. Tinglike võimaluste suhtes on nende ühest interpetatsiooni rohkem. Näiteks:

Хансабанк / Hansapank (Hansapank) – esimene minetus peab olema jutumärkides,

Эстонская железная дорога / Eesti Raudtee (Eesti Raudtee).

Tõlkimise üheks sagedasemaks viisiks on transkriptsioon. Venekeelset analoogi kasutatakse enamikel juhtudel sagedaste, mittetinglike nimetuste edastamisel, näiteks: *Сааремааская пароходная компания (Saaremaa Laevakompanii)*. Kuid esinevad ka nimetuse venekeelse analoogiga asendamisel ebaõnnestunud juhud, kui taoline kasutamine ei ole sagedaseks, tulemusel nõrgeneb side originaaliga:

Таллинское молокопроизводство (Tallinna Piimatööstus).

Nimetused, mis on kirjutatud ladinakeelses tähestikus, kas kujutavad raskuseid transkibiteerilisel oma mitte-eesti pärinevuse tõttu, või siis on sagedases kasutuses ja on omased lugejale originaalsel viisil: *Nokia, EMT, Radiolinja*.

Nimetuste üleandmisel igal ülaltoodud viisil, tegi tõlk vigu (toodud näidetes on ära märgitud vaid nimekirjas äramärgitud viga):

- 1) Tähtede ebaõige asendamine transkibeerimisel -

АО Вирү Ёлутеестус (AS Viru Õlitööstus);

- 2) Jutumärkide puudumine tinglike nimetustena olevatel nimetustel -

Преатони (Preatoni), Эрго (Ergo), Бумиллер (Bumiller);

- 3) Kõikide sõnade esimeste tähtede kirjutamine suure algustähega -

Ээсти Раамам (“Eesti raamat”);

- 4) Originaalnimetuse ebatäpne reprodutseerimine -

*Elcote**g** (Elcoteq), Digi**K**aur (Digikaur), Ольви**ль** (Olvi).*

Rikkumiseks võib pidada ka ühese strateegia puudumist jutumärkide kasutamisel tinglikes nimetustes, mis on edastatud ladinakirja tähestikus, näiteks, “*Lauaviin*” (*Lauaviin*) ja *Tallink* (*Tallink*). Kuna see küsimus on vaieldav, on eelistatavam jutumärke sel juhul mitte kasutada.

Selle alarühma nimetuste analüüs tõi välja tõlgi nõrga reprodutseerimise reeglite valdamise venekeelsetes pärisnimedes, samuti tõlkija mittetähelepaneliku suhtumise nimetuste faktilisse edastamisesse.

Dokumentide, muinsuskaitse mälestusmärkide, kunstiteoste nimetused

14 nimetuse kirjutamises, mis kuuluvad sellesse rühma, vigu ei ole tehtud. Vaid kolmel juhul kasutab tõlk edastamiseks ladinakeelset tähestikku, ülejäänutes – nimetuse tõlget vene keelde. Kuid sõnaühenduse *трибунал Нюрнберг* asendamine *Нюрнбергский трибунал* oleks edukam, kuna selline tõlge on traditsiooniline ja vene keeles kinnistunud. Mis puudutab *põhiseadust*, mille edastamiseks kasutab tõlk kahte varianti: *Основной закон* (sõnasõnaline tõlge) ja *Конституция* (analoog). Variantide endide olemasolu, nagu juba märgitud, mõjub negatiivselt kommunikatsioonile, ajab lugejad segadusse. Lisaks sellele on antud rühmas jälgitavad variatsioonid nimetuse edastamisel ladinakeelses tähestikus – jutumärkidega või ilma:

Проект Tartu SPINNO2 (Tartu SPINNO2 projekt), konkurss “Uuendusmeelne Koostööpartner” (“Uuendusmeelne Koostööpartner”), “Mapping the Global Future” (“Mapping the Global Future”).

Nagu näha näidetest, kasutab tõlk jutumärke täpses vastavuses originaaliga. Kuid eesti ja vene reeglite erinevus selles küsimuses peab põhjustama taolisest praktikast keeldumist.

Ordenite, medalite, teenetemärkide nimetused

Selle rühma nimetused on korrektselt edastatud sõnasõnalise tõlkega vene keelde.

Орден Белой звезды V класса (Vagetähe V klassi orden), Государственная премия «За дело жизни» (Riigi Elutöö Auhind).

Kirjandusteoste ja massiteabevahendite nimetused

Massiteabevahendite nimetused on edastatud järgmiste viisidega:

- transkriptsioon – kõik eestikeelsed ja mõned välismaised väljaanded – «*Cupn u Bacap*» (“*Sirp ja Vasar*”), «*Нью-Йорк Таймс*» (*New York Times*), *Тагесшпигель* (*Tagesspiegel*);
- tõlge vene keelde – need, mis omavad ekvivalente, on lugejale tuttav nagu “*Ameerika Hää*l”;
- transliteratsioon – üks ingliskeelne nimetus *Finans*;
- originaalnimetuse edastamine ladinatähestikuga – transkriptsiooniks ja transliteratsiooniks keerulisemad ingliskeelsed nimetused – “*The Guardian*” (*The Guardian*), *The Lancet* (*The Lancet*).

Sagedasemaks veaks osutus väljaande nimetuse tõlkimine ilma jutumärkideta. Paljudel juhtudel esinevad kirjutamise kaks varianti – jutumärkidega ja ilma: «*Постимеэс*» / *Постимеэс* (*Postimees*). Lisaks korduvad transkribeerimise vead, mis on detailselt kirjeldatud ees- ja perekonnanimede osas: «*Рахва хяяль*» (*Rahva Hää*l). Samuti on jälgitavad ebatäpsused väljaande nimetuse edastamisel: «*Ыхмулехт*» (*SL Õhtuleht*). Küllalt sagedaseks veaks on ka kõikide sõnade esimeste tähtede suure agustähega kirjutamine, samal ajal kui vene keeles kirjutatakse suure algustähega vaid esimene sõna:

«*Нью-Йорк Таймс*» (*New York Times*), «*Cupn u Bacap*» (“*Sirp ja Vasar*”) *jm.*

Teoste nimetuste edastamisel kasutab tõlk tõlget vene keelde, peale “Kroonu onu”, mis on edastatud transkriptsiooni teel. Edastamine on teostatud vastavalt reeglitele: nimetus on pandud jutumärkidesse, esimene sõna suure algustähega.

«*Эстонские биографии*» (“*Eesti elulood*”), «*Сааремааский вальс*» (“*Saaremaa valss*”), «*Герой нашего времени*» (“*Meie aja kangelane*”).

Lühendatud sõnad ja abreviaatuur

Kõikidel juhtudel peale FIFA, kasutab tõlkija vene analooge. Ekslikut kirjutamist pole välja selgitatud.

МИД (välisministeerium), *HATO* (*NATO*), *ЦСКА* (*CSKA*).

Lõpetuseks võib öeda, et enamuse nimetuste tõlkimiseks kasutab tõlk venekeelset analoogi, kuid palju sõltub nimetuse igapäevase kasutamise tihedusest, kasutamise traditsioonidest. Tinglikke nimetusi edatakse põhiliselt transkriptsiooni teel, keerulistel juhtudel ja vastupidi kuulsate brändide nimetuste puhul, kasutab tõlkija ladinakeelset tähestikku. Analüüs näitas, et mõningat raskust kujutab ingliskeelset päritolu nimetuste edastamine. Lihtsamatel juhtudel valib tõlk transkriptsiooni või transliteratsiooni, keerulistel aga nimetuse edastamise ladina tähestikuga. Suure hulga erandite olemasolu ülaltoodust tunnistab sellest, et tõlk ei järgi rangelt valitud tõlkimise strateegiat, ja mitte alati pole see ka olemas.

Küllalt suur hulk vigu pärisnimede edastamisel viitab sellele, et tõlget sooritaval isikul on vene keele reeglite teadmiste madal tase. Tihtipeale tegutseb tõlkija ka intuitiivselt, tehes vigu eesti keele mõjust. Probleemsemate harudena võib nimetada transkriptsiooni reegleid eesti keelest vene keelde ja jutumärkide kasutamist vene keeles, samuti nimetuste kõikide sõnade kirjutamist suure algustähega eestikeelse näite järgi.

4.7. Fraseoloogia

Selle kategooria andmete kogumisel fraseoloogilise ühikuna fikseeriti mitte ainult sõnastikus kinnitatud püsivaid väljendeid, vaid ka modifitseeritud fraseologismide koosseisu laiendamise või muutmise teel. Analüüsiti nii originaalartikli lühendamata teksti, kui ka tõlkeid.

Artikli žanr	Fraseologismide hulk		Artiklid ilma fraseologismideta	Artiklite hulk
	Tõlgitud eesti keelest	Lisatud tõlkes		
Uudis	15	28	11	34
Olemuslugu	21	27	1	14
Arvamus	35	52	3	19
Intervjuu	3	1	1	3
Reportaaž	2	1	-	1
Muu (küsitlus)	-	1	-	1
Kokku	76	110	16	72

Suurimat eestikeelsete fraseologismide arvu, samuti nagu tõlgi poolt lisatud püsivaid sõnaühendeid, on avastatud artiklites arvamuse žanris. Seejuures tuleks arvesse võtta, et neid artikleid on pea kaks korda vähem, kui uudistealaseid. Niisiis tekst, mis asub kõnekeelele lähemal, on suuremal määral küllastunud fraseoloogiliste ühikutega, kui informatsioonilise žanri artiklid. Suurim hulk tekste, milles absoluutselt puuduvad

püsivad sõnaühendid (nii lähte, kui ka lisatud), on esitatud uudiste žanris, mis moodustab umbes kolmandiku selle žanri artiklitest. Märgime ära, et tõlk lisab venekeelseid fraseologisme võrdselt nii arvamusse, kui olemusloosse, samal ajal kui autor kasutab neid informatsioonilises publitsistlikkus žanris palju vähemal määral.

Lähtetekstis leitud 76 eesti püsivat sõnaühendit olid klassifitseeritud ülekande viisil:

- 1) **Fraseoloogiline tõlge** (31).
- 2) **Mõtte adekvaatne ja täpne edasiandmine**, mis kannab endas fraseologisme (21).
- 3) **Üldmõtte** edasiandmine konteksti raames mõnede fraseologismi mõistelistele ja stiililistele elementide kaotusega (10).
- 4) Fraseologismi **üldmõtte ebakorrektned edasiandmine** tõlgitavas keeles (4).
- 5) Fraseologismi **ebaõige sõnasõnaline tõlge** (3).
- 6) **Ebaõige tõlge** (7).

Adekvaatseks võib pidada püsivate väljendite edasiandmist kahel kolmandikul juhtudest (esimesed kaks rühma), lubatavaks on ka edasiandmine kolmandal viisil, kui fraseologism ei ole lause raamiks. Niisiis, umbes kolm neljandiku analüüsiühiku edasiandmine kas siis annab ennast soodsalt tunda kommunikatsioonil, või siis mõjub oluliselt selle edukale kulgemisele. Fraseologismi mõiste (neljas rühm) ebakorrektned edasiandmine mõjub ajalehematerjali kvaliteedile, kuid selliste näidete hulk on üsna väike ja mõista, millest käib jutt, aitab kontekst. Ülejäänud juhtudel tekib lugejal kas arusaamatus, mida autor tahtis öelda (viies rühm), või viiakse ta eksiteele (kuues rühm), mis mõjub negatiivselt kommunikatsiooni edukale kulgemisele.

Nüüd jaotame üksikasjalikult laiali iga loetletud rühma, toome näited ja püüame määrata põhjused, mis tingisid tõlkealased otsused.

Fraseoloogiline tõlge

Eesti fraseologismi edasiandmine venekeelse vahendusel on teostatud 30 juhul. 13 lähtesõnaühendit on tõlgitud vastavalt A. Reitsaki poolt pakutud kogumikus „Valimik vene fraseologisme eesti vastetega“:

toonid andma (задавать тон), häirekella lööma (забить тревогу), käsi ei tõusnud (не поднялась рука), tikutulega otsima (днем с огнем не сыскать),

nina kirtsutama (воротить нос), Augeiase tallid (авгиевы конюшни), juuksekarva otsas rippuma (висеть на волоске), sabas sõrkima (плестись в хвосте), verd valama (проливать кровь) jmt.

4 fraseologismi on tõlgitud oma struktuurilise koosseisu poolest originaalile lähemate venekeelsete sõnaühenditega:

iga hinna eest (любой ценой) – Reitsaki poolt pakutud variant – во что бы то ни стало; õnge läinud (попасться на удочку) – попасться на язычок; nurka suruma (загнать в угол) – прижать к стенке; unustuse hõlma vajuma (предать забвению) – былъем поросло, кануть в лету, кануть в реку забвения.

Ülejäänud sõnaühendeid Reitsaku kogumikus ei olnud, seetõttu on vastavuse määratlemiseks kõrvutatud lähte- ja tõlgitava fraseologismi tähendused:

jälile jõudma – fakte ning andmeid otsides kellelgi pahategudest, salajas hoitud ettevõtmistest teada saada (напасть на след); higi valama – rasket tööd tegema, vaeva nägema (проливать пот); palju vett merre voolanud – mingist ajamomendist on juba palju aega möödunud (много воды утекло).

Nende püsivate väljenduste seas oli fikseeritud kolm muutunud fraseologismi:

- *hingama kergendatult* – sõnaraamatus *kergendatult hinge tõmbama* (вздохнуть с облегчением);
- *tõllaratta suurused silmad* – sõnaraamatus *silmad nagu tõllarattad* (выкатить шары);
- *segases vees kalu püüda* – sõnaraamatus *sogases vees kalu püüdma* (половить рыбу в мутной воде).

Eesti modifitseeritud väljendites säilib kujundlikkus, kuid muutub sõnaühendi formuleering. Tõlk saab edukalt hakkama ülesandega ja annab fraseologismid edasi transformeerumatute vene väljendite abil, mis vastavad eesti sõnaühendile.

Selle rühma fraseologismide tõlkimisel kasutati nii tõlkimise ekvivalentset viisi (tõlge mõiste kokkulangemise säilitamisega ja komponentide struktuurse koosseisuga) – 1,

kui ka analoogset (tõlge on aktiivne sisult, kuid erinev struktuur-komponendilise koosseisu poolest) – 2.

- 1) *verd valama* (проливать кровь), *kuldsed käed* (золотые руки);
- 2) *tikutulega otsima* (днем с огнем не сыскать), *sõna suust saama* (уснуть раскрыть рот).

Toodud näidetest on näha, et fraseoloogilise tõlke puhul säilib kõne kujundlikkus, ilmekus, rikkus ja ilu. Püsivate väljendite sellist edasiandmise viisi peetakse eelistatumaks.

Mõtte adekvaatne edasiandmine

Keeles fraseoloogiliste ühikute tekkimine on seotud rahva ajaloo ja kultuuriga, seetõttu ei ole alati võimalik leida tõlget ühest keelest teises püsivate sõnaühendite ekvivalente ja analooge. Sellisel juhul toimub fraseologismi edasiandmine kirjeldataval viisil. Analüüsitavates artiklites on sellisel moel tõlgitud 21 püsivat väljendit.

toime tulema (справляться), *arvesse võtma* (учитывать), *läbi lööma* (пробиться), *käest laskma* (упустить), *korda majja lööma* (упорядочить) *jmt.*

Enamikel juhtudest antakse fraseologismi edasi ühe sõnaga, mis lisaks kõigele teenib teksti kompressiooni hea vahendina.

Kõikide eelduste kohaselt võtab tõlk selle tõlkeviisi kasutusele ka sel juhul, kui ta ei ole võimeline leidma adekvaatset ekvivalenti või analoogi. Nii on selles rühmas leitud kaks eestikeelset fraseologismi, milledele Reitsak leiab vastavuse vene keeles:

- *silma paistma* (отличиться) – Reitsaki kogumikus *бросаться в глаза*;
- *ninapidi vedama* (надуть) – Reitsaki kogumikus *водить за нос, навести на ложный след, обвести вокруг пальца*.

Tõlkimise selline viis on vastuvõetav juhul, kui tõlgitavas keeles puudub vastavus lähtekeele fraseologismile. Näiva ebaekvivalentsuse juhul aga kaotatakse kõne kujundlikkus, mis ei ole publitsistikas küll nii oluline võrreldes ilukirjandusega, kui mõiste edasiandmine on teostatud adekvaatselt.

Üldmõtte edasiandmine

7 eesti fraseologismi, mis ei oma vastavust vene keeles, püüab tõlk samuti anda edasi kirjeldaval viisil, kuid tema poolt valitud asendus olgugi et on kohane kontekstis, ei kajasta täielikult mõtet, mida kannab endas püsiv lähteväljend.

Tollal oli igal maakonnal oma haigekassa, kogu süsteem oli läbipaistmatu ning hoomamatu, võimaldades raha jagamisel mitmesuguseid “vorst vorsti vastu” kombinatsioone.

В те времена больничные кассы были во всех уездах, вся эта система была настолько непрозрачной и запутанной, что давала возможность всяческим комбинациям (artikkel № 7).

Eesti fraseologismi näitel välja toodud sõnaline määratlus – halba halvaga tasuma. Autor kasutab väljendit jutumärkides ja annab sellele veidi erineva tähenduse – teenele teenega vastama. Tõlk aga kasutab neutraalsemat venekeelset sõna, mis on ilma jäetud algsest mõttest, abstraktset, andes lugejale endale juurde mõelda, millistena olid kirjeldatavad kombinatsioonid.

Järgmises näites püüab tõlk asendada eesti fraseologismi enda isiklikuga, mis on loodud järgneva konteksti mõjust:

Kuskile tuleks tõmmata piir, et Eesti riigi etteotsa ei pääseks justkui tulnukad, kes ei jaga maad ega ilma, kuhu nad on maandunud...

Надо бы установить какую-то границу, чтобы в высший эшелон государственной власти Эстонии не проникали случайные пришельцы, не знающие ни погоды, ни аэродрома, куда им предстоит приземлиться... (artikkel № 69).

Antud juhul võib venekeelne lugeja arvata, millist täendust omab väljend «*ни погоды, ни аэродрома*» (eestikeelne vastavus – mittemidagi, mitte kõige vähematki, mitte põrmugi, üldsegi mitte), kuid tõlgitavas tekstis on see võõrana, selle tähendus aga udune. Säilitatud seejuures kõnelise väljendi mõningane kujundlikkus ei korva tekkivat ebaselgust. eeluures võtab tõlk arvesse vaid ühe sõna *ilm* (*nožoda*), tähenduse, mille ta võtab oma sõnaühendi aluseks. Kuid tõlk ei arvesta seda, et lähtesõnaühendis on aktuaalne ka teine tähendus, mille seost kehtestatakse sümboolselt väljenduse mõlema võtmesõna ühendamise ühte *maa+ilm*. Kuigi Reitsak pakub fraseologismile vastavust „*maa ja ilm*“ – «*белый свет*» (sõna

«свет» omab samuti mitu tähendust), ei kõla see antud kontekstis adekvatsena originaali suhtes.

Selles rühmas oli fikseeritud kolm fraseologismi, mis omasid venekeelseid vastavusi:

- 1) *Alles 1988. aastal sai Tartu Ülikool kunstikogu teemal häält teha. Kuid kulus veel kümme aastat, enne kui jää veidi liikuma hakkas* (laiendatud fraseologism).

И лишь в 1988 году Тартуский Университет снова поднял вопрос о своей художественной коллекции, но прошел еще десяток лет, пока этот голос был услышан (artikkel № 19).

Eesti lähtefraseologism omab venekeelset ekvivalenti «лед тронулся», kuid tõlk, ühendades kaks lauset ühte, valib tõlke asemel vaba ümberfraseerimise. Mõisteline erinevus seisneb selles, et eesti variant viitab konkreetsete tegevuste algusele, mis on tõestatav järgneva kontekstiga, tõlkes aga on vaid muutunud suhe probleemi, sellele pöörati tähelepanu.

- 2) *...Võib juhtuda, et kevadise sula ajal uputab Võrtsjärv ümberkaudsed alad üle ja lähedal asuvasse elupaikadesse ei pruugi kuiva jalaga pääseda* (muudetud on fraseologismi koosseis, lähtesõneühend – kuiva nahaga pääsema).

...То весенние воды могут затопить приозерные области и создать людям большие проблемы (artikkel № 23).

Tõlkena kasutatud väljend on mõtte poolest lähedane lähtefraseologismi tähendusele – milleski kahju kannatamata välja tulema. Vene vastavus, mida pakub Reitsak, – «выйти сухим из воды». Tulemusel kaotas tekst mitte ainult väljenudse kujundlikkuse, üleandmatuks jäi autori tähenduste mäng (otsese ja ülekantava).

- 3) *Avanenud piirid andsid kodus tasuva töö otsimisega kimpujäänutele võimaluse piiri taga läbi lüüa ja raha teenida.*

Открывшиеся границы дали возможность тем, кто потерпел неудачу в поисках работы у себя дома, вырваться за границу и там зарабатывать деньги (artikkel № 3).

Sõnaline sõnaühend *kimpu jääma* saavutas kontekstis teise grammatilise vormi, mis ei toonud endaga kaasa tähenduse muutumist (raskesse, täbarasse olukorda, kitsikusse sattuma). Väljend, mis on tõlgi poolt valitud asendusena, ei anna edasi täheldatavat teemat – selle tulemust, et inimene ei leidnud kodumaal tööd. Reitstaki kogumik

pakub lähtesõnaühendile järgmise fraseoloogilise vastavuse: *попасть в историю, стать в тупик*.

Tõlkealased lahendused selle rühma fraseoloogide tõlkimisel võisid olla tingitud sellest, et tõlk ei suutnud määrata eestikeelseid püsivaid väljendeid tekstis, kuna neis on muudetud kas komponentide koosseis, või siis mõisteline külg, või grammatiline vorm.

Üldmõtte ebakorrektnedasiandmine

Eesti selle rühma fraseologisme püüab tõlk anda edasi vastava venekeelse püsiva sõnaühendi vahendusel, 3 juhul on see tõepoolest olemas. Kuid, tehes ebatäpsusi koostiskomponentide kasutamisel, teeb ta tõlgitavas keeles vigu.

- *hauda viima (увести в могилу)* – õige on *свести в могилу*;
- *pinnal püsima (держаться на поверхности)* – õige on *держаться на плаву*;
- *seitsmendasse taevasse lendama (взлететь на небеса)* – autor kasutab modifitseeritud fraseologismi *nagu seitsmendas taevas olema*, millele vastab venekeelne «*быть на седьмом небе*».

Eesti fraseologism *musta pesu pesema* ei oma venekeelset vastavust, selle sõnasõnaline tõlge *перемывать грязное белье* on sarnane venekeelsele püsivale väljendile *копаться в грязном белье*, kuid selle fraseologismi tähendus erineb eestikeelse tähendusest. Antud juhul oleks vastavaks venekeelse püsiva sõnaühendi *перемывать косточки* kasutamine. Tõlgi poolt valitud variant ühendab endas mõlema fraseologismi mõningaid komponente, kuid mõiste üleandmist teostatakse ebakorrektselt, kasutades venekeelsele lugejale arusaamatut kujundlikkust.

Tänu kontekstile võib lugeja enamikel juhtudel aimata, mida pidas autor silmas, kuid keelelised vead alandava publitsistliku materjali kvaliteeti.

Ebaõige sõnasõnaline tõlge

Tõlgi võimetus määratleda tekstis püsivate fraseoloogiliste ühikute olemasolu viib selleni, et ta tõlgib iga sõnaühendi komponendi eraldi, mitte aga väljendit tervikuna.

Selle tulemusel saab fraas moonutuse, mis viib lugeja eksiteele ja avaldub negatiivselt kommunikatsioonil.

1) *22.30 lähen voodisse ja magan nagu kott.*

В 22.30 ложусь в постель и – засыпаю как мешок (artikkel № 15).

Eesti fraseologismi tähendus – väga raskesti, sügavalt magama. Reitstaki poolt pakutav vene vastavus – *спать как убитый*. Eesti keeles tehtav analoogia on küllalt udune vene keeles, seetõttu ei ole sõnasõnaline tõlge vastuvõetav, mis viib eksiteele. Sama puudutab ka järgmine näide:

2) *Päris kriitiliseks läheb meeste-naiste suhe küll pealt viitkümmet, kuid see ei huvita vähimalgi määral neid, kes pole kordagi tanu alla saanud.*

Довольно критическим становится соотношение мужчин и женщин в возрасте после пятидесяти, но это ни в малейшей степени не интересует тех, кто ни разу в жизни не надевал чепец (artikkel № 17).

Kujundlikkuse säilimiseks võiks tõlkes kasutada väljendit «*надевать подвенечное платье*», kuigi mis ka ei ole fraseologismiks, annab edasi püsiva lähteväljenduse (abielluma, mehele minema).

3) *Selleks ajaks on aga omaealistest vabadest meestest plats puhas, abiellunute õnn õitseb veel täies ilus....*

К тому времени уже, как говорят, песочница опустела, счастье тех, кто успел жениться, цветет полным цветом... (artikkel № 17).

Eestikeelse artikli autor kasutab modifitseeritud fraseologismi esialgsest *platsi puhtaks tegema* (kohta vabastama, minema), mille mõte seejuures säilib. Tõlkes aga osutus esemeline situatsioon olema muudetuks: vabade meeste-eakaaslaste puudumine on asendatud üksindusega, milles on naine, kes otsustas minna mehele peale kolmekümmet. See on toimunud selle tulemusel, et tõlk ei suutnud määrata tekstis püsiva väljendi olemasolu ja õigesti mõista väljenduse mõtet.

Fraseoloogilise väljendi sõnasõnaline tõlge muudab ütluste mõtet, viib lugeja selle mittemõistmiseni, mida tahtis öelda autor ning on isegi võimeline viima kirjeldatava esemelise situatsiooni moonutamiseni. Põhjused, mille tõttu see võib toimuda, on järgmised:

- tõlk ei ole võimeline määrama tekstis fraseologismi;
- ta ei mõista eestikeelse püsiva väljendi tähendust;

- ta ei tea, kuidas anda adekvaatselt edasi lähtesõnaühendit tõlgitavas keeles;
- ta ei arvesta kultuurilisi erinevuseid ja ei arva ära lugeja reaktsiooni sõnasõnalisele tõlkele.

Ebaõige tõlge

Tõlgi võimetus määrata tekstis püsivat sõnaühendit ja selle tähendust, tõid 7 juhul kaasa tõlke, mille mõte sügavalt erineb lähtetähendusest:

- *marjaks ära kuluma* (väga, hädasti vaja olema) – *приобретать значение*;
- *korda minema* (õnnestuma) – *беспокоить*;
- *heas usus* (kellelegi või millelegi lootes, kedagi usaldades) – *легковерно*,
- *pahaks panema* (kellegi peale pahaseks saama) – *вменять в вину* (признавать что-либо виною, обвинять);
- *halvas kirjas* (ebasoosingus, halvas kuulsuses olema) – *дурной вкус*, Reitsaki poolt pakutud vastavus – *быть на худом (плохом) счету*;
- *hammas ei hakka peale*, lähtefraseologism *hammas hakkab peale* (keegi saab kellestki või millestki jagu, suudab kellegagi või millegagi toime tulla) – *зацепиться невозможно*;
- *pähe turgatama* (äkki, juhuslikult mingile mõttele jõudma või tulema) – *ударил в голову* (опьянеть), õige on – *пришло в голову*.

Kõikides nendes näidetes ei kasuta tõlk fraseoloogilist tõlget, juhtudel, kui ta ikkagi diferentseerib väljendi kui püsiva, määratakse selle tähendus konteksti järgi, kuid mitte täitsa õigesti. See viib selleni, et lugeja viiakse eksiteele, lause omandab aga moonutatud mõtte. Näiteks:

Rahvasaadikule läks tollal korda vaid see, et rublad kui Eesti rahva vara raisku ei läheks, ja ta ei pärinud rohkem.

Депутата в то время беспокоило лишь то, чтобы рубли как достояние эстонского народа не пошли бы на ветер, о большем он не допытывался (artikkel № 18).

Tasub märkida, et tõlk ei kasuta üldse fraseologismide kombineeritud tõlget, see tähendab moonutatud viiside kooslust (ekvivalentne, analoogne, kirjeldav). On võimalik, et siis toimub teksti mahu suurenemine. Lisaks fraseologism kui teksti element, mis loob kujundlikkuse ja ilmekuse, see on vähem tähtis publitsistlikule

tekstile, kui ilukirjanduslikule, seetõttu ei pöörata püsivate lähteväljendite tõlkimisele suurt tähelepanu.

110-st venekeelsest fraseologismist, lisatud tõlgi poolt artiklite teksti, on 82 (kolm neljandiku) sõna või sõnaühendi tõlkeks, mis ei ole eesti keeles püsivateks.

- *Või veel enam, kellele kuuluks juba plikapõlves kinnisvara pealinna südames? Или более того, которой уже с младых, как говорится, ногтей принадлежала бы недвижимость в самом сердце столицы* (artikkel № 26).
- *Seltskonnaajakirjade lemmikuks tõusnud Max Kaur <...> oli aastaid tagasi iganädalane külaline Merivälja pansionaadis. Макс Каур, ставший в одночасье «любимчиком» желтой прессы был в свое время постоянным посетителем пансионата для престарелых в Меривьяля* (artikkel № 36).
- *Üks noormees läks poodi lapsele viinereid ostma ja sidus oma koera (õnneks mitte lapse!) seniks posti külge. Некий добрый молодец, зайдя в магазин купить ребенку сосиски, оставил своего четвероногого питомца у входа (хорошо еще, что не ребенка!)* (artikkel № 68).

Teostatud asendus teeb kõne väljendusrikkamaks. Lisaks sellele mängivad fraseoloogilised ühikud tekstis stiilikujundavat rolli, mis ei ole vähetähtis publitsistlikele žanridele, eriti arvamusele. Teksti viidud püsivad väljendused soodustavad lisaks mõju tugevdamist lugejale, see tähendab artikli pragmaatilise funktsiooni täitmist.

Kuid tuleb arvestada, et fraseoloogilise ühiku motiveerimata lisamine (28 allesjäänut) suurendab artikli mahtu, nende kasutamine aga ranges publitsistlikus žanris peab olema õigustatud.

Terviklikult saab tõlk normaalselt hakkama fraseologismide edasiandmisega, mis omavad vastavust vene keeles, on lähedased talle komponentses koosseisus või omavad läbipaistvat mõtet. Negatiivset mõju kommunikatsioonile osutatakse neil juhtudel, kui ta ei ole võimeline määrama tekstis püsivat väljendit või mõista selle

mõtet. Tõlkeartikli teksti venekeelsete fraseoloogiliste ühikute põhjendatud sisseviimine on edukas mitteinformatsioonižanri artiklites.

4.8. Stilistiliselt markeritud sõnad

Kuna stilistiliselt markeeritud leksikoni kasutamine on otseselt seotud artikli žanriga, on küllalt tähtis selle analüüs, mil määral seda kasutab autor lühendamata originaaltekstis, milline hulk materjali tõlgitakse vene keelde stilistiliselt markeeritud vahenditega ja kui palju sõnu, mis omavad sõnastikus stiilimärgendi, sisestab tõlk artiklisse ise.

Artikli žanr	Stilistiliselt markeeritud sõnad (SMS)		Tõlkesse lisatud venekeelsed SMS	Artiklid ainult neutraalse sõnavaraga	Artiklite hulk
	Eesti keelsed	Tõlgitud SMS-ga			
Uudis	19	3	41	9	34
Olemuslugu	14	8	65	2	14
Arvamus	20	7	87	1	19
Intervjuu	1	-	12	-	3
Reportaaž	-	-	5	-	1
Muu (küsitlus)	-	-	-	1	1
Kokku	54	18	210	13	72

Esimene, mida demonstreerib toodud tabel – on materjali stilistilise adaptatsiooni kõrge tase: tõlge sisaldab neli korda enam sõnu, mis omavad sõnastikus stiilimärgendi, kui lähtetekst. Kusjuures on originaali sõnade stilistilise markeeringu täitmise tase küllalt madal – vaid kolmandik on tõlgitud stilistiliselt markeeritud sõnadega, millest esialgsele identset stilistilist värvingut omavad pooled sõnad. Kuid tuleb arvestada sellega, et mitte igale eestikeelsele stilistiliselt markeeritud lekseemile on olemas venekeelne vastand.

Lisaks sellele demonstreerib tabel näitlikult erinevuse autori ja tõlgi vahel stilistiliselt markeeritud sõnade (SMS) kasutamist informatsioonilises žanris (uudis). Kui arvamus žanri originaalne artikkel sisaldab umbes sama arvu stilistiliselt markeeritud lekseeme nagu ka uudistežanri lähtetekst, siis tõlkes see vastavus muutub järsult – SMS on poole vähem. Sama tendents – tõlgi püüdlus kasutada uudises neutraalset sõnavara – on kajastatud ka vene SMS lisamise veerus (protsendiline suhe samasugune). Kuid tasub märkida, et 9 eesti SMS, mida kasutati uudistežanris, omavad märgendeid, mis viitavad mitte emotsionaal-ekspressiivsele värvingule

(näiteks, *halv.*) või kasutamise piiritlemisele kirjakeeles (*argi*), vaid sõnarakenduse spetsiaalsele sfäärile. Ning kõige suurem arv artikleid, mis kasutavad vaid neutraalset sõnavara, on esitatud just informatsioonses žanris (neljandikul üldarvust). Kusjuures nii autoril, kui ka tõlgil on jälgitav SMS sagedane kasutamine arvamuse žanris. Vaid ühes selle žanri artiklis kasutatakse ainult stilistiliselt neutraalset sõnavara.

Nüüd peatume üksikasjalikumalt eestikeelse lühendamata teksti ja selle tõlke klassifikatsiooni andmetel (vt. Lisa 5).

Edukamalt sai tõlk hakkama originaalsõna stilistilise värvingu edasiandmisega lekseemi juhtudel, mis omavad kirjakeeles kasutamise stilistilist piirangut. Kolmandiku (12 sõna) tõlgib ta vene kõnelekseemiga, näiteks:

pritsimees (*argi*) – *пожарник* (разг.) (võrreldes neutraalsega *tuletõrjuja* – *пожарный*).

Ühel juhul parafraseerib tõlk fraasi, asendades markeeritud sõna sama juurega neutraalsele tegusõnale (*горький* – *огорчить*):

Tarbijatele andis küll mõru tagasilöögi euroliiduga kaasnenud suhkru- ja bensiinihinna kallinemine...

Потребителей несколько огорчило связанное с Евросоюзом подорожание сахара и бензина... (artikkel № 3).

Kahel juhul teostati tõlget emotsionaalset värvingut omavate venekeelsete sõnade kasutamisega: *шутл.* (1) ja *презр.* (2).

- 1) Üks proua annab igal hommikul oma mehele põse peale musi, kui see ta autoga tööle viib.

Одна милая дама, уходя по утрам на работу, всегда чмокает мужа в щеку на прощанье (artikkel № 68).

- 2) HK on varaste punt!.

БК – свора воров (artikkel № 7).

Tõlkides lekseemiga, mis omab erilist rakendussfääri, kasutab tõlk SMS kolmel juhul, kuid üheski näites ei lange märgendid kokku (vt. tabelit Lisas 5). Enamgi veel, saab selgeks, et tõlgitav keel ei anna võimalust selliseks ülekandeks, mille puhul säiliks lähtemarkeering. Ning tingitud on see kultuuriliste ja sotsiaalsete erinevustega spetsialiseeritud sõnavara kasutamisel, mis aga ei mõju tõlke adekvaatsusele:

- *Õlil on vaid kaks miinust: pihustid, pumbad jms kuluvad kiiremini.*
У сланцевого масла есть только два минуса – форсунки, насосы и прочее быстро изнашивается... (artikkel № 9).
- *Sõna algses tähenduses on Savisaar oportunist (<...>), sest ta tegutses hetkeseisu täpselt arvestades Eesti lahtihaakimise nimel...*
Сависаар оппортунист в самом прямом значении этого слова (<...>), ибо он действовал на данный момент точно в соответствии с состоянием движения откола, расщепления Эстонии (artikkel № 14).

Eesti ajaloolise lekseemi *rehepapp* tõlge („mõisa rehtede valvaja ja kütja“, artikli kontekstis – „Iraagi valvaja Armeerika riigi teenistuses“), mis lisaks on veel ka reaaliaks, on täidetud ebaõigesti kõnesõnaga *простофиля* («тот, кто глуповат, малосообразителен»), mis muutis kogu fraasi mõtte:

Iraagi-missiooni tulemusena on Eestil nüüdseks kaks hukkunud sõjameest ning rehepapi kuulsus laias maailmas.

Результатом миссии в Ираке на сегодня у Эстонии являются два погибших солдата и репутация простофили в глазах всего мира (artikkel № 21).

Tõlge, lisaks sellele, et viib lugeja eksiteele, viib väljendisse sisse negatiivse hinnangu, provotseerides informatsiooni ebaõiget interpretatsiooni.

Ülejäänud juhtudel kasutab tõlk neutraalset sõnavara. Võib eeldada, et otsida stilistiliselt vastavust vene sõnale, ei võimalda tal ajalised raamid.

Nüüd iseloomustame detailsemalt stilistiliselt markeeritud sõnavara, mille tõlk sisetab oma teksti (Lisa 6).

Enamikel juhtudel (kolm neljandikku) tõlgitakse stilistiliselt neutraalne eesti sõna venekeelse SMS abil.

hoolimatus – безалаберность (разг.), *tagama* – вздремнуть (разг.), *küsima* – вопрошать (высок.), *ajakirjanik* – газетчик (разг.), *jalad laua peale tõstma* – задрать ноги на стол (разг.), *palju* – куча (разг.), *poiss* – пацан (разг.), *kolima* – перебраться (разг.) и перекочевывать (разг.), *hulk* –

плеяда (разг.), *hottikul* – *поутру* (разг.), *uus* – *свежеиспеченный* (разг., шутил.), *selline* – *этакий* (разг.) и т.д.

Selle samaga loob tõlk autorliku “mina”, lisab ekspressiooni arvamuse, intervjuu ja reportaaži žanri artiklitesse, kuid sisetab ka hinnangu, mis provotseerib informatsiooni mõningase interpretatsiooni olemusloo ja uudise žanri tekstides.

Sõna *välisminister* tõlkimisel, kui peeti silmas naisterahvast, tegi tõlk vea, asendades neutraalse lekseemi *министр (иностранных дел)* kõnelisega *министерица* («жена министра»). Selle samaga toimus semantiline nihe. Kuigi artikli kontekstis, kus toimub konkreetne viide isiksusele ja tema poolt hõivatud ameti korrektsele kasutamisele, mõistmatust ei teki. Kuid teostatud asendamine demonstreerib tõlgi asjatundmatust.

43 lisalekseemi, mida sisestatakse teksti ja ei oma originaalis lähtesõna, on:

- kõnelised osakesed (*аж, де, как-никак* и т.п.);
- sõnad, mis on sisestatud lause formuleeringu muutuse tulemusel
(...*В данном случае студенты, преподаватели, те, кто ведает* (кн.)
порядком.
... *Antud juhul üliõpilasi, õppejõude, õppetöö korraldajaid (статья № 63).*),
enamuses on need kõnelised ja vähendatud lekseemid;
- vähendatud sõnade tõlkealane vaba lisamine
(*Когда в школе меня начали дразнить дылдой* (разг.-снижен.) *за мой рост.*
Siis, kui mind koolis pikkuse pärast narrima hakati... (artikkel № 16)),
mis sageli loovad artiklis hinnangut
(*Сказано круто* (жарг.), *тем более, что карикатура изображала Йессе и Палу с чемоданчиками в руках...*
Karikatuur kujutas Jesset ja Palu kiirel sammul pungil kohvritega... (artikkel № 7)).

Nagu ka autor originaalsetes eestikeelsetes artiklites, nii ka tõlk kasutab kõige enam stilistiliselt markeeritud sõnu, mis omavad kirjakeeles kasutamise stilistilist piirangut. Kuid on vähe spetsialiseeritud sõnu, mis on seotud nende markeeringute eripärasusega

vene keeles ja kasutamisega publitsistlikkus tekstis. Suuremas osas, kui originaalis, kasutatakse kasutamisest väljuvaid lekseeme, samuti märgindeid omavaid, mis viitavad emotsionaalsele värvingule.

Tõlgetes on jälgitav tendents, mis on täheldatud originaalteksti SMS tõlke analüüsil, kuid mis antud juhul tegutseb tagasisuunas: neutraalsele eestikeelsele sõnale vastab stilistiliselt markeeritud sõna vene keeles.

rutiin – *рутина* (неодобр.), *autoritaarne* – *авторитарный* (кн.), *audit* – *аудит* (финанс.), *loll* – *дурак* (бран.), *lumpen* – *люмпен* (разг.), *paaniline* – *панический* (разг.), *potentsiaal* – *потенциал* (кн.), *eliit* – *элита* (ирон.) и т.д.

Niisiis on SMS edastamine seotud lekseemiga markeerimise eripäradega erinevates keeltes, mis enamjaolt puudutab sõnu, millised omavad spetsiaalset rakendussfääri. Seetõttu ei ole alati võimalik teostada markeeringu adekvaatset edastamist.

Lisaks sellele täidavad SMS erinevat funktsiooni erinevate žanrite tekstides. Selle realiseerimiseks kasutatakse ka teisi vahendeid. Nii on selle kategooria andmete kogumisel täheldatud grammatiliste vahendite (näiteks, deminutiivsete suffiksiste) sagedast kasutamist tõlgetes hinnangu edasiandmiseks.

Selle kategooria andmete analüüs näitas, et originaalis kasutatud stilistiliselt markeeritud sõnu püüab tõlk edasi anda enamikel juhtudel neutraalse venekeelse lekseemiga. Tekkis selline arvamus, et ta teeb seda selleks, et venekeelsele lugejale oleks arusaadavam, mida tahtis autor öelda. Kusjuures allutab ta neutraalse lähteteksti aktiivsele stilistilisele adaptatsioonile, tehes selle samaga ekspressiivsemaks, hinnangulisemaks, selgelt väljendunud autorliku “minaga”. Ja kuigi vahelesegamine lähteteksti toimub selle žanrilise spetsiifika arvestusega, tingib taoline praktika interpretatsioonilised ja mõningatel juhtudel isegi sematilisi nihkeid, mis on publitsistikale vastuvõetamatud.

Tulemused näitavad ka seda, et tõlget teostatakse enamikel juhtudel intuitiivselt, vastavuste valikut tehakse spontaanselt, põhjendamatult, läbimõtlematult. Tõlk ei osuta tõenäoliselt vajalikku tähelepanu lähteteksti analüüsile ja ei määra enesele

nendes stilistiliselt markeeritud sõnade olemasolu ja funktsioone, tulemusena osutub see kategooria olema ebaadekvaatselt edastatuna, lähtesõnum aga moonutatuna.

5. JÄRELDUSED

Kuna antud töö ees seisab ülesanne praktiliselt kasutada uurimuse käigus saadud informatsiooni, siis on otstarbekas võtta kokku tulemusi ja anda mõningaid soovitusi ning ettepanekuid publitsistliku teksti tõlkimise kohta eesti keelest vene keelde.

Erinevalt tavalise kommunikatsiooni meedia kaudu, kui lugeja ise valib materjali, toimub meediatõlgete puhul n.n. topeltvalik. Suurest hulgast materjalist, mida produtseerib eesti press, ütleme, nädala joosul, valib tõlkija 3-4 artiklit, mida pakub venekeelsele lugejale. Rubriigi „Eesti pressi lehekülgede jälgedes“ artiklite alusel formeerib venekeelne auditoorium ettekujutuse sellest, milliseid teemasid, probleeme ja küsimusi esitab eesti meedia avalikkusele. Millisel viisil toimub materjali valik ja mida tõlgitakse?

Orientatsioon soliidsetele väljaannetele on kahtlemata peamine pluss tõlkematerjalide valikul. Tähelepanu äratavate vahendite olemasolu lähteartiklis mängib seejuures üsna tähtsat rolli, kuid tõlkija ise säilitab originaali ekstralingvistilist vormi päris harva, mis on seotud selle taasesituse iseärasustega. Üldise konteksti (teine väljaanne, rubriik ja publikatsiooni kuupäev) muutmine teeb temaatika rolli tõlkematerjali valimisel veelgi tähtsamaks. Põhjapanevaks osutub sisu, mitte aga vorm. Kuigi Infopressi tõlkijad on selles mõttes orienteerunud suuremal määral lugeja elulähedusele kui üldriikliku tähtsusega majandusliku ja poliitilise informatsiooni edastamisele, tuleb arvestada ka rohkem artikli peategelastega ning lokaal-ruumilist aspekti. Siiski materjale, kus on näha mainitud tunnuste lähedust venekeelsele auditooriumile, on küllalt vähe. Tõlkija peab arvestama oma lugeja võimetusega end tähtsa teabega kursi viia eesti keele mitteoskamatus tõttu ja täitma seda funktsiooni lugeja eest, aga mitte pakkuma meelelahutusliku iseloomuga materjale.

Analüütilise žanri artiklite valik võimaldab nende aktuaalsust säilitada, arvestades tõlkimisele raisatud aega. Infopressi tõlkijate orienteerumine uudisežanri artiklite domineerimisele ei ole antud juhul õigustatud: nad on sunnitud valima materjali, mille teema ja sündmused on vähemal määral seotud konkreetse hetkega. See teeb valiku „pehmeks“, mis tähendab, et tõlgitakse infot, mille sisu on väljendatud huvipakkuvate elementidega.

Analüüs näitas ka seda, et läbivaadatud eestikeelse lähtematerjali hulga kahandamine viib alla valiku kvaliteedi, seepärast ei tohiks kasutada tõlkimisel ühe numbri artikleid.

Jäi mulje, et tõlkijatel puudub kindel kontseptsioon materjalide valimise suhtes seoses sellega, et valik on väga ebaühtlane ja ei ole leitud selle tõlkimisel ilmset loogikat. Kuigi võib-olla kontseptsiooni pole võimalik selgitada antud töös katutatud meetodika põhjal.

Transformatsioonide tulemusel on pealkirjad peaaegu ainus lugeja artiklile tähelepanu äratavaks vahendiks. Kõik nendes tehtud muudatused (väljajätted, lisad, vahetused), mõjuvad negatiivselt kommunikatsiooni, kui nad pole tingitud tõlkija püüdega adpteerida pealkirju uuele auditooriumile. Seda puudutab ka juhtlõige. Siin isegi lausete ühendamise ja ümber jaotamise lõigetes võib tähenduslikke aktsente nihutada jättes teksti ilma väljendusliku loogikata. Mingil juhul pole lubatud juhtlõike väljajätmine uudisest, kuid, nagu näitas uurimus, võtab osaliselt sel juhul selle funktsiooni enda peale pealkiri. On märgata ka teist tendentsi: pealkirja muutumise või juhtlõike lühendamise puhul võib nende funktsiooni võtta alapealkiri. Pealkirjade tõlkimisel ja transformeerimisel on vaja lugeja reaktsiooni prognoosida ja seda, millised ootused võivad tal tekkida tausta ja kultuurtraditsioone arvestades. Nii näiteks viite säilitamine autorile eestikeelses artikli pealkirjas sõltub tema funktsioonist originaalis, lugeja informeeritusest mõne konkreetse isiku kohta. Tõlkimisel tuleb arvestada ka üldise konteksti muutust – teine väljaanne ja teised publikatsioonid numbris, mis kaasnevad artikliga. Infopressi tõlkijatel ei õnnestu see alati, tulemuseks rikub see kommunikatsiooni edukat kulgemist. Pealkirjade analüüs näitas üht seaduspärast joont: tõlke adekvaatsus sõltub mitte edastamise viisist, vaid tõlkija suunamisest venekeelse lugeja teatud vastuvõtlikusele. Žanrilised konventsioonid, mis puudutavad juhtlõike kirjutamist, on jälgitud juhtudel, kui tõlketekst läheneb maksimaalselt originaalile. Nende rikkumine on vältimatu lähteteksti lühendamisel ja/või oma teksti vabal lisamisel. Tõlkija tegevused võivad olla tingitud sellega, et ta ei arvesta tõlkeartiklite žanrilisi iseärasusi (seda sama olulist vajakajäämist on leida ka mõnedes uurimistöödes, näiteks Ilves 2002), järgib vene pealkirjastamise traditsioone, mille tulemusel on pealkiri rohkem üldistatud,

eemaldatud, vähem põhitekstiga seotud. Nii meelitab tõlkija lugeja tähelepanu artiklile mitte pealkirja informatiivsuse arvel, vaid selle ekspressiivsuse arvel.

Kategooriatest, mis tekitavad raskusi tõlkimisel, osutusid kõige aktuaalsemateks publitsistliku teksti puhul pärisnimed ja fraseologismid. Kõige sagedasem on olnud isikute nimede ja tinglike nimetuste kasutamine. Püsiühendite olemasolu on otseselt seotud teksti publitsistliku žanriga: oma iseloomu poolest tavakeele lähendatud artiklid (arvamus, intervjuu) olid suuremal määral fraseologismidega küllastunud. Lähtetekst sisaldab üsna vähe eesti stilistiliselt markeeritud sõnu, kuid tõlkeprotsessis muudetakse sõnumite stiili kergekäeliselt. Reaaliasõnad on haruldane nähtus teksti funktsionaalsuunitlusest lähtudes.

Pärisnimede ja reaaliade edastamisviisiks on kasutatud päris tihti mitte eeldatud uurimuse alguses asendus vene analoogiga, mis sai tavapäraseks mõne objekti märgistuseks venekeelses keskkonnas. Analoogia kasutamise juhtumid analüüsitud artiklites näitavad seda, et see viis on täiel määral vastuvõetav alternatiiv transkriptsioonile või laadina kirjale. Kuid on oht analoogide tõlkeviisi kasutuses: nad pole fikseeritud. Seepärast võivad erinevad venekeelsed meediakanalid nimetada erinevalt, näiteks, üht ja sama asutust. Mis omakorda viib auditooriumi segadusse. Nii isegi analüüsitud artiklites ei järgi tõlkija alati üht väljavalitud mudelid.

Reaaliade edastamise analüüs näitas, et nende sõnade koloriidi säilitamine astub meediatõlgetes teisele plaanile ja osutub tähtsaks vaid juhul, kui reaaliade kaudu on väljendatud teatud lähteteksti autori kontseptsioon ehk kui tegemist on reaalia-sõnaga ka originaalartikli jaoks. Eesti päritolu reaaliade edastamisel esineb dominandina informatiivsus, mis ei hävi analoogiga asendamisel, kui selline edastus on põhjustatud tõlkija püüdega luua oma lugejal muljet, mis on sarnane lähtesõnumi lugeja muljega. Ebaõige reaaliade edastamine võib mitte ainult negatiivselt autori kontseptsiooni realiseerumisele tunda anda, vaid ka põhjustada informatiivseid ja tähenduslikke nihkumisi. Vead tekkivad oskamatusel neid elemente tekstist eristada ja nende tähendusest aru saada. Samad põhjused viivad ebakorrekse fraseologismide edasmiseni sõnasõnalise või ebaõige tõlkimise teel.

Pärisnimede õige edastus on kommunikatsiooni eduka kulgemise üks tingimustest. Seda tekistab see, et tõlkija teeb transkribeerimise vigu, kasutab mitu ühe ja sama nimetuse kirjutamisvariante, ei diferentseeri tekstis pärisnimesid, pole tähelepanelik nende edastamisel ja segab kokku tõlkeviisid. Edukaks võib nimetada toponüümide edastust vene analoogiga, kui säilib side originaalse nimetusega ning juhtudel, kui asendus on venekeelses keskkonnas kasutusel püsima jäänud variant.

Infopressi tõlkijad ei oska kõiki võimalike fraseologismide edastamisviise (näiteks ei kasutada üldse kombineerimist). Eesti püsiühendite modifitseerimine autori poolt viib tõlkija oskamatuseni neid (või nende tähendust) kindlaks määrata tekstis, mis tekitab vigu. Viimased alandavad tõlke kvaliteeti ja isegi situatsiooni muutust ehk lähteteksti informatiivseid moonutusi. Fraseoloogiaüksuste ja stilistiliselt markeeritud sõnade motiveeritud sisseviimine tõlketeksti arvestades artikli žanri on teksti adaptatsiooni edukas võte. Kuid sellega ei tohi luua hinnangut, mida originaalis pole. Seda pole alati õnnestunud ajakirja Infopress tõlkijatel. Stilistiliselt markeeritud sõnade edastamisel on tähtis arvestada funktsiooni, mida nad täidavad lähtetekstis, sest see on tähtsem, kui mõne ühe lekseemi stilistiliselt adekvaatne edastamine. Tõlkija võib fikseerida SMSde arvu ja nende stiilimärgendite iseloomu ning siis tulemkeeles vastavuste puudumise juhul realiseerida nende funktsiooni teiste keelevahenditega.

Suure hulga faktilise informatsiooni väljajätmine mõjub negatiivselt nii tõlke adekvaatsusele kui ka kommunikatsiooni protsessi õnnestumisele lähtesõnumi autori ja venekeelse lugeja vahel. Kusjuures eriti mõjuvateks on mõnede sõnade ja lause osade lühendamine, sest sel juhul toimub tavaliselt ülejäänud informatsiooni moondumine. Analüüs näitas, et publitsistikatekst pakub päris vähe võimalust selle mahu lühendamiseks (väljajätete arvel) ilma informatsiooniliste kaotusteta. Seepärast on kompressiooni võtte kasutus eelistatav artikli transformeerimise võtteks. Väljajätete kvalitatiivne analüüs lubab eeldada, et tõlkimata jääb see, mida tõlkija ise ei osanud dekodeerida teise keelegrupi esindajana.

Kommunikatsiooni protsessi mõjutab positiivselt tõlkija orienteerumine lugeja lõputeksti tajumisel. See põhjustab sisseviimist teksti lisaelemente, mis on kutsutud aitama saajat ühetähenduslikult sõnumit interpreteerida. Kuid enamuses lähteteksti transformatsioonid mõjutavad ebasoodsalt kommunikatsiooni akti edukust. Eriti tasub

selles mõttes esile tõsta ümbersõnastamise kasutust. Kõikides juhtudes, kui toimub äraminek originaalartiklist, moonutatakse informatsiooni. Ja vastupidi originaali täpne järgimine tõstab tõlke adekvaatsust. Kuigi sattudes sellega lähtekeele mõjule teeb tõlkija vigu oma emakeeles, mis viib allapoole lõpptoode kvaliteedi.

Publitsistliku materjali kvaliteet alaneb järgmiste vene keele reeglite mittekinnipidamisel: leksikaalne liituvus, jutumärkide kasutus, pärisnimede kirjutamine (nendes juhtudes, kui see erineb eesti keelest).

Tõlkija vigade tekkimise põhiliseks põhjuseks on ebapiisav originaal keele oskamine ja tähelepanematu suhtumine tähenduste süsteemile lähtetekstis (Garbovski 2004) ning ka vene keele reeglite nõrk tundmine.

Keeletasemel on märgitud tendentsi moodustada neologisme eesti sõnade liitmise eeskujul ja sõnade teise järjekorra kasutamisel. Vene tekstis näivad need välja võõrelementidena, kuid mitte lubamatudena. Mis aga pole ajendiks taolise praktika jätkamiseks.

Uurumise käigus on selgunud nõudmiste rikkumine, mis on esitatud sisule orienteeritud tekstidele (sisu plaani säilitamine ja tulemkeele domineerimine),. Eriti ilmnes see fraseologismide edastamise analüüsil (sõnasõnaline ja ebaõige tõlge). Juhtudel, kui tõlkija püüab järgida mainitud nõudmisi, teeb ta faktilisi vigu.

Peale seda on tõlgetes ka rikunud üldised nõudmised trükitekstidele. Suur lisamiste hulk segab väljendamise kokkusurutust ning nimetuste tõlkimisel pole alati kasutatud üldjärgitavaid täpseid, ühetähenduslike, püsivaid vastavusi, seda enam tehakse vigu.

Infopressi tõlkijad rikuvad nõudmisi, mida esitatakse suuremal määral publitsistliku teksti autorile, mis aga ei kaota oma aktuaalsust meediatõlgetes:

- sekkuvad tsitaatidesse (muudavad nende sisu),
- jätavad välja allikaviiteid (seal hulgas lähteartiklile),
- ei säilita tasakaalu edastamisel informatsiooni, milles on põhjus-tagajärg seos või probleemi või konflikti positiivsed ja negatiivsed küljed kajastatud.

Transformatsioonide analüüs näitas ka tõlkijate mittemõistmist meediateksti struktuuri ja kirjutamise põhimõtetest.

Pealkirjade edastamisel:

- on rikunud struktuurseid ja tähenduslikke seoseid teksti ja pealkirja vahel;
- pole edastanud oluline, vaid luuakse abstraktsem ja üldistavam pealkiri;
- luuakse pealkiri, mis ei kujuta endast iseseisvat tervikut, millest aru saamiseks pole vaja artiklit lugeda.

Kuid pealkirjade tõlkimise väärtusena tasub nimetada seda, et tõlkija ei kasuta vähetuntud nimesid.

Nagu juba oli märgitud, kõige soodsamalt mõjutab kommunikatsiooni protsessi tõlkeoperatsioonid ehk teksti deformatsioon, mis on põhjustatud püüdega lähteteksti teisele lugejale adapteerida. Kuid uurimus näitas, et ilmselt ei anna tõlkija ise endale aru sellest, mida ja miks ta teeb. Niisiis tehakse adaptatsiooni mõistmatult, ilma kindla hoiakuta, sest uuele ajale ja kontekstile kohandatud tekstielementide kõrval on olemas ka täiesti mitteamusaadavad venekeelsele lugejale elemendid (näiteks, inglisekeelsed sõnad ja väljendid ilma tõlketa, mis eeldavad head võõrkeeles oskust). Ühest küljest säilib see saajal artikli väljarebitu teisest kontekstist ja kultuurist tunnet, kuid teisest küljest teeb see mõned fragmendid täiesti mitteinformatiivseks venekeelsele lugejale.

Meediatõlgete analüüsi seisukohalt tõlkija otsuste mõju kommunikatsiooni akti edukusele selgitas konteksti erilist rolli tõlketeksti tajumise protsessis, mida ei saaks puhtalt lingvistiline analüüs: mõnede lekseemide või väljendite ebaõige, eksliku tõlke puhul aitab kontekst lugejal aru saada, mida pidas silmas originaali autor. Tulemuseks on likvideeritud mõni osa tõlkevigadest, mis viivad arusaamatuseni.

6. DISKUSSIOON

Meediatõlgete edasine uurimine võiks tuua suurt kasu ajakirjanikele, kes vahetult puutuvad kokku oma praktikas vajadusega tõlkida ühest keelest teise keelde, aga ka nendele, kes õpetavad tõlkeaineid. Antud uurimuses kasutatud lähenemisviis baseerub suuremal määral massikommunikatsiooni teooriate põhimõtetele, seepärast aitab see esile tuua ja analüüsida mõningaid tähtsaid struktuure, mida ei arvesta tõlgete uurimisel lingvistid.

Antud töö käsitleb publitsistliku teksti vastandamisel ilukirjandus-, teadus- ja teistele teksti tüüpidele. Meediatõlgete edasiseks uurimiseks osutub otstarbekohaseks detailseima arvustusega analüüs iga žanri spetsiifikat eraldi ehk tõlketekstide vaatlemine nende vastandamisel teineteisele žanriliste tunnuste järgi (näiteks ainult uudiste tõlgete uurimine). Selle kvalitatiivse uurimise käigus võiks selgitada autori kontseptsiooni, elementide funktsioone tekstis ja seda, kuidas nad realiseeruvad tõlkes. Tähtsaks osutub ka nende elementide väljaselgitamine, mille kaudu viitab autor laiemale rahvuslikule kontekstile, sest selle informatsiooni tajumine pole erinevate kultuuride saajatel ühesugune.

Saadud tulemused võiks tõendada või ümber lükata praktilise uurimise teel: selgitada, kuidas tajuvad lähteteksti eestlased ja millist muljet jätab nende tekst, siis võrrelda andmed nendega, mis on saanud tõlketeksti venekeelsetelt lugejatelt. Oluliseks panuseks oleksid intervjuud tõlkijatega. Kuhjuks keeldusid sellest Infopressi töötajad. Tähtsaks oleks ka tulemuste hindamisel väljaande toimetaja rolli selgitamine meediatõlgete loomise protsessis.

Materjalide valiku analüüsimisel võiks võtta arvesse järgnevates uurimustes publikatsioone teistes venekeelsetes meediakanalites, kas dubleeritakse informatsiooni?

Keeleveade uurimine võiks selgitada, millised grammatika rikkumised mõjutavad negatiivselt kommunikatsiooni protsessi.

Andmete kogumisel analüüsimiseks on selgitatud ebaõige lähtesõnumi mõtte edastamise juhtumeid, mida polnud võimalik analüüsida antud uurimuse raames. Eelnevalt võib öelda, et mõned sarnased vead on põhjustatud sellest, et tõlkija ei pea silmas eesti sõnade mitmetähenduslikkust ja valib vastandi mitte selle tähendusega, mis oli originaalis. See omakorda võib tunnistada üldise teksti konteksti mittearvestusele, mille abil tehaksegi kindlaks sõna või väljendi tähendust.

Siin tasub juhtida tähelepanu sellele, et ajakirja Infopress meediatõlgete keelt mõjutab tõenäoliselt venekeelse Eesti meedia keel. Ja tüüpilised vead, mis esinevad analüüsitud materjalides, võivad olla seotud vene keele funktsioneerimise eripäraga Eesti riigi territooriumil.

7. KOKKUVÕTE

Keel pole ainult inimsuhtlemise vahend, vaid ka kontakti takistav barjäär, kui läbirääkimisest võtavad osa erinevate rahvuste ja kultuuride esindajad. Tõlke abil silutakse seda eraldatust, kuid kommunikatsiooni akt kujuneb keerulisemaks ja on suuremal määral allutatud välisteguritele. Nii sõltub tõlkijast, millist informatsiooni ja millises mahus saab lugeja.

Uurimuse käigus saadud tulemused näitavad tõlkija tehtud operatsioonide tähtsust ja nende mõju kommunikatsiooni edukale lähtesõnumi kulgemisele autori ja lugeja vahel. Muutused mitteverbaalsel tasemel põhjustavad seda, millist informatsiooni saab lugeja enne artikli lugemist ja millised on tema ootused teksti suhtes. See kahtlemata mõjutab otsuse tegemist, kas lugeda artiklit või mitte. Muutused verbaalsel tasemel mõjutavad seda, millises mahus saab informatsiooni tõlke lugeja võrreldes originaali lugejaga. Nad mõjutavad ka venekeelse saaja arusaamist tõlketekstist ja sõnumi interpretatsiooni iseloomu.

Enamus juhtudel ilmnevad tõlkeoperatsioonid negatiivselt kommunikatsiooni protsessile. Ja vastupidi, edukaks selles mõttes kui järgitakse täpselt originaali. Erandiks on lähtematerjali motiveeritud adaptatsioon uuele auditooriumile arvestades taustteadmisi ja publikatsiooni teise aja ning konteksti arvestades.

Uurimus näitas, et meie juhul on tõlkija kaasahaaramise määr interpretatsiooni protsessi küllalt kõrge: faktiliselt esineb ta kaasautori rollis. Lähtetekst on talle alusbaasiks, lähtepunktiks, mille alusel luuakse uus tekst tõlkija äranägemise järgi transformeeritud, kõigepealt suure hinnangu määraga.

See, et teksti elementid, mis on originaalis dominantsed ja moodustavad autori idee aluse, on tõlkeprotsessis muudetud, võib tunnistada kindla kontseptsiooni puudumisest tõlkijal ja tagajärjeks on ilmset tõlkestrateegia puudumine. Kuigi see on vaid oletus.

Sageli on materjali kvaliteet allapoole laskunud suure hulga igasuguste vigade, trükivigade ja ebatäpsuste tõttu. Mõnedel juhtudel on rikutud žanrilised

konventsioonid ja publitsistliku teksti kirjutamisreeglid. See tunnistab sellest, et tõlkija ei valda teoreetilist baasi materjali suhtes, millega ta tegeleb, aga ka korrektori ja toimetaja töö madalast tasemest.

Lähteartikli adaptatsiooni kõrge määr fraseologismide ja stilistiliselt markeeritud sõnade edastamisel teeb tõlketeksti ekspressiivsemaks ja annab sellele hinnangu, mida originaalis pole.

Meediatekstide spetsiifilisteks joonteks, mis suuremal määral on mõjutanud tõlke protsessi ja tulemust, on aja ja koha veergudel piiramine. Tõlkija peamiseks vajakajäämiseks, mis selgus andmete analüüsil, sai ebapiisav tähelepanu juhtimine tajumise etapile ja teksti analüüsile. Nii lähtesõnumi ebaõige interpretatsioon viib faktilise materjali moonutuseni. Originaali asjatundlik uurimine võiks aidata lahendada tõlkimatuse probleeme, vastata teksti mahu kahandamise nõudmisele, soodustada informatsiooni õigele edastamisele jt kõige vähemate kaotustega ja kõige vähema vigade arvuga, mis peale seda ilmeneks positiivselt kommunikatsiooni protsessile.

Kokkuvõttes kaotab tunduv tõlketeksti osa oma seose originaaliga ja saab ajakirja Infopress lehekülgedel iseseivaks publitsistlikuks teoseks, kusjuures on need tekstid madala kvaliteediga keele ja informatsiooni (meelelahutuslik) seisukohalt. Sideme katkemine toimub ka tõlkeprotsessis iseendas. Realiseerub mitte ideaalne kommunikatsiooni mudel lähtesõnumi saatja ja lõppsõnumi saaja vahel, kuid tegemist on kahe eraldatud ajas ja ruumis aktiga: kommunikatsioon autori ja tõlkija vahel ning kommunikatsioon tõlkija ja venekeelse lugeja vahel. Kusjuures pole meediatõlgete saajal selle vahendamise mõistmist ja tõlketekstide alusel moodustub tal üldine ettekujutus eesti pressist.

8. SUMMARY

The topic of the present work is how the process of communication is taking place between the Estonian author and the Russian-speaking reader through mediatranslations on the example of magazine *Infopress*.

The object of research is a body of articles from the news magazine *Infopress*, published in the Northeast of Estonian. These articles are translated from various Estonian newspapers and published in *Infopress* in a special column. There were analyzed 70 articles, published here since the beginning of 2005 within three months. The translations were compared with their originals.

The purpose of the present study is the analysis of translational activity from the point of view, how the decisions of the translator influence the effectiveness of communications between the Estonian author and the Russian-speaking reader.

The questions of the study were the next:

- what texts are selected from the Estonian media to be translated at the column *On the pages of the Estonian press*,
- how is the process of the selection going on: what ways are chosen by the translator for transfer of categories, causing difficulties in translation (realities, proper names, phraseological units and stylistically marked words), and also headings and leads,
- how the translator transforms the initial text,
- what is the character of the most typical translators' mistakes,
- in what degree the translator follows the practice of the standard requirements concerning the media text,
- what factors cause translational decisions,
- and how this all influences on the process of the communications.

In order to achieve maximal results, here was used a combined method. Here are applied quantitative (content-analysis), qualitative and the comparative analysis.

On the basis of data received here are drawn following conclusions.

It looks like, that translators of *Infopress* do not have clear strategy concerning the selection of the material.

Changes of the form of the original define the preliminary information given to the reader before he starts reading the article, and his preliminary expectations from the text. Changes of the content define the volume of the information the reader gets comparing with the initial text. Also they influence the understanding by the Russian-speaking recipient of the translated text and on character of interpretation of the message.

Though there are mainly selected for the translation articles from the quality papers, the translator does not transfer the extralinguistic forms of the original, choosing for translating mainly news. The percent of the articles which could be important and interesting for a Russian-speaking audience is quite low enough, what makes me to conclude, that the translators not sufficiently carry out their intermediary mission.

The choice of a way of translation occurs, possibly, spontaneously, the translator in most cases operates instinctively. It leads to a plenty of mistakes. Thus even by inexact, literal and erroneous transmission of information the reader may percept the content adequately, because in some cases the context helps the reader to liquidate gaps of the communications.

However a plenty of all possible sort of mistakes, typing errors and discrepancies reduce quality of a translated material. In some cases the genre conventions and rules of a writing of the publicistic text are broken. That testifies that the translator does not own the theoretical base concerning a material with which works, as well as a low level of proof-reading and editorial work.

In most cases translational operations made negatively affect on a process of the communications. On the contrary, the most successful strategy in this sense is exact following the original. Exception makes the motivated adaptation of an initial material for a new audience considering its background knowledge, and also considering

difference in time of the publication and a context of a translated material. This concept turns out to be actual as it is the only justified reason for any transformations of the text at the process of translation.

The specific features of the mediatexts, influencing the process and result of translation, are restriction in time and a place at the page. It was revealed, that the main omission of the translator was paying insufficient attention to a stage of perception and the analysis of the text.

The degree of an involvement of the translator into the process of interpretation is high enough: he actually acts as a co-author. The initial text for him is just a basis, a starting point on which the new text is founded and transformed according to the translators' point of view with a high degree of voluntarism.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti keele sõnaraamat ÕS 2006. (2006).
<http://www.eki.ee/dict/QS2006.tegemisel>. Vaadatud märtsil 2006.
2. Emor. *Kvantitatiivuuring*. (2005).
<http://emor.ee/?id=462>. Vaadatud septembril 2005.
3. Erelt, T. & M. Raadik. (2000). *Kirjakeele teataja 1993-2000. II: Emakeele Seltsi keeletoimkonna soovitusel*. Tallinn: Emakeele Selts.
4. Hennoste, T. (2001). *Uudise käsiraamat*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
5. Inforing kirjastus. *Infopress*. (2006).
<http://www.inforing.net/index.php/mod/site/act/nav/id/42>. Vaadatud aprillil 2006.
6. Kalmus, V. (2000-2002). *Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid*.
Loengukonspekt.
<http://saba.jrnl.ut.ee/~veronika/MKUMkonspekt.htm>. Vaadatud 18. mai 2003.
7. Kurvits R. & T. Hennoste. (1994). *Ajalehe kujundamine*. Tartu: Tartu Ülikool.
8. Lindlof, T. R. (1995). *Qualitative Communication Research Methods*. Thousand Oaks etc: Sage.
9. Lään, I. *Tartu Ülikoolid tunnistavad innovaatilisi ettevõtteid*. (2005).
<http://www.ut.ee/66802>. Vaadatud augustil 2005.
10. McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
11. Pild, L. (2004). *Tõlketooria alused*. Käsikirjaline loengukonspekt sügissemestril 2004. TÜ vene ja slaavi filoloogia osakond.
12. Pullerits, P. (1997). *Ajakirjanduse põhižanrid*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
13. Raamatukogusõnastik. (2006).
<http://oldwww.nlib.ee/termin/termin.php>. Vaadatud aprillil 2006.
14. Reitsak, A. (1975). *Valimik vene fraseologisme eesti vastetega*. Tallinn: „Valgus“.
15. Štšadneva, V. (2004). *Funktsionaalne stilistika*. Käsikirjaline loengukonspekt kevadsemestril 2004. TÜ vene ja slaavi filoloogia osakond.
16. Torop, P. & R. Sepp. *Tõlkimise teooriast ja praktikast*. (1981).
http://my.tele2.ee/rein_sepp/Torop.html. Vaadatud septembril 2005.
17. Vihalemm, P. & M. Lõhmus & V. Jakobson. (2004). Ühiskond meediaruumis: traditsiooniline meedia. *Eesti elavik 21. sajandi algul: ülevaade uurimuse Mina*.

- Maailm. Meedia tulemustest*. Toim. V. Kalmus, M. Lauristin, P. Pruulmann-Vengerfeldt. Tartu: Tartu Ülikool.
18. Õim, A. (2000). *Fraseoloogiasõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
 19. Аникина Т.Е. (2000). К проблеме перевода имен собственных. *Университетское переводоведение. Выпуск 1*. Под ред. И.В. Неद्याлкова. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санк-Петербургского государственного университета.
 20. Бойкова Н.Г. & А.Н. Беззубов & В.И. Коньков. (1999). *Публицистический стиль: Учебное пособие для студентов факультета журналистики*. Санкт-Петербург: Лаборатория оперативной печати факультета журналистики СПбГУ.
 21. Гайдова Т.С. (1999). *Влияние лингвострановедческого материала на мотивацию изучения иностранных языков*. Курсовая работа. Кафедра педагогики, Иркутский государственный лингвистический университет, Иркутск.
<http://www.2devochki.ru/29/4870/1.html>. Vaadatud märtsil 2006.
 22. Гак В.Г. & Б.Б. Григорьев. (1997). *Теория и практика перевода. Французский язык*. Москва: Интердиалект+.
 23. Глоссарий – поисковые системы. (2005).
<http://www.stocona.ru/glossary/search/default.html>. Vaadatud septembril 2005.
 24. Грабовский Н.К. (2004). *Теория перевода*. Москва: Издательство Московского университета.
 25. Грамота.ру. (2005-2006).
www.gramota.ru. Vaadatud 2005-2006.
 26. Григорьев С.И. & Ю.Е. Растов. *Основы современной социологии*. (2001).
<http://irbis.asu.ru/mmс/grig/4.1.ru.shtml>. Vaadatud septembril 2005.
 27. Евстратова С. Б. (2000). Особенности функционирования лексики в русскоязычной прессе Эстонии. *Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. Новая серия III. Язык диаспоры: проблемы и перспективы*. Е. Бразаускаене & С. Евстратова & Е. Костанди. Тарту: Tartu Ülikooli Kirjastus.
 28. Егорова А.М. & В.К. Морозов. (1973). *Пособие по переводу экономической литературы с английского языка на русский*. Москва: Высшая школа.
 29. Емельянова О.Н. *Стилистическая помета в толковом словаре русского языка: к постановке проблемы*. (2006).

- http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0070487.pdf. Vaadatud aprillil 2006.
30. Ильвес К. (2002). *Некоторые особенности прагматической направленности газетного текста (на материале эстонско-русских и русско-эстонских переводов)*. Рукописная бакалаврская работа. Отделение русской и славянской филологии, Тартуский университет, Тарту.
31. Каде О. (1978). Проблемы перевода в свете теории коммуникации. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. Под ред. В.Н. Комиссарова. Москва: Международные отношения.
32. Кемельбекова Э.А. *Фразеологические единицы английского языка и способы их перевода на русский и казахский языки*. (2006).
<http://altaica.narod.ru/LIBRARY/musaev/kemel.htm>. Vaadatud märtsil 2006.
33. Комиссаров В.Н. (2001). *Современное переводоведение. Учебное пособие*. Москва: ЭТС.
34. Контент-анализ. (2005).
<http://www.ecro.ru/monitoring/analysis>. Vaadatud septembril 2005.
35. Крупнов В.Н. (1979). *Курс перевода. Английский язык: общественно-политическая лексика*. Москва: Международные отношения.
36. Кузнецов С.А. (2002). *Современный толковый словарь русского языка*. Санкт-Петербург: «Норинт».
37. Кюльмоя И. & Э. Вайгла & М. Солль. (2003). *Краткий справочник по контрастивной грамматике эстонского и русского языков*. Тарту: Tartu Ülikooli Kirjastus.
38. Кюльмоя И.П. (2000). Специфические черты языка русской диаспоры Эстонии. *Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. Новая серия III. Язык диаспоры: проблемы и перспективы*. Е. Бразаускаене & С. Евстратова & Е. Костанди. Тарту: Tartu Ülikooli Kirjastus.
39. Леонтович О.А. (2002). Механизмы межкультурной коммуникации. *Межкультурная коммуникация и проблемы национальной идентичности*. Л.И. Гришаева & Т.Г. Струкова. Воронеж: Воронежский государственный университет.
40. Лингвистический анализ. (2005).
<http://www.stocona.ru/glossary/search/default.html>. Vaadatud septembril 2005.
41. Митин А. *Искусство перевода*. (2006).
<http://rusyaz.ru/ip.html>. Vaadatud aprillil 2006.

42. Перегудов Г.Ю. *Проблемы типологии современных общественно-политических еженедельников журнального типа*. (2005).
http://www.philol.rsu.ru/PhilVestn/Журн2_03.htm. Vaadatud novembril 2005.
43. Президент Польши. (2006).
<http://www.polska.ru/polska/polityka/prezydent.html>. Vaadatud märtsil 2006.
44. Райс К. (1978). Классификация текстов и методы перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. Под ред. В.Н. Комиссарова. Москва: Международные отношения.
45. Рецкер Я.И. (1981). *Учебное пособие по переводу с английского языка на русский*. Москва: «Ин-Яз».
46. Розенталь Д.Э. & Е.В. Джанджакова & Н.П. Кабанова. (1998). *Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию*. Издание второе, исправленное. Москва: ЧеРо.
47. Семантический анализ. (2005).
http://www.stocona.ru/glossary/search/semantic_analysis.html. Vaadatud septembril 2005.
48. *Словарь русского языка: В 4-х томах*. (1981–1984). Под ред. А.П. Евгеньевой. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Русский язык.
49. Спиридовская Л.А. (2002). Национально-специфическая лексика как средство идентификации языковой личности (на материале австрийского варианта немецкого языка). *Межкультурная коммуникация и проблемы национальной идентичности*. Л.И. Гришаева & Т.Г. Струкова. Воронеж: Воронежский государственный университет.
50. Тороп П. Х. (1982). Процесс перевода и некоторые методологические проблемы переводоведения. *Труды по знаковым системам XV. Типология культуры. Взаимные воздействия культур*. Под ред. Ю.М. Лотмана. Тарту: Издательство Тартуского университета.
51. Феденко И.С. (2003). *Перевод реалий*. Курсовая работа. Кафедра теории и практики перевода, Поморский государственный университет имени М.В. Ломоносова, Архангельск.
<http://www.5ka.ru/29/40093/1.html>. Vaadatud märtsil 2006.
52. Федоров А.В. (1983). *Основы общей теории перевода*. Москва: Высшая школа.

53. Фесенко Т.А. (2002). Моделирование процесса перевода в контексте метатеории сознания. *Межкультурная коммуникация и проблемы национальной идентичности*. Л.И. Гришаева & Т.Г. Струкова. Воронеж: Воронежский государственный университет.
54. Фразеологизм: его лексическое значение, функция в предложении и тексте. (2006).
http://www.naexamen.ru/rus/6_1.shtml Vaadatud märtsil 2006.
55. *Фразеологический словарь современного русского литературного языка*. (2004). Под ред. А.Н. Тихонова. Москва: «Флинта», «Наука».
56. Хазагеров Т. & Л. Ширина. *Необязательные компоненты убеждающей речи. Понятие о риторическом приеме*. (2001).
<http://www.relga.rsu.ru/n60/rus60.htm>. Vaadatud märtsil 2006.
57. Цветова Н.С. *Фразеологизмы в современном публицистическом тексте*. (2004).
<http://www.lenizdat.ru/a0/ru/pm1/c.shtml?i=1026712&p=0>. Vaadatud märtsil 2006.
58. Швейцер А.Д. (1973). *Перевод и лингвистика*. Москва: Воениздат.
59. Щичко В.Ф. *Теория перевода*. (2005).
<http://yazyk.wallst.ru/mirkit/teorper.htm>. Vaadatud septembril 2005.

LISAD

Lisa 1. Tõlke- ja originaalartiklite nimekiri

Infopress 30.12-06.01

1. **Эстонские лица в Европе**
Eesti näod Euroopas (Postimees 24.12.04)
2. **Бывшие советские чемпионы вспоминают свои рождественские страдания**
Olümpiavõitja pääses rasket haigust teeseldes jõuluks koju (Postimees 24.12.04)
3. **Веселое Рождество**
Rõõmsad jõulud (Postimees 24.12.04)

Infopress 07.01-13.01

4. **Одной рукой дают, двумя отбирают**
Maksureformist tuleva palgatõusu sööb hinnatõus (Eesti Päevaleht 23.12.04)
5. **Будем ли мы жить до ста лет?**
Kas me elame 100-aastaseks? (Postimees 29.12.04)
6. **Обеспеченное будущее**
Eesti aastal 2005 – rahvast ala miljoni (Ärileht 29.12.04)
7. **Народное сопротивление с Больничной Кассой**
Haigekassavastane rahvarinne (Eesti Ekspress 23.12.04)
8. **Взгляд в будущее**
Paul A. Goble: Vaade ajaloo lõpust kaugemale (Eesti Päevaleht 30.12.04)
9. **Возрождение жидкого сланца: Собственное топливо Эстонии согреет дома и поведет суда**
Põlevkivi vedel uuestisünd: Eesti oma kütus soojendab maju ja lükkab laevu (Ärileht 01.12.04)

Infopress 14.01-20.01

10. **Мошенники обманули эстонское посольство в Лондоне на миллион крон**
Kelmid petsid Eesti saatkonnalt Londonis välja miljon krooni (Postimees 08.01.05)
11. **В Швеции можно взять годовой отпуск**
Rootsi töötajad saavad aasta vabaks võtta (Postimees 04.01.05)
12. **Государство ограничивает предоставление займов через KredEx**
Riik piirab KredExi tagatisega laenamist (Postimees 07.01.05)
13. **Уклонение от алиментов приводит в полицию**
Alimendid viivad lapsevanemad politseisse (Postimees 07.01.05)

Infopress 21.01-27.01

14. **Сависаар – символ первородного греха Эстонии**
Andrei Hvostov: Savisaar – Eesti pärispatu sümbol (Eesti Ekspress 13.01.05)
15. **Один день из жизни Оття**
Elu ühes päevas: Ott Kiivikas (Eesti Ekspress 12.01.05)
16. **Обезоруживающая красота, или Фарфор из плоти и крови**
Lihast ja luust portselan (Eesti Ekspress 06.01.05)
17. **Слишком мало мужчин!**

Liiga vähe mehi (Arter 15.01.05)

18. Кто бы обменял полтора миллиарда?

Kes vahetaks ringi poolteist miljardit (Postimees 15.01.05)

Infopress 28.01-03.02

19. Ленин: имущество Тартуского Университета надо вернуть

Lenin: Tartu Ülikooli varad tuleb tagastada (Eesti Ekspress 20.01.05)

20. Тартуские ученые содействуют обновлению предприятий

Tartu Ülikoolid tunnistavad innovaatilisi ettevõtteid (pressiteade 14.01.05?)

21. Эстонских ребят - домой!

Eesti poisid koju tagasi (Postimees 19.01.05)

22. Патриарх Алексей II считает встречу глав Эстонии и России прорывом

Patriarh Aleksius peab tippkohtumist läbimurdeks (Postimees 22.01.05)

23. Прощальные подарки Эрвина

Orkaan Erwini lahkumiskingitused (Eesti Päevaleht 22.01.05)

24. Водительские права в ЕС во многом схожи с эстонскими

Eli juhiluba sarnaneb suuresti Eesti omaga (Postimees 21.01.05)

25. Сахарный бизнес или спекуляция?

Suhkruäri või spekulatsioon? (Postimees 19.01.05)

Infopress 04.02-10.02

26. Золушка и Онасис

Tuhkatriinu ja Onassis (Eesti Ekspress 12.01.05)

27. Международный бизнес

Rahvusvaheline äri (Eesti Ekspress 12.01.05)

28. Гороскоп ЦРУ на 2005 год

CIA horoskoop aastaks 2020 (Eesti Ekspress 20.01.05)

29. Будущее Европейского Союза тревожно и мрачно

Euroopa Liidu tulevik on must ja murelik (Postimees 28.01.05)

30. Три человека завезли 14 000 тонн сахара

Kolm meest tõid 14 000 tonni suhkrut (Eesti Ekspress 27.01.05)

31. Итальянский евродепутат озабочен руководящей должностью Калласа

Itaalia eurosaadik mureseb Kallase juhitava ameti pärast (Eesti Päevaleht 27.01.05)

32. Даешь двуязычное образование!

Vene noored nõuavad kakskeelset haridust (Eesti Päevaleht 27.01.05)

33. Капля, переполнившая чашу терпения

Pohlakute juhtum ärgitas naisi abi otsima (Eesti Päevaleht 28.01.05)

Infopress 11.02-17.02

34. Тысяча молодых людей покидает школу, не получив основного образования

Tuhat noort lahkub koolipingist põhiharidust omandamata (Postimees 02.02.05)

35. Граница и приграничье

Piir ja piiritagune (Areen 02.02.05)

36. «Чистенькая» сделка с недвижимостью

Max Kauri majaäri – müüja sai raha 25 krooni kaupa (Eesti Päevaleht 01.02.05)

37. Ночные курьеры

Õises Tallinnas tegutseb viinakuller (Postimees 01.02.05)

Politsei võttis viinakulleri rajalt maha (Postimees 02.02.05)

38. Нарушит ли технология очарование футбола?

Tehnoloogia võib röövida vutimängu võlu (Postimees 29.01.05)

39. Карин Лайне. 75-лентя спортивная надежда

Karin Laine – 75-aastane medalilootus (Eesti Päevaleht 05.02.05)

40. Покупая сок, изучи упаковку

Kas valida mahl, mahlajook või nektar? Aga mis neil vahet? (Eesti Päevaleht 03.02.05)

Mahla valides tasub uurida pakendit (Postimees 03.02.05)

Infopress 18.02-24.02

41. Счастливая случайность и прилежный труд

Õnnelik juhus ja visa töö (Postimees 12.02.05)

42. Опрос: Какие проблемы можно было бы поставить в упрек эстонской внешней политике и внешнеполитическому министерству Эстонии?

Millised on need probleemid, mida võib ette heita Eesti välispoliitikale ja välisministeeriumile? (Eesti Päevaleht 12.02.05)

43. Интервью с главой эстонского государства Арнольдом Рюйтелем, у которого сложилось свое личное мнение о российском коллеге Владимире Путине как о человеке.

President Arnold Rüütel mõistaks stalinismi hukka (Eesti Päevaleht 12.02.05)

44. Открытое письмо президенту (комментарий)

Avalik kiri presidendile (Postimees 07.02.05)

45. Зов русского золота

Vene kulla kutse (Eesti Ekspress 04.01.05)

Infopress 25.02-04.03

46. Средний европеец предприимчивее эстонца

Keskmine eurooplane on eestlasest ettevõtlikum (Postimees 18.02.05)

47. Кто, кого и насколько поддерживает деньгами?

Ärimhed külvavad miljoniid heategevusse (Ärileht 16.02.05)

48. Горячая двадцатка новорусских богачей

Abramovitšil 140 miljardit krooni (Eesti Ekspress 17.02.05)

49. Краткие правила для президентских гостей

Kui president kutsutakse (Arter 19.02.05)

Infopress 04.03-10.03

50. Туристы нашли в Египте потерявшегося эстонского ребенка

Eesti turistid leidsid Egiptuses vanemad kaotanud eesti lapse (Postimees 26.02.05)

51. Больное отражение

Valus peegelpilt (Postimees 26.02.05)

52. Полиция разыскивает пропавший бронетранспортер

Politsei hakkab otsima kadunud soomukit (Postimees 26.02.05)

53. Семь столпов реформы образования

Haridusreformi seitse sammast: ellu jäävad vaid kõige tugevamad koolid (Eesti Päevaleht 14.02.05)

54. Курильщики всех стран, соединяйтесь!

Kõigi maade suitsetajad ühinege! (Postimees 25.02.05)

55. Курильщик – вечный сосунок

Suitsetaja – elurõline imik (Postimees 26.02.05)

Infopress 11.03-17.03

56. Беспечный человек – легкая добыча

Hooletu inimene on kerge saak (Postimees 04.03.05)

57. Наш любимый северный сосед

Soome peaminister: ennustan, et näete peagi kiiret maksutõusu (Ärileht 23.02.05)

58. Как ни крутись, нам без Финляндии не обойтись

Ei saa me läbi Soometa (Ärileht 23.02.05)

59. В Швеции обсуждается понижение акциза на алкоголь

Rootsi kaalub alkoholiaktsiisi langetamist (Postimees 04.03.05)

60. Дебора Варанди

Inimhäälega, silmade kõrguselt (Areen 28.02.05)

Infopress 18.03-24.03

61. Сразу после детдома – школа жизни

Riik saadab noored lastekodust otse elukooli (Postimees 12.03.05)

62. Кража электроэнергии грозит большим штрафом

Elektrivargus lõpeb suure trahviga (Postimees 10.03.05)

63. Есть четкое направление перед глазами

Selge siht silme ees (Areen 09.03.05)

64. Марью Лауристин: Эстония проиграла свой успех

Marju Lauristin: Eesti identiteet ja Läti läbimurre (Eesti Päevaleht 12.03.05)

65. Президент будет праздновать дома

Andrus Kivirähk: President peab kodus pidu (Eesti Päevaleht 12.03.05)

66. Канцлер Германии едет на парад в Москву

Saksa kantsler läheb Moskvasse paraadile (Eesti Päevaleht 07.03.05)

Infopress 25.03-31.03

67. Компанией по продаже мобильных в кредит пользуются обманщики

Mobiiltelefonide järelmaksu kampaania teenib petuskeemi (Postimees 18.03.05)

68. Девушка, вы кажется прямо из поликлиники? Или нарочно не придумашь

Preili, te tulete vist polikliinikust? (Eesti Ekspress 08.03.05)

69. Хватит нам министров в коротких штанишках

Lapsministritele kriips peale (Postimees 19.03.05)

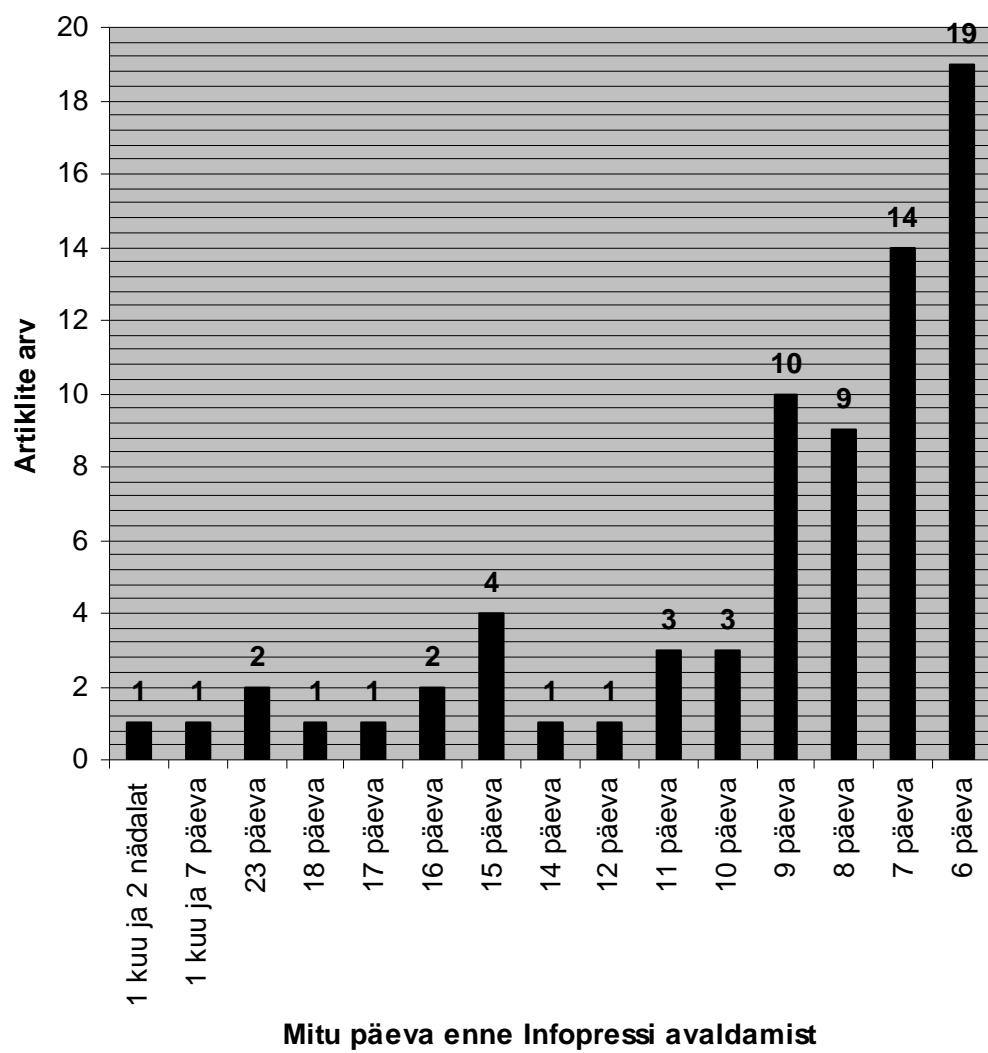
70. Политики взвешивают российскую угрозу

Poliitikud uurivad Vene ohtu (Postimees 19.03.05)

Lisa 2. Kodeerimis juhend

1. Väljaanne
2. Kuupäev
3. Rubriik
4. Väärtustatus:
 - foto,
 - teabegraafika (graafik, diagramm, kaart, skeem, tabel),
 - vahepealkirjade,
 - väljavõtete olemasolu.
5. Žanr:
 - uudis,
 - olemuslugu,
 - arvamus,
 - intervjuu,
 - reportaaž,
 - muu _____.
6. Temaatika:
 - poliitika,
 - sotsiaalne elu,
 - majandus,
 - sport,
 - kultuur,
 - kriminaal,
 - muu _____.

Lisa 3. Originaalmaterjali ilmumiskuupäev

Lisa 4. Eestikeelsete stilistiliselt markeeritud sõnade klassifikatsioon

Stiilimärgend		Leksemide hulk		Näited	
		Kokku	Märgendi järgi	Originaal	Tõlge
1.	Kirjakeele välised sõnad	1	murdes (1)	<i>kuub</i>	<i>униформа</i>
2.	Kasutuse stilistiline piiratus	34	argi (34)	<i>priske</i> <i>lehepees</i> <i>masinavärk</i> <i>hävitav</i> <i>hitt</i> <i>aps</i> <i>popp</i> <i>pritsimees</i> <i>punt</i> <i>musi (andma)</i>	<i>толстый</i> <i>журналист</i> <i>машина</i> <i>разгорный</i> (разг.) <i>хит</i> (разг.) <i>ляп</i> (разг.) <i>популярный</i> <i>пожарник</i> (разг.) <i>свора</i> (презрит.) <i>чмокать</i> (шутл.)
3.	Erialane kasutus	15	med. (3), tehn. (2), jur. (2), pol. (2), maj. (1), relig. (1), loogika (1), elektr. (1), kirj./kunst (1), folkl. (1)	<i>kollaps</i> (med.) <i>pihusti</i> (teh.) <i>tuvastama</i> (jur.) <i>süütegu</i> (jur.) <i>oportunist</i> (pol.)	<i>коллапс</i> (книжн.) <i>форсунка</i> <i>выяснить</i> <i>преступное деяние</i> (высок.) <i>оппортунист</i> (книжн.)
4.	Emotsionaalne stiilivärving	2	halv. (2)	<i>pugema</i> <i>arulagedus</i>	<i>обрисовать</i> <i>не вполне разумный</i>
5.	Käibelt kaovad sõnad	2	vanamoel. (1), aj. (1)	<i>klaperjaht</i> <i>(ajujaht)</i>	<i>нападки</i>

Lisa 5. Originaalartikli stilistiline adaptatsioon tõlges ehk lisatud SMS

Stiilimärgend		Üksik leksemide hulk		Näited	
		Kokku	Märgendi järgi	Tõlkes	Originaalis
1.	Kirjakeele välised sõnad	-	-	-	
2.	Kasutuse stilistiline piiratus	144	разг.(114), разг.-сниж. (2), книж. (18), офиц. (1), высок. (7), жарг. (2)	гадать (разг.) газетчик (разг.) девчонка (разг.) неурядицы (разг.) панический (разг.) разгильдяйство (разг.) шпаргалка (разг.) дылда (разг.- сниж.) охаивать (разг.- сниж.) чуждый (кн.) потенциал (кн.) нюанс (кн.) подопечный (офиц.) круто (жарг.) вопрошать (высок.)	– ajakirjanik tüdruk – paaniline korralagedus spikker – sarjama võõras potentsiaal nüanss hoolealune – küsimä
3.	Erialane kasutus	5	юр. (2), эк. (1), фин. (1), публ. (1)	опротестовать (юр.) стагнация (эк.) деформация (публ.)	protestima stagnatsioon moonutus
4.	Emotsionaalne stiilivärving	12	ирон. (1), прен. (1), неодобр. (5), бран. (1) ласк. (1), почтит. (1), усил. (1), уменьш. (2)	детушки (ласк.) задарма (усил.) пресловутый (неодобр.) рутина (неодобр.) слушок (уменьш.)	lapsukesed tasuta – rutiin kumi
5.	Käibelt kaovad sõnad	12	устар. (10), ист. (2)	яства (устар.) сподобиться (устар.)	– jõudma
* topeltnärgend		2	разг.-неод. (1), разг. шутл.(1)	потуги (разг.- неодобр.) свежеиспеченный (разг. шутл.)	pingutused uus